

**АСОЦІАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ПРАВНИКІВ
МІЖНАРОДНА АСОЦІАЦІЯ МЕДИЧНОГО ПРАВА
МІЖНАРОДНИЙ КОМІТЕТ З ПРАВ ЛЮДИНИ
КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ДОБРА ДІЯ-ЗАПОРІЖЖЯ»
LAWRENCE BERKELEY NATIONAL LABORATORY AND UNIVERSITY OF
CALIFORNIA, BERKELEY
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ВСЕУКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА"
КООРДИНАТОР ПРООН З ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В ЗАПОРІЗЬКІЙ
ОБЛАСТІ
ЗАПОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЗАПОРІЗЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
ЗАПОРІЗЬКИЙ ОКРУЖНИЙ АДМІНІСТРАТИВНИЙ СУД
УПРАВЛІННЯ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТІ
БФ "КАРІТАС ЗАПОРІЖЖЯ"**

**ЗБІРНИК ТЕЗ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАПОБІГАННЯ ПОРУШЕННЯМ ПРАВ ДИТИНИ:
ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД**

**м. Запоріжжя
2021 р.**

**МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАПОБІГАННЯ ПОРУШЕННЯМ ПРАВ ДИТИНИ:
ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД**

15 грудня 2021 року

УДК 35.072.3
ББК 67.9
С-91

Члени редакційної колегії:

Покатаєва О. В., д.ю.н., професор; **Абакумова Ю. В.**, д.ю.н., доцент;;
Рябчинська О. П., д.ю.н., професор., **Гороховська О. В.**, к.ю.н.,
доцент., **Лисенко Т.В.**, к.ю.н.

С-91 Актуальні питання запобігання порушення прав дитини:
вітчизняний та зарубіжний досвід: матеріали міжнародної науково-
практичної конференції , 15 грудня 2021 р. - Запоріжжя: КПУ, 2021.
90 с.

У збірнику опубліковано матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання запобігання порушення прав дитини: вітчизняний та зарубіжний досвід», яка відбулася 15 грудня 2021 року.

Наукові тези присвячені актуальним питанням вітчизняного та зарубіжного досвіду запобігання порушення прав дитини

Для науковців, працівників правоохоронних органів, правників, аспірантів, здобувачів вищих навчальних закладів, а також усіх, хто цікавиться даною проблемою.

За достовірність наукового матеріалу відповідають автори публікацій та їх наукові керівники.

УДК 35.072.3

ББК 67.9

© Класичний приватний університет, 2021

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

Голова організаційного комітету:

Покатаєва О.В., перший проректор Класичного приватного університету, доктор юридичних наук, професор;

Абакумова Ю.В., директор Інституту економіки і права Класичного приватного університету, доктор юридичних наук, доцент;

Рябчинська О.П., доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінального права, процесу та криміналістики Інституту економіки і права Класичного приватного університету, голова Запорізького місцевого осередку ГО "Всеукраїнська асоціація кримінального права";

Лисенко Т.В., голова ГО «Добра Дія-Запоріжжя», доцент кафедри теорії та історії держави і права та міжнародного права Інституту економіки і права Класичного приватного університету, кандидат юридичних наук;

Давиденко І. В., волонтер ГО «Добра Дія-Запоріжжя», головний спеціаліст відділу сім'ї управління по роботі з молоддю та сім'єю Запорізької міської ради

Члени організаційного комітету:

Костицький В.В., професор Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, доктор юридичних наук, академік Національної академії правових наук України, президент Асоціації українських правників;

Калашник Н.Г., доктор педагогічних наук, професор, заслужений працівник освіти України, посол миру;

Удовика Л.Г., доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри історії і теорії держави та права Запорізького національного університету;

Пальченкова В. М., доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного, адміністративного та трудового права Національного університету «Запорізька політехніка»;

Калюга К. В., доктор юридичних наук, доцент, заступник завідувача кафедри кримінального права, процесу та криміналістики Інституту економіки і права Класичного приватного університету;

Пелех І. В., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри адміністративного та господарського права Запорізького національного університету, заступник декана з наукової роботи;

Аніщенко М. А., кандидат юридичних наук, доцент кафедри соціальної медицини, громадського здоров'я, медичного та фармацевтичного права Запорізького державного медичного університету;

Крупей К. С., кандидат біологічних наук, старший викладач кафедри мікробіології, вірусології та імунології Запорізького державного медичного університету;

Макарова Л. Т., психолог центру по роботі з дітьми та молоддю БФ "Карітас Запоріжжя";

Устимов Г.М., координатор ПРООН з цілей сталого розвитку в Запорізькій області;

Шмарін І. О., кандидат юридичних наук, помічник судді Запорізького окружного адміністративного суду м. Запоріжжя, Україна;

Михайловська С.В., начальник Управління патрульної поліції в Запорізькій області;

Гороховська О.В., кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри теорії та історії держави і права та міжнародного права Інституту економіки і права Класичного приватного університету;

Віхляєв В. В. — адвокат, голова Комітету адвокатської практики та підвищення кваліфікації Ради адвокатів Запорізької області, проректор з правової роботи-головний юрисконсульт ректорату, почесний професор Класичного приватного університету, адвокат року 2019, молодий правник року 2020;

Сергієнко І.В., начальник відділу зв'язків з громадськістю управління патрульної поліції в Запорізькій області ДПП;

Vladyslav Kozii, Ph. D., now working as a Postdoctoral Associate in Lawrence Berkeley National Laboratory and University of California, Berkeley.

ВСТУП

У Класичному приватному університеті 15 грудня 2021 р. відбулася міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання запобігання порушення прав дитини: вітчизняний та зарубіжний досвід». Конференція була присвячена Всесвітньому дню дитини, який святкується щорічно 20 листопада. У межах пленарного засідання було обговорено низку актуальних проблем за такими напрямками, як: запобігання порушенням прав дитини, в тому числі булінгу: міжнародно-правовий аспект і досвід зарубіжних країн; організаційно-правові засади діяльності суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії булінгу та порушенню інших прав дитини; теоретичні й практичні аспекти юридичної відповідальності за порушення прав дитини, захист прав дітей від насильства в сім'ї; порушення прав дитини, як актуальна та глобальна проблема в Україні та світі : кримінально-процесуальні, криміналістичні, психологічні аспекти; сучасна практика та особливості правового регулювання сурогатного материнства в Україні та світі.

Присутні ознайомились з досвідом США та інших зарубіжних держав.

У ході розгляду організаційно-правових засад діяльності суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання порушенням прав дитини та протидії, особливий інтерес викликало ознайомлення з практикою практичних працівників, у тому числі психологів, працівників патрульної поліції, тощо, приділено увагу проблемам визначення організаційно-правових засад діяльності громадських організацій у сфері захисту від запобігання порушенням прав дитини.

Фахівці приділили увагу новелам міжнародного, європейського, вітчизняного законодавства щодо запобігання порушенням прав дитини.

За наслідками проведення конференції було прийнято Рекомендації, у яких окреслено перспективні напрями щодо вдосконалення запобігання порушенням прав дитини.

Організаційний комітет

ЗМІСТ

Аніщенко М. А.

ДЕЯКІ ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ НАДАННЯ ІНФОРМОВАНОЇ ЗГОДИ У ПЕДІАТРИЧНІЙ ПРАКТИЦІ В УКРАЇНІ..... 8

Беспаль О. Л.

ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ-СВІДКІВ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА..9

С. О. Бухонський

ПРО СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ.12

Глобенко Альона Василівна

КОМАНДНІ ВИДИ РОБІТ У ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ ЯК ЗАСІБ ЗНИЖЕННЯ РИЗИКІВ ВИНИКНЕННЯ БУЛІНГУ 17

Гороховська Олена Володимирівна, Гороховський Володимир Андрійович

ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ НОРМ ПРО ПРАВА ДИТИНИ: ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ..... 20

Гришина Тетяна Анатоліївна

РОЛЬ ПСИХОЛОГІЧНИХ МЕТОДІВ В ПОПЕРЕДЖЕННІ ТА ЗАПОБІГАННІ НАСИЛЬСТВА ВІДНОСНО ДІТЕЙ 23

Єлізаров В.П.

НЕНАЛЕЖНЕ ВИКОНАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ОBOB'ЯЗКІВ МЕДИЧНИМ АБО ФАРМАЦЕВТИЧНИМ ПРАЦІВНИКОМ, ВЧИНЕНЕ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНЬОЇ ОСОБИ..... 27

Живиця А. А., Калюга К. В.

ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ УСУНЕННЯ ПРОТИДІЇ РОЗСЛІДУВАННЮ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ВЧИНЕНИХ ОРГАНІЗОВАНИМИ ГРУПАМИ 28

Калашник Н. Г.

СПЕЦИФІКА РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ ОСВІТИ МОЖЛИВОСТЯМИ НОВИХ ІНТЕГРОВАНИХ НАУК (ПОСТКОВІДНИЙ ПЕРІОД РОЗВИТКУ ЛЮДСТВА) 32

Калюга К. В.

ЩОДО КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ПОРТРЕТА ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ У МЕДИЧНІЙ СФЕРІ -(на шляху запобігання порушення прав дитини у медичній сфері)..... 34

Ключникова А.В., Крупей К.С.

СУРОГАТНЕ МАТЕРИНСТВО: ПРИЧИНИ ТА РЕЛІГІЙНИЙ ПОГЛЯД. ... 39

Кошовий Ю.В., Стоматов Е.Г.

ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ В СФЕРІ БЕЗПЕКИ РУХУ ТА ТРАНСПОРТУ 40

Макарова Л.Т.

БЕЗПЕКА ДИТИНИ – СИСТЕМА ПРИЙНЯТИХ РІШЕНЬ 42

Орловська Л.О.

КОНВЕНЦІЯ ПРО ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОГО

<i>ВИКРАДЕННЯ ДІТЕЙ, ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ ТА ЇЇ МІСЦЕ В ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ</i>	47
<i>Пальченкова В. М.</i> <i>УЧАСТЬ СУСПІЛЬСТВА У ВИПРАВЛЕННІ НЕПОВНОЛІТНІХ ЗЛОЧИНЦІВ (ДОСВІД ХІХ СТ.)</i>	52
<i>Пашковська М. В.</i> <i>ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ</i>	56
<i>Рудь Д.О.</i> <i>МІСЦЕ ТА РОЛЬ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ</i>	59
<i>Рябчинська О.П.</i> <i>КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ПРАВ ДІТЕЙ ЗА ПРОЕКТОМ НОВОГО КК УКРАЇНИ</i>	63
<i>Скрипник М. О., Калюга К. В.,</i> <i>СУДОВА СИСТЕМА І УЧАСТЬ ДІТЕЙ У СУДІ</i>	66
<i>Стоматов Е.Г.,</i> <i>ПРАВО НА ПОВАГУ ДО ПРИВАТНОГО ТА СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ ДИТИНИ</i>	68
<i>Удовика Л.Г.</i> <i>ВАКЦИНАЦІЯ В СИСТЕМІ ПРАВ ДИТИНИ</i>	70
<i>Федоровська Н.В.</i> <i>ТЕРМІНОВИЙ ЗАБОРОННИЙ ПРИПИС ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ У БОРОТЬБІ З ДОМАШНІМ НАСИЛЬСТВОМ</i>	74
<i>Філіппов С.О., Сеньчук М.В.</i> <i>СУЧАСНА ПРАКТИКА ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА В УКРАЇНІ ТА СВІТІ</i>	79
<i>Філіппов С.О., Лопаткіна В.С.</i> <i>ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ ЗАХОДИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ БУЛІНГУ ТА ПОРУШЕННЮ ІНШИХ ПРАВ ДИТИНИ</i>	82
<i>Vladyslav Kozii</i> <i>CHILDREN'S RIGHTS PROTECTION IN THE UNITED STATES</i>	87

Аніщенко М. А.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри соціальної медицини,
громадського здоров'я, медичного та
фармацевтичного права
Запорізького державного медичного
університету

Деякі правові проблеми надання інформованої згоди у педіатричній практиці в Україні

Через певні колізії у законодавстві в педіатричній практиці існують серйозні проблеми належного оформлення інформованої згоди у випадку необхідності надання медичної допомоги дітям. На нашу думку, така ситуація є неприпустимою та потребує негайного вирішення на законодавчому рівні, адже мова йде про реалізацію конституційного права дітей на охорону здоров'я та медичну допомогу. З іншого боку, лікарі педіатри мають бути також захищеними з позицій закону.

Відповідно до ч. 2 ст. 284 Цивільного кодексу України, фізична особа, яка досягла 14 років і яка звернулася за наданням їй медичної допомоги, має право на вибір лікаря та методів лікування відповідно до його рекомендацій [1]. Згідно з ч. 2 ст. 43 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», щодо пацієнта віком до 14 років (малолітнього пацієнта), а також пацієнта, визнаного в установленому законом порядку недієздатним, медичне втручання здійснюється за згодою їхніх законних представників [2].

Наказом Міністерства охорони здоров'я від 14.02.2012 р. № 110 затверджено форму первинної облікової документації № 003-6/о «Інформована добровільна згода пацієнта на проведення діагностики, лікування та на проведення операції та знеболення» та інструкцію щодо її заповнення. Зокрема, в названій інструкції зазначається, що форма № 003-6/о заповнюється пацієнтом, який звернувся в заклад охорони здоров'я та дає згоду на здійснення йому діагностики та лікування, у разі необхідності – на оперативне втручання та знеболення. Це здійснюється за присутності лікаря цього закладу охорони здоров'я [3].

Таким чином, наказ Міністерства охорони здоров'я України від 14.02.2012 р. № 110 уточнює положення Цивільного кодексу України та Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» та фактично визначає письмову форму згоди на медичне втручання. У таких умовах отримання інформованої згоди на медичне втручання щодо дитини є неможливим за відсутності батьків відповідної дитини поряд із нею через різні причини.

Тенденції діджиталізації всіх сфер життя в Україні визначають наявність обережного оптимізму щодо перспектив вирішення цієї проблеми, особливо після запровадження електронної системи охорони здоров'я як прогресивного кроку в питаннях та систематизації медичної інформації і документації та подальшого розширення її можливостей. Про це говорить і розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.09.2021 р. № 1175-р «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції розвитку електронної охорони здоров'я». Так, зокрема,

зазначений План заходів передбачає нормативно-правового регулювання переходу від паперових форм первинно-облікової медичної документації, надання форм звітності до ведення електронних медичних записів та формування деперсоналізованих агрегованих звітів на їх підставі [4].

Сподіваємось також на вирішення правових суперечностей надання інформованої згоди згідно чинного законодавства дітьми від 14 до 18 років, на які звертали увагу багато дослідників в сфері медичного права та управління охорони здоров'я. Можливо, нарешті зазначені питання будуть вирішені грамотними змінами у законодавство.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. No 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/435-15>
2. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 р. No 2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>.
3. Про затвердження форм первинної облікової документації та Інструкцій щодо їх заповнення, що використовуються у закладах охорони здоров'я незалежно від форми власності та підпорядкування : наказ МОЗ України від 14.02.2012 р. No 110. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0661-12>.
4. Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції розвитку електронної охорони здоров'я: розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.09.2021 р. № 1175-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1175-2021-%D1%80#Text>.

Беспаль О.Л.

кандидат юридичних наук
(ДВНЗ «Київський національний
економічний університет
імені Вадима Гетьмана»)
м. Київ

ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ-СВІДКІВ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Відповідно до ст. 1 Закону «Про запобігання та протидію домашньому насильству» дитина, яка постраждала від домашнього насильства (постраждала дитина), - це особа, яка не досягла 18 років та зазнала домашнього насильства у будь-якій формі або стала свідком (очевидцем) такого насильства [1]. Тобто, до потерпілих дітей, які зазнали сімейного насильства, прирівняні й діти-свідки такого насильства.

Позиція законодавця щодо прирівняння до потерпілих дітей, які зазнали домашнього насильства, й дітей-свідків такого насильства, є цілком виправданою та позитивною ініціативою, оскільки дослідження показали, що діти, які були жертвами або свідками насильства в сім'ї, переносять цей негативний досвід до

власного життя. Така сім'я виховує для суспільства потенційного агресора чи жертву – людину, яка вважає за норму, що інших можна принижувати, а за «необхідності» й бити [2, с. 53]. Діти, що стали свідками насильства в сім'ї, виявляють такі самі симптоми, що й діти, які піддалися фізичному насильству [3, с. 28].

За даними розрахунків дослідників кожного року близько 10 млн дітей стають свідками насильства у себе вдома, але громадська увага сфокусована здебільшого на дітях, які стали безпосередніми жертвами насильства з боку батьків, піклувальників та інших родичів [4, с. 119].

Разом з тим необхідно констатувати, що офіційна статистика не відображає кількість дітей, які стали свідками домашнього насильства. На запит до Міністерства соціальної політики України з проханням надати статистичну інформацію щодо жорстокого поводження з дітьми, були надані таблиці, які, серед іншого, й передбачали показники кількості дітей, які стали свідками злочину. Однак, у ній наведені нульові (!) показники. Звісно, це не відображає реальний стан справ, оскільки аналіз судової практики засвідчив, що в 76% випадків злочини проти життя та здоров'я щодо дорослих членів або щодо інших дітей, які вчиняються в сім'ї, відбувається в присутності дітей [5, с. 115].

Так, до прикладу, Снігурівським районним судом Миколаївської області особу А. визнано винною у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ст. 126-1, ч.1 ст. 125 КК України. Як судом було встановлено, особа А. систематично вчиняв домашнє насильство щодо своєї бувшої співмешканки, неодноразово виганяв потерпілу разом з їхніми спільними чотирма малолітніми дітьми на вулицю, здійснював інші дії щодо знищення їх спільного майна, що викликало у потерпілої емоційну невпевненість через нездатність захистити себе та своїх дітей. Особа А. неодноразово притягувався до адміністративної відповідальності за ч. 2 ст. 173-2 КУпАП України, однак належних висновків не зробив, на шлях виправлення не став та продовжував вчиняти протиправні дії направлені на вчинення відносно потерпілої домашнього насильства. Через деякий час він знову прийшов до місця проживання своєї колишньої співмешканки, де умисно наніс останній не менше 3-х ударів долонею лівої руки в область обличчя та не менше 3-х ударів кулаком правої руки в область голови, від чого остання впала на підлогу, після чого умисно наніс їй не менше 5-ти ударів кулаком правої руки в область грудної клітки, живота та в область ребер, чим спричинив легкі тілесні ушкодження. Судом було призначено покарання у виді арешту на строк 4 місяці. Обставинами, що обтяжували покарання обвинуваченому, відповідно до положень ст. 67 КК України, були вчинення злочину в стані алкогольного сп'яніння; вчинення злочину щодо особи, з якою винний перебуває у сімейних відносинах[6]. Однак, чомусь суд не взяв до уваги пункт 6 ст. 67 КК України, де серед інших обставин, передбачено «вчинення кримінального правопорушення щодо малолітньої дитини або у присутності дитини». До слова, вирок суду I інстанції було скасовано в частині призначеного покарання через надмірну його м'якість. Тому, Миколаївським апеляційним судом, у зв'язку з необхідністю застосування більш суворого покарання, призначено покарання у виді 1 року позбавлення волі [7].

Як видно з матеріалів справи, четверо малолітніх дітей неодноразово були свідками вчинення насильства щодо їхньої матері, а також всі вони є потерпілими від економічного насильства, оскільки були змушені залишити єдине місце свого проживання разом з матір'ю, рятуючись від кривдника. Однак, ці діти не були визнані потерпілими від домашнього насильства і таких справ дуже багато, де діти-свідки не визнаються такими. Тому, дуже важливо в протоколах фіксувати, що дитина була свідком домашнього насильства, у зв'язку з чим працівники поліції зобов'язані будуть протягом однієї доби повідомляти соціальні служби про такі випадки, а вони, в свою чергу, проводитимуть подальшу роботу не лише з дитиною, а з усією сім'єю.

На жаль, право на судовий захист дітей (в тому числі й свідків) від домашнього насильства не завжди реалізується в силу багатьох причин, серед яких: відсутність достатньої доказової бази; в матеріалах справи відсутня інформація про наявність дітей-свідків; у випадку примирення кривдника з офіційно встановленою потерпілою особою (наприклад, матір'ю), то права дитини-свідка залишаються незахищеними; суди не завжди враховують обставину, яка обтяжує покарання - вчинення кримінального правопорушення щодо малолітньої дитини або у присутності дитини.

Принагідно зазначимо, що практика Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) свідчить про визнання дітей-свідків потерпілими від домашнього насильства, хоча безпосередньо до них насильство не вчинялось. Так, у справі «Єремія та ін. проти Республіки Молдова» ЄСПЛ постановив, що Республіка Молдова порушила статті 3, 8 та статтю 14 у поєднанні зі статтею 3 Європейської конвенції з прав людини, оскільки держава не захистила матір та двох її доньок від домашнього насильства. Заявниками у цій справі були три жінки: Лілія Єремія (перша заявниця) та дві її дочки Доїна і Мар'яна Єремія (друга та третя заявниці). Чоловік, який працював поліцейським, неодноразово бив матір на очах у двох їхніх дочок, чим заподіяв не лише фізичні, психічні страждання матері, а й психічне насильство щодо двох своїх доньок. ЄСПЛ підтримав заявниць та зобов'язав державу сплатити заявникам солідарно 15 000 євро моральної шкоди та 2 150 євро судових витрат [8].

Отже, можна зробити висновок, що незважаючи на законодавче визначення дітей-свідків домашнього насильства, як жертв такого, залишається багато невирішених питань в правозастосовчій діяльності серед яких: не завжди працівники НПУ вносять інформацію в протоколи щодо наявності дітей-свідків домашнього насильства; відсутні офіційні дані щодо кількості дітей, які стали свідками насильства в сім'ї, у зв'язку з чим пропонується уповноваженим державним органам вести офіційну статистику щодо кількості таких дітей з метою подальшого надання допомоги й захисту їх від домашнього насильства.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07 грудня 2017 р. № 2229-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>

2. Кочемировська О. О. Насильство в сім'ї щодо жінок та дітей: медико-психологічні, поведінкові та соціальні наслідки: посіб. для соц. працівників. Харків, 2006. 88 с.
3. Вітвіцька В. В. Запобігання насильству стосовно дитини: наук.-практ. рекомендації. Донецьк: Донецький юрид. ін-т. Луганського ДУВС, 2010. 79 с.
4. Попередження, виявлення і подолання випадків насильства та жорстокого поводження з дітьми: методичний посібник для освітян / авт.: Т. В. Журавель, О. О. Кочемировська, М. Е. Ясеновська; за заг. ред. О. В. Безпалько. Київ: ТОВ «К.І.С.», 2010. 242 с.
5. Беспаль О.Л. Кримінологічна характеристика та запобігання злочинам проти життя та здоров'я дітей, що вчиняються в сім'ї дисерт. канд. юрид. наук 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право Запоріжжя, 2019. 294 с.
6. Вирок Снігурівського районного суду Миколаївської області від 26.01.2021 року у Справі № 485/1618/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97192424#>
7. Вирок Миколаївського апеляційного суду від 25.05.2021 року у Справі № 485/1618/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97192424>
8. Case of Eremia v. the Republic of Moldova (Application no. 3564/11): European Court of Human Rights (Third Section), 28/08/2013. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-119968%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-119968%22]})

С. О. Бухонський,

к.ю.н., старший оперуповноважений в особливо важливих справах
Територіального управління
Державного бюро розслідувань,
розташованого у м. Київ, Україна

ПРО СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

***Ключові слова:** гендерна дискримінація, домашнє насильство, запобігання насильства, злочин, ознаки злочину, реагування правоохоронних органів, розірвання циклу насильства, система правосуддя, суспільна небезпека, торгівля людьми.*

Проблема насильства в сім'ї є загальносвітовою і різні держави протягом тривалого часу відпрацьовують різноманітні шляхи її подолання. Вивчення ситуації рівня сімейного насильства в різних країнах свідчать, що його наслідками можуть бути: загроза життю і здоров'ю особи чи завдання психологічної травми, яка в подальшому може негативно вплинути на сімейне життя жертви. Особливо тяжкі наслідки насильство завдає особистості дитини, яка стала його свідком або жертвою.

Домашнє насильство має глибокі корені застарілого гніту, що засноване на міжстатевому, економічному або фізичному домінуванні в сімейних стосунках.

Таке насильство вчинюється з протиправним наміром завдати прямого чи непрямого впливу на поведінку залежного члена сім'ї та пов'язане із завданням матеріальної чи моральної шкоди. У міжнародних правових актах можна знайти основні терміни щодо домашнього насильства. Наприклад, у ст. 1 Декларації ООН про викоренення насильства проти жінок (від 20.12.1993 р.) вказано: “насильство щодо жінок - це довільний акт насильства, скоєний на підставі статевої ознаки, який спричиняє або може спричинити фізичний, статевий чи психологічний збиток або страждання жінкам, а також загроза скоєння таких актів, примусове чи довільне позбавлення свободи або особистого життя”.

Більш розширене тлумачення поняття домашнього насильства та його видів можна прослідкувати у Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (від 11.05.2011 р.) [1]. Зокрема, у преамбулі цієї Конвенції зазначено: визнаючи із серйозним занепокоєнням те, що жінки й дівчата часто піддаються тяжким формам насильства: домашньому насильству, сексуальним домаганням, зґвалтуванню, примусовому шлюбу, злочинам, учиненим в ім'я так званої “честі” та каліцтву органів, що становить тяжке порушення прав людини стосовно жінок і дівчат і є головною перешкодою для досягнення рівності між жінками та чоловіками”. Відповідно до норм Конвенції, “домашнє насильство” - це всі акти фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, які відбуваються в сім'ї чи в межах місця проживання, або між колишнім чи теперішнім подружжям або партнерами незалежно від того чи проживає правопорушник у тому самому місці що й жертва чи ні, або незалежно від того чи проживав правопорушник у тому самому місці що й жертва чи ні. Поряд з категорією “домашнє насильство”, є доречними і такі тотожні правової категорії як “насильство в сім'ї”, “гендерне насильство” (у значній частині випадків насильство в сім'ї стосується стосунків між статями), “сімейне насильство” тощо [2].

Із середини 1990-х років заходи протидії насильству в сім'ї активно запроваджувались в усьому світі. Зокрема, на пострадянському просторі проблемою сімейно-побутового насильства зацікавилися з кінця 1990-х. Спеціальне законодавство щодо протидії йому було прийняте у Киргизстані, Грузії, Молдові, Україні. Цьому сприяв комплекс причин, які стимулювали суспільство до протидії насильству: криза перебудови суспільних відносин у 90-ті роки та зростання злочинності на ґрунті сімейних відносин; ратифікація ключових міжнародних стандартів (Конвенція ООН про права дитини та Декларація про викоренення насильства проти жінок); розширення інформаційних зв'язків у глобалізованому світі (між вченими, працівниками правоохоронних органів, соціальними працівниками); робота правозахисних недержавних організацій, передусім гендерного спрямування [3, с. 10-11].

Сьогодні уряди багатьох країн світу приймають закони, розробляють державні програми, вживають спеціальних заходів, спрямованих на протидію тим формам насильства, які донедавна вважалися приватною справою сім'ї або окремої людини. Серед загальносвітових акцій цього напрямку є систематичне проведення з 1999 р. Всесвітньої акції “16 днів протидії гендерному насильству”. Проте, статистика свідчить, що у 79 країнах світу закони щодо протидії насильству в сім'ї

або відсутні, або про них нічого невідомо [4]. Зміст європейської доктрини протидії насильству в сім'ї ретельно відпрацьований у Кампанії Ради Європи боротьби з насильством щодо жінок включно з насильством у сім'ї [5], але лише у 35 країнах світу прийняті спеціальні норми законодавства або окремі закони про протидію сімейному насильству і більшість із них діє в Європі.

Більшість міжнародних актів спрямовані на утвердження гендерної рівності та попередження насильства щодо дітей та жінок: Конвенція ООН про права дитини та Декларація про викорінення насильства проти жінок. Важливість цих документів важко переоцінити, адже саме насильницькі прояви щодо жінок та дітей складають сьогодні абсолютну більшість проявів насильства в сім'ї. Дотепер фактично відсутні комплексні міжнародні правові акти, які б системно закріпили міжнародні стандарти здійснення попередження насильства в сім'ї. У даному контексті, слід відмітити наявність окремих міжнародних документів, які торкаються певних сфер існування сім'ї [6, с. 40-41]: Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979 р.); Рекомендація № R (85) 4 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам "Про насильство в сім'ї" (1985 р.); Рекомендація № R (90) 2 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам "Щодо соціальних заходів стосовно насильства в сім'ї" (1990 р.); Рекомендація № R (91) 9 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам "Про невідкладні заходи у справах сім'ї" (1991 р.); Декларація Організації Об'єднаних Націй про викорінення насильств щодо жінок (1993 р.); Пекінська декларація і Платформа дій, прийнята під час IV Всесвітньої конференції з питань жінок (1995 р.); Резолюція № S-23/3 "Подальші заходи та ініціативи щодо втілення в життя Пекінської декларації і Платформи дій", прийнята на 23 спеціальній сесії Генеральної Асамблеї ООН (2000 р.); Рекомендація № Rec (2002) 5 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам "Про захист жінок від насильства" (2002 р.); Рекомендація № 1582 (2002) Парламентської Асамблеї Ради Європи "Домашнє насильство проти жінок" (2002 р.); План дій ОБСЄ щодо підтримки тендерної рівності (2004 р.); Рішення Ради міністрів ОБСЄ 15/05 щодо запобігання та протидії насильству щодо жінок (2005 р.); Резолюція № 1512 (2006) Парламентської Асамблеї Ради Європи "Парламентарі об'єдналися для протидії домашньому насильству стосовно жінок" (2006 р.); Резолюція № 1635 (2008) Парламентської Асамблеї Ради Європи "Протидія насильству щодо жінок: на шляху до Конвенції Ради Європи" (2008 р.) та ін.

За останні роки здійснено певні кроки щодо вдосконалення світової політики з попередження і протидії домашньому насильству, у тому числі, це стосується реалізації цих кроків і в Україні. Так, у 2011 році була підписана Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами [7], що мало для України позитивні наслідки для реалізації державної політики з протидії домашньому насильству. Проте, таке підписання потребувало значного доопрацювання національного законодавства на предмет його відповідності положенням даної Конвенції. У червні 2012 р. було ратифіковано Конвенцію Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства [8].

Серед найважливіших питань попередження та протидії домашньому насильству необхідно згадати і застосування юридичної відповідальності за

вчинення проступків та злочинів у цій сфері. Так, законодавство деяких країн взагалі не передбачає відповідальності за вчинення насильства в сім'ї, що гальмує процес вирішення цієї проблеми. У деяких країнах відповідальність настає за вчинення лише окремих форм насильства [9]. За статистичними даними - згвалтування у шлюбі визнається злочином лише у 51 країні світу; лише у 16 країнах чинне законодавство окремо класифікує злочини пов'язані із сексуальною агресією, і лише у трьох (Бангладеш, Швеція і США) насильство по відношенню до жінок виділяється в окрему категорію злочинів; у Болівії, Камеруні, Коста-Ріці, Ефіопії, Лівані, Перу, Румунії, Уругваї та Венесуелі насильник може уникнути покарання якщо запропонує жертві одружитися та отримає її згоду. Зарубіжний досвід у світлі розвитку ідей відновного правосуддя передбачає широкі можливості для застосування альтернативних заходів кримінального переслідування, у тому числі, західні моделі впливу на осіб, які вчинили нетяжкі насильницькі злочини. Серед них можна назвати інститути: пробації (Англія, Австрія, Німеччина), медіації (Англія, Німеччина), трансакції (Бельгія, Нідерланди, Франція), застосування спеціальних консультативних програм (США, Ірландія, Ісландія, Норвегія, Данія), "прощення винного потерпілим" (Іспанія) тощо [10].

Протидія насильству в сім'ї є сьогодні одним із важливих напрямів суспільного розвитку. Вона розглядається не лише як соціальна проблема, а, насамперед, як проблема захисту прав людини і, перш за все, прав жінок, що вимагає вироблення належних правових засобів її вирішення. При здійсненні насильства в сім'ї відбувається порушення прав і свобод конкретної людини, що, через різні можливості агресора і жертви, ускладнює можливості самозахисту і вимагає втручання з боку держави і суспільства [11, с. 5].

Для запозичення досвіду зарубіжних країн у нормотворчій діяльності має обов'язково враховуватися специфіка нашої країни, реальні потреби її нормотворчої та правозастосовної діяльності. Повинен аналізуватися досвід багатьох держав, визначатися недоліки та переваги досвіду тих чи інших держав, на підставі їх порівняльного аналізу обиратися найбільш прийнятні для України варіанти й формулюватися пропозиції щодо вдосконалення наукового підґрунтя для формування вітчизняного адміністративно-деліктного законодавства [12, с. 296].

Одним із викликів, які сьогодні стоять перед державою в реагуванні на випадки домашнього насильства, є ситуація уникнення адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства або насильства за ознакою статі військовослужбовцями та іншими особами, на яких поширюється дія дисциплінарних статутів (зокрема працівниками поліції). Така ситуація призводить до дискримінації членів їхніх родин та інших осіб, які потерпають через домашнє насильство та насильство за ознакою статі з боку таких осіб. Так, за вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статі до дисциплінарної відповідальності в 2018-2019 рр. притягнуто всього трьох поліцейських. Що стосується відповідальності військовослужбовців та інших осіб, на яких поширюється дія дисциплінарних статутів, то в 2018-2019 рр. до дисциплінарної відповідальності за вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статі таких осіб притягнуто не було [13; 14].

Зазначено, що положення КК України, законів та відомчих нормативних

актів, потребують суттєвих доопрацювань, зокрема в частині домашнього насильства та деяких злочинів проти здоров'я особи.

Відмічено, що спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству спрямовані на його відвернення та припинення (заборонний і обмежувальний приписи, взяття на профілактичний облік кривдника та ін.).

Вочевидь, за допомогою цих заходів подолати домашнє насильство - це закореніле, вікове явище неможливо. Лише один аргумент: за даними дослідження, проведеного науковцями, залежно від стану матеріального становища ті сім'ї, в яких було вчинене насильство, розподілилися так: низьке або дуже низьке - 70%; з середнім достатком - 27%; заможні - 3%. Отже, суттєве зменшення домашнього насильства пов'язано з подоланням бідності, яка в Україні поширюється.

Список використаних джерел

1. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська Конвенція). Довідник для членів парламенту. Рада Європи, оновлена редакція, жовтень 2013 р. URL : <https://rm.coe.int/1680096e45>
2. Блага А. Б. Насильство в сім'ї (кримінологічний аналіз і запобігання): монографія. Харків: ФО-П Макаренко, 2014. 360 с.
3. Жінки. Мир. Безпека: Інформаційно-навчальний посібник з гендерних аспектів конфліктів для фахівців сектору безпеки / колектив авторок. Київ. 2017.
4. Коломоєць О. Д. Світовий досвід протидії насильству в сім'ї. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия "Юридические науки"*. № 1. 2011. Т. 24 (63). С. 202-208.
5. Галай А. О. та ін. Міжнародний досвід попередження та протидії домашньому насильству : монографія. Київ : КНТ, 2014. 160 с.
6. Ткаченко І. М. Теоретико-кримінологічна характеристика факторів, що обумовлюють насильство в сім'ї. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Юриспруденція. 2013. Т. 1. № 6-1. С. 80-83.
7. Які причини домашнього насильства? URL : <https://uuc.adventist.ua/prychyny-nasylstva/>
8. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення процедури проведення експертиз. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63818
9. Міжнародна школа рівних можливостей. *Стоп насильству*. URL : <http://gen-der.ua.org/projects/stop-nasilstvu>
10. Громадська організація "Центр "Жіночі перспективи". URL : <http://women.-lviv.ua/> (дата звернення: 15.04.2019).
11. Келлі Ліз. Насильство щодо жінок і дітей. Новий погляд на поліцейську діяльність, її інноваційність та професіоналізм : посібник. Львів : Астролябія. 2011. 176 с.
12. Галай А. О., Гречанюк С. К., Шамрук Н. Б. Взаємодія суб'єктів протидії насильству в сім'ї : монографія. Чернігів : Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, 2013. 174 с.

13. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за квітень 2019 р. URL :

https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113897&libid=100820&c=edit&_c=fo

14. Звіт проекту ПРООН «Верховенство права та правосуддя на рівні громад у районах України, постраждалих від конфлікту» за 2018 рік.

Глобенко А.В.,

викладач, Педагогічний фаховий коледж
комунального закладу вищої освіти

«Хортицька національна навчально-
реабілітаційна академія»

Запорізької обласної ради, місто

Запоріжжя

КОМАНДНІ ВИДИ РОБІТ У ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ ЯК ЗАСІБ ЗНИЖЕННЯ РИЗИКІВ ВИНИКНЕННЯ БУЛІНГУ

У ХХІ столітті стрімкий розвиток технологій та соціуму, транскордонність інформаційного потоку та низький рівень медіаграмотності молоді призводить до втрати навичок толерантної соціальної комунікації. Серед молоді виникає феномен булінгу, що стало особливо гострою проблемою останнього десятиліття, така ситуація спостерігається майже у кожному закладі освіти, що не оминуло й освітнє середовище майбутніх дизайнерів. Науковці сучасності намагаються віднайти методи для подолання або зниження ризиків виникнення булінгу в освітньому середовищі, одним з таких методів є командна робота. Командні види робіт, окрім здобуття фахових компетентностей, допомагають отримати навички спільної роботи, ділового спілкування, розподілу відповідальності за доручений сегмент роботи, надають відчуття єднання у спільному творчому проєкті та, найголовніше, вчать співпрацювати і поважати один одного.

Створення сприятливих умов для життя та навчання здобувачів вищої освіти є одним з пріоритетних напрямків в освітньому процесі, поряд із заходами запобігання випадків насильства і жорстокого поводження, що є головним завданням державної соціальної політики та політики закладів вищої освіти. Будь-яке насильство не має виправдання, і будь-яке насильство може бути попереджено. Однак нове покоління у всьому світі стикається з насильством у сім'ї, в місцевому співтоваристві, в освітньому середовищі.

За даними ВООЗ Україна належить до десятки країн Європи за розповсюдженістю булінгу серед молоді. Невтішні показники дають змогу замислитися над проблемою всім, хто може посприяти її розв'язанню [2].

Вітчизняні дослідження, як правило, здійснюються у напрямку педагогіки й психології та спираються на закордонні розробки теорії булінгу, термін на позначення даного поняття виникає на початку 1990-х років. «Bully» у перекладі з англійської – «хуліган», від якого і утворено слово. Науковці у дослідженні явища булінгу протягом десятиліть не дійшли до єдиного визначення. Поведінка

приниження дає можливість самоствердитися за рахунок когось, заслужити собі авторитет у певному соціальному середовищі. Першим запропонував визначення цього поняття Д. Ольвеус: «Булінг – ситуація, в якій учень неодноразово піддається негативним діям з боку одного чи кількох інших учнів». Негативні дії – пояснення досить різноманітної поведінки від несловесних проявів агресії (ворожих поглядів та зачіпання) до серйозних нападів. Важливою характеристикою ситуації булінгу, на думку вченого, є багаторазова, систематична повторюваність негативних дій, що розмежовує булінг та поодинокі випадки агресії відносно певної особистості. Дослідник виділяє типи булінгу: прямий – фізична агресія (удари, штовхання, щипання, плювання, кусання, залякування, обзивання, жорстокі жарти, утискання через соціальний статус, релігію, расу, доторки сексуального характеру), непрямий – емоційна та пасивно-агресивна поведінка (ізоляція, виключення з соціальної групи, поділ на категорії нижче і вище, ненависний погляд, непристойні жести, написання графіті, поширення пліток) [5].

Стрімке поширення булінгу в закладах освіти України загрожувало перетворитись на серйозну проблему, у зв'язку із чим було розроблено та затверджено Закон про боротьбу із булінгом [3], що стало реакцією на аморальні дії та мало на меті врегулювання процедури виявлення і запобігання булінгу на законодавчому рівні, а також визначення меж відповідальності.

Потрібно відзначити, що хоча булінг має певні спільні риси з конфліктом, проте він відрізняється специфічними ознаками: булінг тривалий в часі, сили жертви і кривдника асиметричні, учасники булінгу, як правило, фіксовані (кривдник, жертва, свідок, помічник буллі, захисник жертви), у зв'язку із чим змінити в подібному типі поведінки роль досить складно. Крім того, існує суттєва відмінність конфлікту за своєю суттю від булінгу – в конфлікті обидві сторони можуть відстоювати власну позицію, залучати оточуючих як ресурс, тоді як в булінгу тільки одна сторона «володіє» правами, а іншій стороні «відмовлено в праві» мати власну позицію і робити будь-які дії на свій захист [1].

Багато студентів стикалися з явищем кібербулінгу, найчастіше у формі анонімних образ через інтернет, при цьому хлопці, на відміну від дівчат, рідше стикаються з кібербулінгом. Причиною конфліктів у закладі вищої освіти, як і в школі, стають: різний рівень достатку, світогляд, життєві цінності, особиста неприязнь, національні і культурні особливості, а також психічне напруження, пов'язане з труднощами адаптації творчої молоді (майбутніх дизайнерів). Жертвами булінгу стають члени групи з низькою самооцінкою і почуттям власної неповноцінності, які відчувають труднощі в комунікації, як правило, фізично слабкі, не вміють за себе постояти. Можна також відзначити наявність сімейних проблем у цих людей. Їх сім'ї або відкидають їх, або відрізняються гіперопікою [4].

Таким чином, булінг є актуальною проблемою в закладах освіти, зокрема, таких, що займаються підготовкою майбутніх дизайнерів, тому що молодь має різні погляди на творчий процес або результати творчої діяльності (творчий продукт), що спричинено мультикультурністю соціуму та транскордонністю інформації. Отже, творча сфера підготовки майбутніх дизайнерів знаходиться у зоні ризику виникнення випадків булінгу.

Сучасні науковці, як засіб запобігання виникненню випадків булінгу в освітньому процесі, виділяють командні види робіт, що застосовуються у викладанні дисциплін, зокрема, в навчанні майбутніх дизайнерів.

Для визначення командної роботи у вимірі підготовки майбутніх дизайнерів є доцільним обґрунтування понять «командна робота» та окреслення переваг такої діяльності в їх освітньому процесі.

Командна робота майбутніх дизайнерів – це творче взаємовідношення між людьми, які працюють над одним дизайнерським рішенням (проєктом). Така взаємодія є співпрацею між окремими суб'єктами освітнього процесу, яка поширюється на різні сфери і творчі завдання. Командна робота – це діяльність групи творчих особистостей, яка націлена на вирішення конкретної задачі. Команда – це і є певна «одиниця» в механізмі вирішення певної творчої задачі (проєкту).

Наукові дослідження вчених різних країн щодо поняття «командна робота» майбутніх дизайнерів дуже різні, але вони виокремлюють такі головні принципи: загальні і важливі творчі цілі кожного з учасників, взаємодоповнюючі вміння майбутніх дизайнерів, чіткі вимоги до продуктивності творчої роботи, взаємна відповідальність, невелика кількість учасників, ділове спілкування всіх членів проєкту.

Існують певні правила командної роботи майбутніх дизайнерів в освітньому процесі, що запобігають виникненню булінгу. Кожен студент має право на власну думку і вплив на колективне рішення, підсумком якого є спільне обговорення, що зазвичай завершується рішенням більшості. В кожній команді всі учасники є рівними між собою, що означає – думка кожного є важливою і заслуговує на увагу, а критика, якщо вона є, має бути конструктивною. В командній роботі вміння почути, сприйняти критику та дати адекватну професійну реакцію є важливою умовою роботи в команді дизайнерів. Лідери або сильніші учасники команди діляться досвідом із початківцями, але рішення команди підлягають обговоренню. Важливим елементом командної роботи майбутніх дизайнерів є контроль емоцій у процесі роботи, обговорення, толерантне ставлення до поглядів та переконань інших, критики та оцінки кінцевого результату. У командній роботі є необхідним визначення обов'язків та завдань для успішної реалізації творчих проєктів. Завдання треба розділяти та делегувати, що сприятиме налагодженню ділового спілкування та взаємної поваги у досягненні спільної мети. Ознакою успішної команди є вміння адекватно проаналізувати власні помилки та переваги по завершенню творчого проєкту. Працюючи в команді, майбутнім дизайнерам варто пам'ятати про особисту відповідальність щодо виконуваного проєкту.

Отже, булінг є нагальною проблемою сьогодення серед молоді, і зокрема, серед майбутніх дизайнерів та потребує механізмів протидії та зниження ризиків його виникнення. Одним з таких дієвих засобів стають командні види робіт в освітньому процесі, що гарантує зниження ризиків виникнення випадків булінгу серед майбутніх дизайнерів, надає змогу не лише набути фахових компетентностей, але й вчить співпраці, повазі, діловому спілкуванню, гармонійній взаємодії студентів.

Список використаних джерел

1. Данько Г. Як боротися з мобінгом і булінгом. *Охорона праці: Науково-виробничий журнал*. 2016. № 4. С. 18–20
2. Кулешова, О. В., Міхеєва Л. В. Булінг в освітньомусередовищі: аналіз, шляхи подолання. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки»*. 2019. №. 1. С. 154–158.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню): Закон України від 19.01.2019 р. № 2657-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19#Text> (дата звернення: 12.10.2021).
4. Ріжко Т., Шевченко Н. Булінг-проблема сучасності. *The XXIX International Science Conference «Science, theory and practice»*, June 08 – 11, 2021, Tokyo, Japan., С. 217-221.
5. Einarsen S. Harassment and bullying at work: a review of the Scandinavian approach. *Aggression and Violent Behavior*, 4(5), 2000. 379-401 p.

Гороховська О.В.

к.ю.н., доцент,

Гороховський В.А.

Класичний приватний університет
(м. Запоріжжя)

ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ НОРМ ПРО ПРАВА ДИТИНИ: ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Права дитини набули свого міжнародного захисту поступово. Так, Загальна декларація прав людини 1948 р. як перший універсальний документ, прийнятий під егідою ООН, встановила, що діти мають бути об'єктом особливого захисту і допомоги.

Пізніше цю тезу було розвинуто у інших документах ООН, зокрема, Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права (ст. 10), Міжнародному пакті про цивільні і політичні права (ст.ст. 23-24), а також в статутах і документах спеціалізованих установ і міжнародних організацій щодо захисту прав дітей.

Нарешті у 1959 р. з'явився спеціалізований міжнародний документ, що встановив та забезпечив права дитини – Декларація прав дитини, відповідно до якого людство зобов'язане давати дитині краще, що воно має.

Декларація проголосила основні соціальні і правові принципи захисту, що стосуються благополуччя дітей, а також закликала батьків, окремих осіб, неурядові організації, місцеві власті і уряди тощо визнати викладені в ній права, свободи і достоїнства.

Слід зазначити, що Декларація чинила значний вплив на політику держав щодо забезпечення прав дитини як об'єкта підвищеного захисту як з боку міжнародної спільноти, так і на національному рівні.

У 1989 р. Генеральна Асамблея ООН прийняла Конвенцію про права дитини,

яка не лише розвила, але й конкретизувала положення Декларації прав дитини 1959 р. Безперечним прогресивним кроком із захисту прав дитини було те, що Конвенція, на відміну від Декларації, передбачила положення, відповідно до якого на держав-учасниць покладається юридична відповідальність за дії щодо дітей.

Ще одним позитивним моментом Конвенції є те, що поряд із встановленням загальних норм, вона враховує різні культурні, соціальні, економічні і політичні реалії окремих держав, що дозволяє кожній державі обрати найбільш ефективні національні засоби для виконання цих норм. Отже, Конвенція про права дитини має універсальний характер.

Поряд з цим, Конвенція є документом соціально-етичного спрямування, оскільки визнає дитину частиною людства; передбачає неприпустимість її дискримінації; встановлює примат загальнолюдських цінностей і гармонійного розвитку особи; проголошує пріоритет інтересів дітей перед потребами держави, суспільства, релігії, сім'ї; виділяє необхідність особливої турботи держави і суспільства про окремі групи дітей (сироти, інваліди, біженці тощо).

Юристи-міжнародники справедливо зазначають, що Конвенція про права дитини є правовий документ високого міжнародного стандарту. Вона проголошує дитину повноцінною і повноправною особою, самостійним суб'єктом права. Такого ставлення до дитини не було ніде і ніколи. «Визначаючи права дітей, які відображають весь комплекс цивільних, політичних, економічних і культурних прав людини, Конвенція встановлює і правові норми відповідальності держави, створює спеціальний механізм контролю – Комітет ООН з прав дитини» [2, с. 13].

Основна ідея Конвенції полягає в якнайкращому забезпеченні інтересів дитини. Згідно Конвенції, «дитиною є людська істота до досягнення 18-річного віку, якщо національними законами не встановлений інший, менший вік досягнення повноліття» [1, с. 341].

Положення Конвенції зводяться до вимог, які повинні забезпечити права дітей: виживання, розвиток, захист і забезпечення активної участі в житті суспільства. Але головним є принцип, відповідно до якого дитина визнається повноцінною і повноправною особою. Конвенція визначає, що свобода необхідна дитині для розвитку своїх інтелектуальних, моральних і духовних здібностей, вимагає не тільки здорового і безпечного навколишнього середовища, відповідного рівня охорони здоров'я, забезпечення мінімальних норм живлення, одягу, житла, але і надання цього насамперед в пріоритетному порядку дітям.

Структурно Конвенція складається з 54 статей, що класифіковані наступним чином:

- 1) поняття «дитини», пріоритетність інтересів дітей перед інтересами суспільства (ст.ст. 1-4);
- 2) права на життя, ім'я, громадянство; збереження своєї індивідуальності; відповідальність і обов'язки батьків (ст.ст. 5-11);
- 3) права на вираз своїх поглядів, думок, на свободу думки, совісті і релігії (ст.ст. 12-17);
- 4) права особливо депривілейованих категорій дітей і обов'язки держави по захисту і допомозі їм (ст.ст. 20-26);

- 5) право на освіту, зокрема, отримання безкоштовної і обов'язкової початкової освіти (ст.ст. 28-31);
- 6) права на захист з боку держави від економічної, сексуальної і будь-якої іншої експлуатації (ст.ст. 32-36);
- 7) права дитини у разі вчинення нею правопорушення або злочину (ст.ст. 37-40);
- 8) способи інформації про зміст Конвенції і механізм контролю за її виконанням державами-учасницями (ст.ст. 41-45);
- 9) процедурно-правові проблеми ухвалення і дотримання державами вимог Конвенції (ст.ст. 46-54).

Ще одним документом, спрямованим на захист прав дітей, є Декларація про соціальні і правові принципи, захисту, що стосуються благополуччя дітей, особливо при передачі дітей на виховання і їх усиновленні на національному і міжнародному рівнях», прийнята резолюцією 41/85 Генеральної Асамблеї 3 грудня 1986 р. Декларація проголошує основні принципи, що стосуються загального благополуччя сім'ї і дитини; передачі дітей на виховання; усиновлення.

Не можна оминати увагою міжнародно-правовий документ, що стосується певних аспектів проблем неповнолітніх – Керівні принципи ООН для попередження злочинності серед неповнолітніх, прийнятий Резолюцією 45/112 14 грудня 1990 р, відомий також під назвою «Ер-Рядські керівні принципи», відповідно до якого попередження злочинності серед неповнолітніх є найважливішим аспектом попередження злочинності в суспільстві. Для того, щоб попередження злочинності серед неповнолітніх було ефективним, необхідні зусилля всього суспільства в цілому в цілях забезпечення гармонійного розвитку підлітків при поваги до їх особистості і заохоченні її розвитку з раннього дитинства.

Ер-Рядські керівні принципи зазначаються, що державам слід уникати криміналізації і покарання дитини за поведінку, що не заподіює серйозного збитку розвитку самої дитини або шкоди іншим. Така політика і заходи повинні передбачати:

- забезпечення можливостей, зокрема можливостей в області здобування освіти, для задоволення різних потреб молоді і створення системи підтримки, що забезпечує розвиток особистості всіх молодих людей, і особливо тих, хто явно знаходиться під загрозою або в соціально небезпечному становищі і потребує особливої турботи і захисту;
- спеціальні теорії попередження злочинності серед молоді і підходи до цього питання, засновані на використанні законів, процесів, установ, засобів і системи послуг, направлених на скорочення причин необхідності і можливості здійснення правопорушень або обмеження умов, що призводять до цього;
- втручання офіційних органів, яке повинне здійснюватися, насамперед, з урахуванням загальних інтересів неповнолітнього і на основі неупередженого і справедливого підходу;
- забезпечення благополуччя, розвитку, прав і інтересів всіх молодих людей;
- урахування того, що вчинки молодих людей або поведінка, яка не відповідає загальним соціальним нормам і цінностям, у багатьох випадках пов'язані з процесом дорослішання і зростання, і що, як правило, з віком поведінка більшості

індивідів мимоволі змінюється;

- усвідомлення того, що, на переважаючу думку експертів, визначення молодого людини як "порушника", "правопорушника" у багатьох випадках сприяє розвитку стійкого стереотипу небажаної поведінки у молодих людей [1, с. 602].

Отже, проаналізувавши міжнародно-правові документи у сфері захисту прав дитини, можна зробити висновок, що міжнародна спільнота на сьогодні прийняла документи, в яких відбиті загальнолюдські цінності, основні права і свободи дитини, що є міжнародними стандартами.

Список використаних джерел

1. Международные акты о правах человека : Сборник документов. Москва : Норма, 1999. 784 с.
2. Павлова Л. В. Международная защита прав ребенка. *Права ребенка – законодательство и практика* : Материалы республиканской научно-практической конференции. Мн. : Тесей, 1991. С. 4–12.

Гришина Т. А.,
к.психол.н., доцент, професор
кафедри практичної психології
інституту журналістики і масової комунікації
Класичного приватного університету,
Запоріжжя, Україна

РОЛЬ ПСИХОЛОГІЧНИХ МЕТОДІВ В ПОПЕРЕДЖЕННІ ТА ЗАПОБІГАННЯ НАСИЛЬСТВА ВІДНОСНО ДІТЕЙ

Ключові слова: запобігання порушенням прав дитини, насильство, захист дітей, міжнародні конвенції, особливості психіки дитини, психічні процеси, психологічні методи, психологічна допомога

Проблема насильства відносно дітей є однією з найактуальніших в психології, оскільки віктимізація травматизації дітей поширені в сучасному суспільстві. Події останніх років примушують звернути увагу фахівців на те, що саме діти виявляються особливо вразливими до їх впливу. Особливе місце в цьому списку займає вчинення фізичного, психологічного або сексуального насильства по відношенню до дитини. Дитина потребує постійної турботи та захисту оточуючих від шкідливих для її розвитку зовнішніх впливів.

Особлива вразливість, пластичність дитячої психіки (віковий принцип) зумовлює підхід відповідного фахівця до дослідження внутрішнього світу дитини (принципи індивідуального і особистісного підходів), побудований на основі принципу гуманізму і педагогічного оптимізму з вимогою "не зашкодь"; взаємозв'язку і взаємозумовленості психіки, свідомості та діяльності тощо. Говорячи про психологію дитини, ми розуміємо психологію новонародженого, психологію дитини раннього віку, дитини-дошкільника, молодшого школяра, психологію підлітка, психологію ранньої юності.

В межах розробки Методичних рекомендацій "Шляхи виконання вимог Закону України "Про запобігання та протидію домашньому насильству" [1] психологічними засобами" (далі «Рекомендації»), (ми пропонуємо для обговорення тему ролі психологічних методів в попередженні та запобігання насильства відносно дітей. Починаючи з 1991 року, коли Україна ратифікувала Конвенцію ООН про права дитини [2] (основний документ, що визначає правові стандарти у сфері захисту прав дитини), набула свого початку участь держави у розробці та становленні міжнародних інструментів захисту дітей.

Проблеми порушення прав дитини та насильства досліджувалися у багатьох роботах, в яких було зроблено аналіз явищ насильства та умов його профілактики (Н. Щербак, В. Ролінський), надання психологічної допомоги постраждалим та подолання наслідків насильства (Ж. Петрочко, Л. Кальченко, Л. Ковальчук). Наукові дослідження у галузі психологічної реабілітації на сьогодні лише формують методологічні основи цієї діяльності, які представлені в роботах С. Архипової, З. Бондаренко, І. Зверєвої, І. Трубавіної. Досліджуються, розробляються й апробуються психологічні технології, форми й методи, які можуть використовуватись у реабілітаційному процесі (А. Капська, О. Безпалько, С. Харченко).

А. Блага зазначає, що предметом багатьох психологічних досліджень є причини насильницької поведінки. Вчені, щодо причин виникнення насильства, висловлювали різноманітні погляди. Основними з-поміж них стали такі теоретичні напрями: інстинктивна поведінка (вроджене прагнення до смерті і руйнування – З. Фройд, К. З. Лоренц, Е. Фромм); теорії спонукання (мотивація спричинення збитків або шкоди іншим – Д. Доллард, Н. Міллер, А. Бандура); когнітивні моделі (емоційні і пізнавальні процеси як основні детермінанти насильства – Л. Берковіц, Д. Зільманн); соціальне навчання (засвоєння і підтримка шляхом безпосередньої участі в ситуаціях прояву насильства, а також унаслідок пасивного спостереження за такими проявами – А. Бандура, Е. Борден, А. Басс, С. Паттерсон, Р. Ричардсон) [3, с.56].

Насильство щодо дітей – це будь-яка умисна, протиправна дія, або бездіяльність, або погроза застосування дії, або бездіяльності психологічного, економічного, фізичного, сексуального характеру щодо дитини в сім'ї або поза нею, якщо ці дії завдають моральну чи матеріальну шкоду, шкоду фізичному, психічному здоров'ю, моральному розвитку дитини, у тому числі: систематичне насильство (фізичне, психологічне, економічне, сексуальне) одних дітей над іншими, вчинення насильства в будь-якій формі у присутності дитини.

Порушення, що виникають внаслідок будь-якого насильства, зачіпають різні сфери діяльності дітей: емоційну (страхи, емоційна нестабільність, гнів, почуття сорому, провини, незахищеності, посттравматичний стресовий розлад, депресії тощо); когнітивну (затримка мовного та психічного розвитку, труднощі концентрації уваги, зниження успішності, відсутність інтересу до навчання тощо); особистісну (занижена самооцінка, стигматизація тощо); поведінкову (суперечливість поведінки, відстороненість, гіперактивність, девіантність, аутоагресія) і сферу міжособистісних відносин (комунікативна некомпетентність, конфліктність, агресивність та ін.) Наслідки насильства щодо дитини можуть стати

тими ознаками (індикаторами), що допоможуть людям, які оточують дитину, насамперед – спеціалістам, виявити насильство, випередити його розвиток та захистити дитину [8, с.21].

Для того, щоб попередити або ж подолати насильство щодо дитини необхідно враховувати вищезазначені чинники ризику виникнення таких дій щодо дитини та здійснювати відповідні профілактичні психологічні, соціально-педагогічні втручання, що зможуть усунути ці чинники або ж мінімізувати їх.

Особливості надання психологічної допомоги у межах проведення реабілітаційних заходів щодо постраждалих від насильства представлені в роботах І. Грабської, О. Кочемировської, С. Фролової, О. Шинкаренка, О. Савчук. Соціально-клінічну складову реабілітаційного процесу розглядають в своїх роботах О. Андріанов, Ю. Онишко.

В ході розробки «Рекомендацій», ми проаналізували методи психології такі як: (спостереження, експеримент, бесіда, анкетування, інтерв'ю, тестування, аналіз продуктів діяльності, соціометричні дослідження, метод незалежних характеристик, метод самооцінки, біографічний метод, близнюковий метод, методи психологічної консультації, методи психологічної корекції, методи психологічного тренінгу, методи соціально-психологічного тренінгу, методи психологічної терапії та реабілітації).

Питаннями психологічних методів роботи з дітьми займалися наступні вчені та науковці: Басов М. Я., Дудкевич Т. В., Запорожец А. В., Костюк Г. С., Коханова О. П., Леонтьев О. М., Люблінська Г. О., Максименко С. Д., Павелків Р. В., Пасека О. В., Петровський А. В., Преєр В., Рубінштерн С. Л., Смирнова Є. О., Урунтаєва Г. О., Столярчук О. А., Цигипало О. П. та ін. Їхні наукові праці й стали теоретичним та методологічним підґрунтям проведеного дослідження.

Застосовувати психологічні методи необхідно, виходячи з додержання наступних принципів: дослідження психічних факторів дитини носить опосередкований характер на основі фіксації їх зовнішніх проявів, насамперед у мовленні та поведінці й методи досліджень слід використовувати у поєднанні для забезпечення принципу комплексності тощо. Необхідно використовувати комплекс методів дослідження; не розглядати розрізнені факти, а аналізувати системно; опрацьовувати сукупність фактів на основі принципу систематичності тощо.

Отже, можемо констатувати те, що всі ці методи "працюють" за умови, коли мають місце пріоритети та цілі (проголошені ООН): взаєморозуміння, взаємоповага, дружня атмосфера, пріоритет прав людини, толерантність, постійний розвиток, активна життєва позиція, здоровий спосіб життя, людяність, порядність, повага до приватного життя, мир, єдина країна.

Психологічна допомога має включати методи індивідуальної, групової та сімейної терапії. Вибір конкретного методу в роботі з жертвами насильства залежить від віку, рівня когнітивного розвитку дитини, виду перенесеного насильства, від стану психічного і фізичного здоров'я тощо.

За умови комплексного та компетентного підходу до попередження цього феномену, за допомогою застосування саме психологічних методів в попередженні та запобіганні насильства відносно дітей, таким чином – своєчасного виявлення та подолання чинників, що призводять до насильства, реабілітації його жертв та

корекційній роботі з агресорами можна мінімізувати прояви насильства у суспільстві загалом та зокрема щодо дітей.

Таким чином, дієвими засобами психологічного дослідження виступають методи як певні шляхи збору, накопичення, інтерпритації, обробки та застосування фактів, які потім слугують предметом подальших наукових досліджень. Саме вони відображають специфіку психологічних факторів або явищ, допомагають знаходити найкращі шляхи вирішення проблем наслідків злочинів проти дітей.

Список використаних джерел

1. Закон України "Про запобігання та протидію домашньому насильству" Верховна рада України. Законодавство України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>
2. Конвенція про права дитини (20 листопада 1989 року). Верховна рада України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
3. Блага А. Б. Насильство в сім'ї: кримінологічний вимір, детермінація, запобігання : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2014. 496 с.
4. Дудкевич Т. В. Дитяча психологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. С. 14-15, 25-36.
5. Дудкевич Т. В. Дошкільна психологія : навч. пос. Київ : Центр учбової літератури, 2007. С. 14-15, 25-36.
6. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія : навч. посіб. для самост. роботи студ. Київ : Академвидав, 2010. С. 9-31.
7. Сергеєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасека О. В. Вікова психологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. С. 7-21.
8. Цюман Т.П. Сексуальне насильство над дітьми: причини, наслідки, профілактика : інформ.-метод. посібник / [Цюман Т.П., Малієнко Ю.М.] ; за аг. ред. Цюман Т.П. – К. : ФОП Пономаренко Я.М. – 2011. – 76 с.

Єлізаров Валентин

Студент магістратури

Класичного приватного університету

Науковий керівник: Стоматов Е.Г., к.ю.н.,
доцент, доцент кафедри кримінального права,
процесу та криміналістики Класичного
приватного університету

НЕНАЛЕЖНЕ ВИКОНАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ОBOB'ЯЗКІВ МЕДИЧНИМ АBO ФАРМАЦЕВТИЧНИМ ПРАЦІВНИКОМ, ВЧИНЕНЕ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНЬОЇ ОСОБИ

В КК України передбачена кримінальна відповідальність за неналежне виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником, якщо воно спричинило тяжкі наслідки неповнолітньому. Аналіз судової статистики свідчить, що цей вид кримінального правопорушення не є поширеним, оскільки в 2020 році тільки одна особа була засуджена за ч.2 ст. 140 КК, в 2019 році – 2 особи. Згідно з даними Єдиного державного реєстру судових рішень, за останні 10 років у судах різних інстанцій було розглянуто лише 135 кримінальних проваджень, які відкриті за ст. 140 КК України. Найбільша кількість обвинувачень висунута акушерам-гінекологам (близько 30%), хірургам (близько 23%), терапевтам (12%), анестезіологам (11%). З цих 135 кримінальних проваджень, які надійшли до суду, щодо 109 осіб вину обвинувачених доведено, стосовно 8 осіб винесено виправдовувальні вироки, стосовно 18 осіб справи повернуто на додаткове розслідування. Зі 109 осіб, вину яких доведено, 80 осіб звільнено від кримінальної відповідальності (амністія, закінчення строків давності, зміна обстановки, примирення винного з потерпілим, передача особи на поруки), а реально засудженими були лише 29 осіб [1, с. 52].

Об'єктивну сторону кримінального правопорушення, передбаченого ст. 140 КК України утворюють невиконання чи неналежне виконання медичним або фармацевтичним працівником своїх професійних обов'язків внаслідок недбалого чи несумлінного до них ставлення, якщо це спричинило тяжкі наслідки для хворого. Диспозиція ч.1 ст. 140 КК має бланкетний характер, у кожному конкретному випадку має встановлюватися, які саме професійні обов'язки поклалися на винну особу і які з цих обов'язків не виконані взагалі, або виконанні неналежним чином, а також вимоги яких конкретно нормативних актів порушено винним. Невиконання чи неналежне виконання медичним працівником своїх професійних обов'язків внаслідок недбалого чи несумлінного до них ставлення означає, що медичний працівник не вчиняє ті дії, які він в силу виконуваної роботи зобов'язаний був учинити, або виконує свої обов'язки не у повному обсязі, недбало, поверхнево, не так, як цього вимагають інтереси його професійної діяльності [2].

Невиконання професійних обов'язків може мати місце у разі не висловлення пропозиції щодо госпіталізації хворого, який потребує негайної допомоги, не проведення необхідної діагностики чи забору контрольних аналізів біологічного матеріалу, залишення хворого без належного нагляду чи контролю вичерпний

період часу, неправильне дозування лікарських засобів, порушення правил щеплення, недбале проведення медичного втручання тощо. Обов'язковою ознакою є настання тяжких наслідків: смерть, тяжке, середньої тяжкості тілесне ушкодження, інвалідність, інше ускладнення хвороби.

З метою визначення дефекту надання медичної допомоги (послуги) та причинного зв'язку між діями медичного працівника та негативними наслідками необхідним є проведення судово-медичної експертизи. Проведення судово-медичної експертизи регламентується Законом України "Про судову експертизу" від 25.02.1994 № 4038-ХІІ, Інструкцією про проведення судово-медичної експертизи, затвердженою наказом Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.95 р. № 6.

Так, згідно із висновком комісійної судово-медичної експертизи №135 від 09.08.2016 року значне погіршення стану неповнолітньої ОСОБА_3, яке призвело до її смерті, відбулося у післяопераційному періоді після проведеної інтубації хворої та переведення на ШВЛ лікарем-анестезіологом дитячим ОСОБА_1, ендотрахеальна трубка була виявлена на розтині не у дихальних шляхах, а в просвіті стравоходу, слід вважати, що професійні помилки, допущені лікарем-анестезіологом дитячим ОСОБА_1 могли призвести до розвитку дихальної недостатності та смерті ОСОБА_3. Таким чином, ОСОБА_1 вчинив неналежне виконання медичним працівником своїх професійних обов'язків внаслідок недбалого до них ставлення, що спричинило тяжкі наслідки неповнолітньому, тобто кримінальне правопорушення, передбачене ч.2 ст.140 КК України [3].

Список використаних джерел

1. Ямненко Т.М., Літвінова І.Ф. Судова вітчизняна практика у медичних кримінальних провадженнях і цивільних справах. Держава та регіони. Серія: Право. 2018. № 4 (62). С. 51-57.
2. ВС висловився щодо неналежного виконання професійних обов'язків медичним працівником (в справі ВС ККС № 712/12532/14-к). Судебно-юридическая газета. 28.05.2021. https://sud.ua/ru/news/publication/203414-vs-vislovivsyia-schodonenalezhnogo-vikonannya-profesiynikh-obovyazkiv-medichnim-pratsivnikom#google_vignette
3. Ухвала Львівського апеляційного суду від 09.12.2021 у справі № 460/703/17 (№ в ЄДРСР 101931662). Пряме посилання на документ в системі «Прецедент»®: <https://precedent.ua/101931662>

Живиця А. А.,
студентка групи МПДЗ-120
інституту економіки та права
Класичного приватного університету,
Запоріжжя, Україна
Науковий керівник: Калюга К. В.,
д.ю.н., доцент, заступник
завідувача кафедри

кримінального права, процесу
та криміналістики
інституту економіки та права
Класичного приватного університету,
Запоріжжя, Україна

ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ УСУНЕННЯ ПРОТИДІЇ РОЗСЛІДУВАННЮ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ВЧИНЕНИХ ОРГАНІЗОВАНИМИ ГРУПАМИ

Ключові слова: злочини, організовані групи, подолання протидії, протидія, протидія розслідуванню злочинів, розслідування кримінальних правопорушень, способи протидії.

Досліджено стан правового регулювання діяльність з протидії розслідуванню злочинів, вчинених організованими групами. Розглядаються дослідницькі шляхи визначення термінології "протидія розслідуванню злочинів". Наводимо низку способів протидії виявленню та розслідуванню злочинів на стадії їхнього вчинення. Розглянуто необхідність невідкладного реагування з боку органів досудового розслідування на протидію розслідуванню злочинів, у відповідності до відповідних способів протидії.

Злочини це протиправні діяння. Вони посягають на звичний устрій життєдіяльності громадян і людей, усталений порядок функціонування окремих інституцій. Високий рівень організації злочинної діяльності характеризується вжиттям злочинцями всіх можливих засобів для недопущення виявлення ознак їх діяльності чи на випадок такого виявлення – недопущення з'ясування та доказування їх причетності до вчинення до вчинення цих злочинів. Таке вжиття злочинцями всіх можливих способів у криміналістичній науці прийнято називати протидією розслідуванню злочинів. Особа, що провадить розслідування злочинів, повинна бути готовою до проявів протидії з боку злочинців. Вона повинна своєчасно розпізнати прояви відповідної діяльності та ефективно зреагувати на них. Тому вважаємо вкрай актуальними питання, пов'язані з наведенням засобів протидії розслідуванню злочинів.

Дослідженню піддано питання подолання типової моделі протидії розслідування злочинів в криміналістиці відсутнє. Ці питання досліджувалися низкою вчених та науковців: В. С. Абраменкової, О. В. Александренко, Н. М. Ахтирської, А. Ф. Волобуєва, М. В. Даньшина, В. А. Журавля, С. Ю. Журавльова, В. О. Малярової, Р. Л. Степанюка, В. Ю. Шепітька, Р. М. Шехавцова, Б. В. Щура та інші.

Проте, багато питань залишається невирішеними. Так, немає однозначності трактування поняття протидії розслідуванню злочинів та виділення її видів та не розроблені дієві засоби їх подолання. Перед нами стоять наступні наукові завдання: з'ясувати сутність та зміст визначення "протидія розслідуванню злочинів", дослідити способи протидії розслідуванню злочинів, шляхи подолання такої протидії.

Якщо мова йде про протидію розслідуванню злочинів, то тут серед науковців виникає дискусія стосовно того, що треба вкладати в зміст зазначеного словосполучення. Тракткування терміну "протидія розслідуванню злочинів" на законодавчому рівні не знайшло свого вирішення. Законотворець встановлює напрями, методи, засоби боротьби зі злочинністю, проте не виділивши можливі шляхи протидії правопорушників. Проект закону України "Про основи державної політики щодо протидії злочинності" [1] так і залишився проектом. При цьому термін "протидія" вживається в таких нормативно-правових актах, як: закон України "Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю" від 30.06.1993 № 3341-XII [2], закон України "Про боротьбу з тероризмом" від 20.03.2003 № 638-IV [3], закон України "Про протидію торгівлі людьми" від 20.09.2011 № 3739-VI [4], закон України "Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення" від 14.10.2014 № 1702-VII [5], указ Президента України "Про Концепцію державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю" від 21.10.2011 № 1000/2011 [6] тощо. Однак тільки в законі України "Про протидію торгівлі людьми" від 20.09.2011 № 3739-VI [4] надається визначення терміну "протидія", тільки в контексті протидії торгівлі людьми. Так, у ч. 1 ст. 1 вищезазначеного нормативного акту протидія торгівлі людьми вживається в наступному значенні: система заходів, що спрямовані на перешкоджання торгівлі людьми шляхом її попередження та боротьби з нею й надання допомоги та захист особам, що постраждали від торгівлі людьми [4]. Тож у вказаному нормативно-правовому акті, як і в раніше названих, термін "протидія" вживається насамперед для позначення діяльності, спрямованої на боротьбу зі злочинністю в цілому чи окремих її проявів. Суб'єктами такої діяльності є представники держави в особі уповноважених на боротьбу зі злочинністю державних органів. Протидія по відношенню до розслідування злочинів у нормативно-правових актах не висвітлюється. Як зазначає В. П. Бахін, подолання протидії розслідуванню не може бути дієвим без всебічного та глибокого вивчення сучасного феномена протидії як складового елементу протистояння злочинності [7, с. 202-203].

Протидія розслідуванню стає все різноманітнішою, оскільки в злочинців появляються більш широкі можливості такого протистояння органам досудового розслідування. Відповідно проблема протидії розслідуванню набуває останнім часом особливої актуальності та гостроти. А це вкотре вказує на необхідність переосмислення змісту та сутності протидії процесу розслідування та розроблення відповідних комплексних методів боротьби з нею [8, с. 696; 9, с. 113]. Таким чином, сутність протидії та шляхи її подолання доцільніше розглядати не взагалі, не в абстрактній формі, а конкретизовано, по відношенню до окремих видів, груп кримінальних правопорушень.

Протидіяти розслідуванню злочинів, можна не тільки після їх виявлення та початку кримінального провадження. Якщо злочин є спланованим, то засобами зі протидії розслідуванню пронизаний весь механізм його вчинення – починаючи з моменту підготовки та закінчуючи вжиттям заходів по його приховуванню. Тобто злочинець, готуючись, вчиняючи та приховуючи злочин, учиняє всі необхідні дії

для недопущення виявлення та розслідування його діянь.

Основні ж способи подолання такого роду протидії насамперед пов'язані й обумовлюються якісними організацією та провадженням досудового розслідування. Тобто слід одразу розпочинати повномасштабну перевірку вхідної інформації про можливе вчинення злочину у сфері службової діяльності. Вказана перевірка не повинна бути формальною та поверхневою. Потрібно одразу передбачити весь комплекс заходів, спрямованих на виявлення та вилучення всієї слідової картини злочину.

Існують різноманітні способи протидії розслідуванню злочинів у різних видах злочинів. Причому особливе криміналістичне значення має виділення способів протидії за часом їх уживання. А саме – способи протидії, що вживаються на одній із стадій учинення кримінального правопорушення, та способи протидії, що вживаються після початку кримінального провадження. Протидія розслідуванню злочинів потребує невідкладного реагування з боку органів досудового розслідування. Зміст же зазначеного реагування обумовлюється конкретним способом протидії.

Список використаних джерел

1. Про основи державної політики щодо протидії злочинності : проект закону України. URL : http://www.npu.gov.ua/uk/publish/printable_article/314729.
2. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : закон України від 30.06.1993 № 3341-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 35. Ст. 358.
3. Про боротьбу з тероризмом : закон України від 20.03.2003 № 638-ІV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 25. Ст. 180.
4. Про протидію торгівлі людьми : закон України від 20.09.2011 № 3739- VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 19-20. Ст. 173.
5. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : закон України від 14.10.2014 № 1702- VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 50-51. Ст. 2057.
6. Про Концепцію державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю : указ Президента України від 21.10.2011 № 1000/2011. *Офіційний вісник Президента України*. 2011. № 29. Стор. 9. Стаття 1138.
7. Бахин В. П. Криміналістика : проблемы и мнения (1962-2002 гг.). Київ. 2002. 266 с.

Калашник Н. Г.,
Посол Миру, професор, доктор
педагогічних наук,
заслужений працівник освіти України,
екс-заступник голови кримінально-виконавчої
служби України.
Має наукових послідовників в 12 країнах світу.

СПЕЦИФІКА РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ ОСВІТИ МОЖЛИВОСТЯМИ НОВИХ ІНТЕГРОВАНИХ НАУК (ПОСТКОВІДНИЙ ПЕРІОД РОЗВИТКУ ЛЮДСТВА).

Будь яка пандемія – це у всякий час велика біда для будь якого суспільства, будь якої країни.

Ковід змусить людство обрати нові шляхи розвитку взаємовідносин, розбудови своїх держав, погляду на майбутнє збереження глобальних цінностей буття.

На сьогодні необхідно готуватись до реалізації завдань постковідного періоду розвитку життя і майбутнього людства в цілому.

Все більше науковців і практиків політиків, людей доброї волі замислюються над пошуком новітніх методів формування відповідальності за якість життя, усунення помилок і негативних наслідків.

Одним з пропонованих нами варіантів підготовки прийдешніх поколінь до майбутнього життя на нашій планеті є нова наука Густосологія.

Густосологія – це інтегрована наука, яка об'єднує і консолідує багато напрямків життєдіяльності на основі гуманізму та трансгуманізму. Наразі вона визнана і запатентована (2007р.), охоплює 32 науки, поєднані між собою основними законами етики, моралі і культури. Наука Густосологія розглядає смак до життя, як стрижень збереження системи цінностей, природного інтелекту людини, поліпшення розумових та фізичних можливостей, необхідних для розвитку будь-якого суспільства, та передачі потомним поколінням того важливого, що відібрано століттями, сформовано часом і вимогами повноцінного життя. Адже спотворений смак є непередбачуваним негативом, несе наслідки гірші за будь-яку пандемію або ядерну війну.

Густосологія спрямована на процес формування естетичної свідомості особистості. Вона ґрунтується на Статистиці та Законі великих чисел. Концепцію густосології детально описано в докторській дисертації професора Калашник Наталії Григорівни «Історико-педагогічна генеза формування естетичних смаків учнівської молоді у процесі навчально-виховної діяльності» (2004р.). Цьому передував захист кандидатської дисертації того ж автора «Організаційно-педагогічні умови забезпечення *наступності* у вивченні другої (іноземної) мови в школі та вузі» (1993р.). Наступність є одним з наріжних каменів в процесі формування естетичних смаків та виховання і навчання в цілому. Захист обох наукових праць відбувся у Київському національному університеті Тараса Шевченка.

Втішно, що Україна є батьківщиною Густосології, як наукового відкриття

світового значення (Енциклопедія Сучасної України т.12 стор.15, 2012р.).

Шлях від терміна «Густосологія» до науки Густосології налічує не один десяток років. Вперше Густосологія згадується в науковій статті студентки третього курсу Пучиної Наталії (Калашник) у збірнику студентських наукових робіт педагогічних вищих навчальних закладів Москви та Підмосков'я (листопад 1975р).

Наразі Густосологія стала об'єктом копіткого дослідження і вивчення окремого наукового напрямку, а результати опубліковано у 12 підручниках (трьома мовами) та словнику-довіднику («Лексикон Густосології») рекомендованих Міністерством освіти та науки України для використання в вищих навчальних закладах, майже у 200 наукових статтях опублікованих як в Україні, так і за кордоном. Більш як 20 автентичних лекцій з Густосології прочитано п'ятьма мовами у вищих закладах освіти України та 35 країн світу (Польщі, Фінляндії, Нідерландів, Швеції, Швейцарії, Данії, Великої Британії, США, Канади, Франції, Німеччини, Італії, Королівства Іспанії, Республіки Молдови, Російської Федерації, Білорусі, Казахстану, Грузії, Китайської Народної Республіки, Монголії, Ізраїлю, Королівства Йорданії, Султанату Оман, Греції, Республіки Албанії, Хорватії, Чеської Республіки, Словацької Республіки, Угорщини, Румунії, Турецької Республіки, Єгипту, Шрі-Ланки (Цейлоні), Об'єднаних Арабських Еміратів).

Безумовно, ідеї естетичного і морального виховання смаку до життя, людяного державотворення, толерантного співіснування народів давні, як світ, що також підтверджують наочні залишки матеріальної культури наших пращурів, наприклад, петрогліфи святилища Кам'яної Могили (Запорізька область, Україна), наскальні малюнки в Луксорі (Єгипет) та безліч інших.

Поняття «густос» доволі поширене в сім'ї європейських мов, зокрема в українській мові «густовний» означає «зі смаком». Семантичне поле даного слова містить різні значення: смак, естетичне почуття, стиль, манеру, чуття, почуття витонченого, задоволення, втіху, схильність до прекрасного, бажання, примху, охочість. За основу нами взято походження від латинського *gustus* - *смак*, що споріднене з *gus* (**gustu*) - *сила, схильність*; *gust* - *смак, перевага*; *kustus* - *випробування, проба*; *costian* – *пробувати*; *koston, kosten*, від якого походить українське *коштувати*.

Смак до життя громадян будь-якої країни формує політику держави. Своєю чергою держава відповідає за формування смаку до життя своїх громадян. Густосологія, як об'єднуючий фактор, безпосередньо пов'язана з ідеологією. Вона пояснює формування цілей людини та багатовекторність сенсу того, що відбувається навколо, дає змогу аналізувати події, приймати їх, або відсторонювати.

Густосологія, себто сформований смак до життя є детермінантою долі як окремо взятої людини, так і будь-якого суспільства в цілому. Смаки бувають індивідуальні та масові, професійні, вікові, національно спрямовані, до яких належать і релігійні уподобання. В обігу наукових термінів нині налічується понад 100 визначень смаків.

Про смаки не сперечаються, їх треба формувати. Майбутнє потребує інтегрованих наук. Густосологія одна з них, це, так би мовити, внутрішній оцінювальний «компас» кожної людини, що спрямовує вектор розвитку життєдіяльності суспільства будь-якої держави, пояснює формування цілей, завдань

та різноманіття смислів сучасного існування людини. В умовах цивілізаційних змін картини світу, а також глобальної трансформації світового співтовариства, системна криза в педагогічній науці неминуха. Цей факт зумовив виникнення Густосології. Історія ще визначить місце та значення науки Густосології в системі координат розвитку кожної особистості та держави, збереження гармонії й миру на Землі.

В постковідний період людство потребує інтегрованих наук, які спроможні закрити провалини у вихованні, освіті, та організації життєдіяльності.

Калюга К. В.,

д.ю.н., доцент, заступник завідувача кафедри
кримінального права, процесу та
криміналістики
інституту економіки та права
Класичного приватного університету,

ЩОДО КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ПОРТРЕТА ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ У МЕДИЧНІЙ СФЕРІ

(на шляху запобігання порушення прав дитини у медичній сфері)

Ключові слова: запобігання порушення прав, злочини у медичній сфері, криміналістична характеристика цих злочинів, криміналістично визначальні особливості особи злочинця (типи злочинців) у медичній сфері, методика їх розслідування.

Відомо, що з найдавніших часів люди прагнули за зовнішнім виглядом та діями (поведінкою) особи визначити її характер, почуття та здібності. Довгий шлях їхнього пошуку залишив нащадкам криміналістичні теорії на кшталт габітології, графології, дерматогліфіки, френології, фізіогноміки, хіромантії, хірософії тощо. Які, з певними припущеннями, дають змогу за зовнішнім виглядом та поведінкою людини визначити її характер, почуття й здібності. Проте на жаль, в криміналістиці та слідчій практиці відомості про властивості й ознаки злочинця зараз використовують дуже обмежено.

У сучасному суспільстві спостерігаються лавиноподібні процеси інновацій, матеріалізованих наукових ідей та відкриттів, технічних винаходів і розробок, принципово нових технологічних процесів, які в сукупності, в свою чергу, породжують стрімкі, динамічні зміни в соціальній структурі суспільства. Зокрема, різко прискорився науковий прогрес, змінилися зв'язки та взаємини науки і суспільства, виявилися нові соціальні функції і можливості науки. Коріння цього якісного стрибка, його причини і наслідки стали позначати поняттям "науково-технічна революція", згодом – "науково-технічний прогрес".

Прагнення дослідити та розробити криміналістичний портрет особи злочинця в медичній сфері та науково обґрунтувати рекомендації, спрямовані на підвищення ефективності боротьби зі злочинами, а також розслідування цих злочинів, слід визнати своєчасним і соціально значущим.

Традиційно, наука криміналістика вивчає особу злочинця з різних позицій, а

само: як елемент криміналістичної характеристики злочину [1; 2]; об'єкт і суб'єкт тактичної взаємодії під час розслідування злочинів поведінку злочинця під час вчиненні злочину (механізм і спосіб вчинення), який містить органічно взаємопов'язані елементи внутрішньої (психічної) та зовнішньої (фізичної) діяльності [3].

Такі знання особливостей особи злочинця "дозволяють слідчому так спланувати й організувати розслідування, що всі дії, які будуть проводитися в його межах, будуть максимально ефективними, а розслідування в цілому буде успішним" [4, с. 31-34].

Сьогодні значна увага приділяється розробці інформаційних моделей злочинів та типових програм їх розслідування на основі алгоритмізації слідчої діяльності із застосуванням комп'ютерних технологій. Активно розроблюються типові криміналістичні портрети (психологічні профілі) різних категорій злочинців (в Україні вже запустили у тестовому режимі "реєстр педофілів" (містяться дані про 171 людину), що є важливим кроком для захисту прав дітей) тощо.

З урахуванням даних, отриманих від підозрюваних, обвинувачених, потерпілих, свідків, визначаються обставини, що підлягають доказуванню в кримінальному провадженні (ст. 91 КПК України), будуються розшукові, слідчі, експертні версії, розробляються і реалізуються програми підготовки та проведення окремих процесуальних (слідчих і розшукових) дій, тактичних комплексів (операцій) і комбінацій на стадії досудового розслідування. Відомості, що містяться в показаннях осіб зазначених категорій, дозволяють вирішувати розшукові та ідентифікаційні завдання кримінального провадження. Особа, що вчинила злочин, як криміналістична категорія розглядається в науці як певна сукупність соціальних, фізико-біологічних і психологічних властивостей, що відрізняє її від усіх інших (В. Г. Лукашевич, М. В. Салтевський). На відміну від зовнішніх факторів, які можуть змінюватися в період формування навику або звички, ці властивості особи є факторами відносно стійкими [5, с. 45].

Проблема комплексного вивчення людини як об'єкта криміналістичного пізнання, включаючи всі його властивості, ознаки та якості, прояви, важливі для виокремлення визначальних ознак особи злочинця, у кримінальному провадженні являє собою не тільки науковий інтерес, але й має велике значення для правозастосовних органів.

Усе перераховане розмаїття властивостей особи в різних галузях знань створює передумови їх певного узагальнення й типології для використання у визначенні характерних рис і особливостей особи злочинця у медичній сфері. Проте сьогодні простежується помітна тенденція розглядати особу злочинця в криміналістичних дослідженнях переважно крізь призму напрацювань кримінології.

У цьому аспекті ми підтримуємо думку науковців [6, с. 657-662], що у характеристиці особи злочинця, як елементу криміналістичної характеристики злочинів, відображається комплекс відомостей, у тому числі, відображених у кримінально-правовій, кримінологічній, психологічній його характеристиках. Специфікою криміналістичної характеристики злочинів є відображення кореляційних зв'язків між окремими її елементами: «особа злочинця – спосіб

підготовки, вчинення та приховування злочину», «особа злочинця – предмет злочину», «особа злочинця – предмет злочину», «особа злочинця – типові сліди злочину» тощо.

Недостатність інформації про осіб, які вчинили злочин, на момент виявлення ознак злочину та початкового етапу розслідування компенсується наявністю узагальнених даних про потенційні типи можливих злочинців, що відповідають обставинам розслідуваного діяння. Ці відомості дають змогу висувати версії про безпосередніх виконавців і співучасників злочину, механізм вчинення злочину, можливі місця їхнього перебування, збереження знарядь і предметів злочину, дії з приховування слідів злочину тощо [7, с. 657-662].

Особа злочинця як складовий елемент предмета пізнання стала обов'язковою в криміналістичних дослідженнях.

Зокрема, особа злочинця в медичній сфері відрізняється набором ознак, характерних саме для неї, а саме: специфічними навичками, уміннями, комплексом інтересів та інших істотних і відносно стійких властивостей, що закономірно сформувалися під впливом негативних елементів соціального середовища (стан збройних конфліктів, карантинних дій), які, в кінцевому рахунку, знайшли реалізацію у вчиненні злочину в медичній сфері як засобу досягнення поставленої мети [8].

У перші роки радянської влади проблемами особи злочинця займалися переважно або лікарі психіатри, або юристи, які в своїх дослідженнях використовували дані медиків [9, с. 169-172].

Відмінні риси особистості – результат життєвого досвіду людини, яка вчинила злочин, що є інтегральним результатом усієї сукупності умов, способу життя, власної активності. Тому дослідження та інтерпретація всіх джерел інформації (матеріально-фіксованих та ідеальних) у поєднанні з дослідженням жертви (потерпілого), навіть в умовах відсутності підозрюваного, допоможе зі значною часткою ймовірності ідентифікувати розшукувану особу.

Складання «криміналістичних портретів» доцільно проводити не хаотично, а за чітким алгоритмом, який дає змогу, насамперед, систематизувати одержану інформацію для досягнення ефективності та послідовності у проведенні роботи.

Підбравши і перевіривши необхідні науково-технічних засоби; умовно ми виявляємо певну кількість матеріальних джерел інформації про особу невідомого злочинця; виявляємо "ідеальні" джерела інформації про особу невідомого злочинця (за допомогою опитування свідків, очевидців, потерпілих); як наслідок, отримуємо з виявленого – матеріальних і "ідеальних" слідів (джерел) - якісно-кількісну інформацію; зафіксовані відповідним чином виявлені сліди і отримана інформація складається в "криміналістичний портрет" особи невідомого злочинця за допомогою застосування аналітичної обробки, дослідження й оцінювання зібраної інформації, уточнення (поповнення) інформаційної моделі особи невідомого злочинця.

Початок розслідування завжди пов'язано з наявністю тієї або іншої інформації, об'єм якої може бути різноманітним. Проте навіть мінімальний об'єм стає комплексом даних для побудови версій про подію злочину. Коли стикаємося з

версією про особу злочинця, примірну модель якої, окремо ще не розроблено – застосовуємо модель «Типового криміналістичного портрету особи злочинця».

Починати необхідно з ретельного вивчення особи жертви, її соціальних й антропометричних характеристик, поведінкового аспекту та ін.

Відомості про потерпілого, як справедливо зазначає О. Р. Россинська, допомагають більш повно охарактеризувати особистість злочинця і мотиви вчинення злочину: тому що між ними (потерпілим і злочинцем) найчастіше простежується певний взаємозв'язок, адже злочинець, як правило, не випадково обирає жертву [10, с. 10].

Повертаючись до особи потерпілого, слід зазначити, що ретельне вивчення її соціальних, психологічних та інших характеристик, особливостей її життєдіяльності значно оптимізує пошук злочинця. Наприклад, злочини у медичній сфері в достатньому відсотку передбачають особистий контакт злочинця – потерпілого чи обізнаність злочинця про потерпілого тощо.

Важливим орієнтиром для складання психологічного портрета особи, що вчинила злочин є матеріали судово-медичного розтину трупа, тому що загальна картина ушкоджень (тілесних та пошкодження одягу) дозволяє ймовірно встановити його психічний стан у момент вчинення злочину. Крім того, за характером і локалізацією ушкоджень на тілі жертви можна зробити ймовірнісний висновок щодо раптовості їхнього нанесення, боротьби, що цьому передувала, можливості нанесення ушкоджень після настання смерті тощо [11, с. 359].

Так діємо за наступним алгоритмом. Аналізуємо вихідні данні, на підставі власного практичного досвіду та теоретичних уявлень. Збираємо інформацію про соціальні властивості, які характеризують людину як особистість на рівні індивідуальної і суспільної свідомості, її ставлення до закону, суспільства, моральних і етичних цінностей. Людина – це особистість, яка проявляє себе в суспільній, економічній, духовній та іншій діяльності як громадянин України. Тому необхідно, щоб усі засоби і методи одержання інформації про людину і від людини відповідали принципам гуманності, а діяльність осіб, що займаються збиранням доказів, повинна носити законний характер. Тому таку інформацію у вузькому криміналістичному аспекті можна називати соціальною, або особистісною. Наступні, фізико-біологічні властивості, що характеризують людину як фізичне тіло, його зовнішню та внутрішню будову, інформацію про такі властивості допустимо називати структурною, бо вона визначає структурну організацію та відображають функціональну діяльність людини, тому інформацію про них слід називати функціональною. Психофізіологічні і психологічні властивості, данні про які повинна містити розроблювана модель особи злочинця, відображають стан людини: пригніченість, веселість, збудженість; характеризують тип нервової діяльності: сангвінік, жвавий, рухливий, емоційний, чуйний; холерик – бурхливий, рвйний, гарячий, різкий; флегматик – спокійний, млявий, повільний, стійкий; меланхолік – смутний, понурений, нерішучий, боязкий. Сюди ж треба відносити і фізичні недоліки: глухоту, сліпоту, недоумство, різні каліцтва.

Основою інформаційної бази розслідування зазначених злочинів є місце події, обстановка і обставини місця події, поведінки осіб, які брали у ній участь, дані про особу, зібрані на місці події, які можуть мати різний характер. В нашому випадку, особливу увагу ми звертаємо що, попередня злочину поведінка злочинця

виявляється, крім іншого, в здобутті знань медицини чи фармації, вмінні поведінки з медичним обладнанням, препаратами, в попередньому пошуку можливих донорів тощо; місце роботи у медичній сфері чи пов'язаній з медичною; соціальні зв'язки з медичною сферою (в тому числі у соціальних Інтернет мережах, зі спеціальними базами даних); доступ до медичного обладнання, лікарських засобів тощо; це, як правило чоловік, середнього віку (30-50 років); за характером ушкоджень, їх тяжкістю і мотивацією тощо, можна судити про медичну кваліфікацію і рівень освіти відповідно; вчиняють злочини; вони як правило одноособово та вперше, це або подружжя, або родині злочинця, або особи, які контактували з нею тощо; це як правило умисні злочини зі зловживанням службовим становищем, з використанням спеціального обладнання; вибір способу вчинення злочину, який може визначатися характером і ефективністю застосування наявних засобів, більш підходящих для використання в конкретній ситуації в залежності від особистісних умінь (навиків) злочинця і умов конкретної обстановки; не під дією алкоголю, або наркотичних засобів; не треба не враховувати «професійну солідарність лікарів»; особливу увагу слід звертати на колишніх студентів медичних вишів, які оволоділи певним набором навичок та не достатньо професійному рівні та не мають потрібного морально-етичного виховання; емоційно витривалі особи; комунікабельні, з лідерськими якостями; високим соціальним статусом, поганим почерком (нерозбірливим) тощо.

Список використаних джерел

1. Алауханов Е., Ахмедин К. Налоговые преступления: аспекты борьбы и профилактики : учебное пособие. Алматы, 2008. 130 с., с. 76.
2. Антонян Ю. М., Еникеев М. И., Эминов В. Е. Психология преступления и наказания. Москва : Пенатес-Пенаты, 2000. 454 с.
3. Кондратюк Л. В. Антропология преступления (микркриминология). Москва : Норма, 2001. 344 с., с. 194.
4. Куферштейн Е. З. Странник нечаянный : книга о Николае Агнивцеве - поэте драматурге. Санкт-Петербург : Б-ка Всемирного клуба петербуржцев, 1997. 156 с.
5. Чулахов В. Н. Значение индивидуальности навыков и привычек для криминалистических целей. *Закон и право*. 2004. № 1. С. 44-46.
6. Свентікова М. І. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики незаконного ввезення, виготовлення та розповсюдження порнографічних предметів. *Форум права*. 2011. № 4. С. 657-662. URL : <http://www.nbuu.gov.ua/e-journals/FP/2011-4/11cmirpp.pdf>
7. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. Київ : Юрінком Інтер, 2016. 1064 с.
8. Давиденко М. Л. Еволюція вчення про особу злочинця. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія : Право. 2014. № 1137, вип. 18. С. 169-172.
9. Бахін В. П., Волобуєва О. О. Взаємодія слідчого з фахівцями під час огляду місця події (збір інформації про особу, що скоїла злочин) : науково-практичні рекомендації. Донецьк : ДЮІ, 2005. 72 с.

10. Батюк О. В. Дослідження способу скоєння злочину як джерела інформації про особу що вчинила злочин : тези доповідей щорічної Міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 15-16 травня 2008 року: «Запорізькі правові читання» / за заг. ред. С. М. Тимченка і Т. О. Коломоєць. Запоріжжя: ЗНУ, 2008. С. 358-360.

11. Лікар. *Вікіпедія. Вільна енциклопедія.* URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Лікар>

Ключникова А.В.,
студентка 3 курсу,
Науковий керівник: **Крупей К.С.,**
к. біол. н. Запорізький державний
медичний університет, м. Запоріжжя

СУРОГАТНЕ МАТЕРИНСТВО: ПРИЧИНИ ТА РЕЛІГІЙНИЙ ПОГЛЯД

З позицій нормативно-правового регулювання, в Австрії, Германії, Франції, Норвегії, Швеції, Естонії, деяких штатах США, сурогатне материнство (СМ) повністю заборонене. Проте в таких штатах США, як Вірджинія та Нью-Гемпшир, дозволене некомерційне СМ. В Бельгії, Греції, Іспанії, Фінляндії, СМ законодавчо не регулюється. В Україні, Росії, Казахстані та деяких інших країнах окрім нормативно-правового регулювання, дозволено й комерційне СМ. В Україні СМ регулюється нормами медичного, сімейного та цивільного права [1, с. 24]. Не дивлячись на це, недостатня ефективність правових актів щодо СМ не дає можливості створити базу для забезпечення на належному рівні захисту прав та інтересів подружжя, сурогатної матері й дитини [2, с. 345]. Особливо це стосується ситуацій, коли подружжя вступає до програми з СМ в Україні за причини заборони або часткового обмеження СМ в їх країні.

Давлетшина Л.А. зі співавт. [3, с. 178] детально вивчили причини СМ для генетичної й сурогатної матері. Як показали дослідження, для генетичної матері основними причинами звернутися до медичного закладу з допоміжними репродуктивними технологіями може бути загальний стан здоров'я або, наприклад, негативний резус-фактор, небажання переривати кар'єру, псувати фігуру (що є найголовнішою причиною серед спортсменок), психологічний дискомфорт тощо. Для сурогатної матері вступ до програми з СМ пов'язаний, в першу чергу, з можливістю поповнення бюджету, по-друге, розв'язання життєвих проблем, співчуття до бездітного подружжя, задоволення станом вагітності тощо.

Слід також зауважити, що серйозною причиною для відмови від репродуктивних практик є релігійні погляди людини. Так, католицизм та православ'я наголошують про недопустимість створення культури дітонародження та залучення третьої особи до таїнства зародження життя. СМ порушує право дитини народитися від подружньої пари, пов'язаної церковним шлюбом. Однак, за умов покаяння біологічними батьками, дитина, народжена сурогатною матір'ю, може бути допущена до таїнства хрещення. Подібну точку зору також підтримує

іслам, де заохочується терпіння та упокорення й підкреслюється можливість тимчасового характеру безпліддя. Хоча, слід зазначити, задля підтримки прагнення подружжя до батьківства, на богословській конференції у 1986 р. в м. Амман були висунуті вимоги до СМ. Різне ставлення до СМ в ісламі пов'язано з проблемою визначення справжньої матері. Адже в ісламі матір'ю вважається та, що виносила дитину. Протестантизм приймає більш лояльну позицію та наголошує, що людина сама несе відповідальність за свій світоглядний вибір і сама приймає його наслідки. А-от юдаїзм не засуджує звернення до СМ, якщо подружжя випробувало всі методи для народження дитини природним шляхом [4]. Виходячи з вищезазначеного, медичні заклади, які займаються допоміжними репродуктивними технологіями, повинні уважно ставитися до релігійних переконань своїх клієнтів.

Список використаних джерел

1. Валід Камаль Абдель Салам Атіа. Правове регулювання сурогатного материнства: сучасний стан та перспективи розвитку. *Механізми державного управління*. 2019. Вип. 13. С. 23–27.
2. Кухар А.О. Юридичні аспекти застосування сурогатного материнства. *Держава і право*. 2010. Вип. 49. С. 340–346.
3. Давлетшина Л.А., Карманов М.В. Суррогатное материнство как объект статистического исследования. *Вестник университета*. 2020. № 7. С. 176–183.
4. Грехи суррогатного материнства: что говорит религия. *Feskov Human Reproduction Group*. 2020. Источник: <https://surrogate-mother.ru/sins-of-surrogacy>

Кошовий Ю.В.

Магістр Класичного приватного університету
Науковий керівник: **Стоматов Е.Г.**,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри кримінального
права, процесу та криміналістики
Класичного приватного університету

ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ В СФЕРІ БЕЗПЕКИ РУХУ ТА ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТРАНСПОРТУ

Правилами дорожнього руху України визначено, що забороняється перевозити: дітей, зріст яких менше 145 см або які не досягли 12-річного віку в транспортних засобах, обладнаних ременями безпеки, без використання спеціальних засобів, що дозволяють пристебнути дитину за допомогою ременів безпеки, передбачених конструкцією цього транспортного засобу; дітей на сидінні мотоцикла або мопеда; дітей до 16-річного віку – у кузові будь-якого вантажного автомобіля; організовані групи дітей у темну пору доби.

Автокрісло — це спеціальний пристрій, в який фіксує і утримує дитину та зменшує ймовірність отримання нею серйозних пошкоджень в дорожньо-транспортних пригодах, під час здійснення маневрів або різкого гальмування. Окрім крісла, може використовуватись бустер або трикутник-адаптер.

Правильно встановлені дитячі автомобільні крісла визнаються найдієвішим засобом пасивної безпеки для дитини. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), правильно встановлені дитячі автомобільні крісла зменшують ймовірність смерті немовлят приблизно на 70 %, і на 54 - 80 % дітей. Водночас, в Україні ще до недавнього часу власники автівок використовують дитячі крісла лише для 12 % дітей віком до 6 років, та майже ніколи для старших дітей, між тим як у Німеччині рівень користування дитячими кріслами становить 99 %, Чехії - 96 %, Естонії - 96 %, Польщі - 93 % [1].

За порушення правил перевезення дітей передбачено штраф в розмірі 510 гривень, а в разі повторного порушення упродовж року — 850 гривень. Натомість, відповідальність порушників в випадку недотримання безпечного перевезення дітей законодавчо закріплена та є досить суворою. Так., у Німеччині порушники правил платять штраф у розмірі 60 євро, Чехії - 78 євро, Естонії - до 400 євро, Польщі - 35 євро [1].

На жаль, тривожною залишається статистика порушення правил безпеки руху та експлуатації транспорту особами, жертвами якого стають малолітні діти. Так, згідно з вироком, Особа_1 визнано винним та засуджено за те, що він 01 листопада 2018 року о 14.15 год, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, керуючи технічно несправним автомобілем «Opel Kadet», діючи у порушення п. 31.4.5, п. 2.9 (а), п.п. 1.5, 2.3 (б), (д), 10.1, 12.3 Правил дорожнього руху, втративши керуваність транспортним засобом, виїхав з проїзної частини на узбіччя дороги, де на прилеглий території біля будинку № 50 допустив наїзд на малолітніх пішоходів ОСОБА_2, ОСОБА_3, ОСОБА_4 та ОСОБА_5. В результаті дорожньо-транспортної пригоди потерпілій ОСОБА_2 були спричинені середнього ступеня тяжкості тілесні ушкодження, які викликали тривалий розлад здоров'я. Порушення водієм ОСОБА_1 вимог 2.3 (б), (д), 10.1, 12.3 Правил дорожнього руху знаходиться у причинному зв'язку з дорожньо-транспортною пригодною [2]. В іншому випадку, Особа_1, керуючи в стані алкогольного сп'яніння технічно справним автобусом марки «Ікарус-256» (державний реєстраційний номер НОМЕР_1), рухався по автомобільній дорозі «Артемівськ-Розсош» Новопокровського району Луганської області у напрямку з смт Новопокров до смт Білолуцьк, де в районі с. Рогове під час роз'їзду із зустрічним автомобілем проявив неухважність та недбалість до зміни дорожніх умов, не вибрав безпечної швидкості руху при даних умовах, в наслідок чого скоїв наїзд на велосипед під керуванням неповнолітнього Особа_2, котрий рухався в попутному напрямку, після чого Особа_1 зник з місця події. В результаті дорожньо-транспортної пригоди Особа_2 було заподіяно тілесні ушкодження, від яких останній помер на місці події, а пасажиру велосипеда Особа_3 заподіяно тяжких тілесних ушкоджень [3].

Стаття 286 КК, яка передбачає відповідальність за порушення правил безпеки руху або експлуатації транспорту не диференціює відповідальність залежно від віку

потерпілої особи. Дана обставина може бути ураховану судом як така, що обтяжує покарання винній особі.

Список використаних джерел:

1. Пояснювальна записка до проекту Закону України "Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо встановлення відповідальності за порушення правил перевезення дітей". http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GI00166A.html
2. Постанова ККС ВС від 15.06.2021 у справі № 396/1429/19 (№ в ЄДРСР 97736556). Пряме посилання на документ в системі «Прецедент»®: <https://precedent.ua/97736556>
3. Постанова ККС ВС від 10.06.2021 у справі № 420/342/18 (№ в ЄДРСР 97657209). Пряме посилання на документ в системі «Прецедент»®: <https://precedent.ua/97657209>

Макарова Л.Т.
БО «БФ «Карітас Запоріжжя»
Психолог член Інституту психодрами,
сучасної психології і психотерапії
(ІПСПіП) психодрама практик,
сертифікований Європейською
Асоціацією Психодрами (РАfЕ)
АРТ-терапевт +380959369166
uventamlt@gmail.com
69059, вул. Парамонова, 12/69, м.
Запоріжжя

БЕЗПЕКА ДИТИНИ – СИСТЕМА ПРИЙНЯТИХ РІШЕНЬ

Кого стосується:

- Пересічні спостерігачі
- Спеціалісти правових структур, розвивально-навчальних закладів, які відвідують діти
- Батьки

Чого стосується:

- Дозволу на те, щоб діти залишалися дітьми
- Особливостей побудови стосунків
- Базових потреб. Як задовольняємо?
- Базових емоцій. Як вчимо виражати?

Мета: розібрати причини виникнення психологічного насилля і усвідомити шляхи запобігання та виходу із загрозливих ситуацій.

Поняття: психологічне насилля, повага, базова потреба, базова емоція, відповідальність, система, вибір.

Обрано Системний підхід до вирішення проблеми з проявами насилля над

дітьми, бо ми матимемо справу з причино-наслідковими зв'язками. Ми будемо говорити про соціальну систему: суспільство і стосунки, про стимул, реакцію і оцінку. І це є відправною точкою і провідною лінією моєї доповіді.

Система складається з підсистем, суб'єкти підсистем компонентно зв'язані один з одним метою, завданнями і певними зв'язками (має свою структуру). Визначається стан системи завдяки її реакції на впливи та спосіб реагування на ці впливи: рівновага, стійкість, розвиток, адаптація – цим визначається поведінка системи. Система існує в оточенні того, що не входить до цієї системи, а це означає, що існує:

- Відношення навколишнього середовища до системи
- Відношення системи до навколишнього середовища

І, виходячи з цього, ми не можемо стверджувати на всі 100%, що дитина винна у тому, що проявляє свій стан неконструктивним способом, бо вона є частиною відповідної системи, яка вчить її реагувати певним способом.

Тож, «Родина», «Трудовий колектив», «Центр розвитку» «Освітній заклад» - усе це системи із своїми підсистемами, де є власна структура з визначеним станом і системою відношень. Таким чином, певна поведінка суб'єктів системи залежить від поглядів, яких дотримується система, яке реагування система обирає.

Любий вид насилля, особливо психологічне, може відбуватися як в сім'ї, так і в колективі (на роботі, в навчальних/розвивальних закладах). І проблема не у тому, що насилля, як явище, існує, а у тому, як культурально ми до нього ставимось. Чи піклуємось про рівень правової культури? Чи усвідомлюємо ті процеси, що відбуваються у суспільстві, в колективі? Чи готові нести відповідальність за ті зміни, до яких ми дотичні? І, звичайно, якби ми говорили про стосунки дорослих, то в кожного своя мета і відповідальність. Якщо в нашому «полі» з'являються діти, то відповідальність несе більш зріла особа. Таким чином, ми говоримо про розвиток і навчання як передачу досвіду. А який досвід? І, так як перша система, до якої потрапляє дитина – сім'я, то, бути батьками дуже непросто. Як готується людина до батьківства?

«Боротьба за існування» - популярний вислів, яким часто зловживають, непосвячені помилково відносять його до боротьби між різними видами. Насправді ж, «боротьба», про яку говорив Дарвін і яка рухає еволюцію, — це насамперед конкуренція між найближчими представниками виду. Те, що змушує вид, який він є сьогодні, зникнути — або, завдяки розвитку, перетворює його на вид, який має інший вигляд, — нащадки, так би мовити, дуже скоро витіснять всіх інших, отже вид складатиметься лише з особин, які володіють цією іншою інформацією. І це закономірно – щоб «народилось» щось нове, необхідно, щоб старе «відмерло».

І у суспільстві існують свої правила адаптації: одне з основних правил – закон незворотності, яке нас вчить, що кожне наступне покоління не буде жити, як попереднє; друге – закон ускладнення, який свідчить про постійну зміну завдяки історичному розвитку. І тут включаються механізми відношення системи до змін в оточеному середовищі або середовища до змін, що відбуваються в системі. І дуже часто стара система не бажає прощатися із знайомими і близькими методами реагування – «відмирати» і розвиватися як новий вид – це знову робота над собою. Тому, і досі, існують системи, які реагують старими способами, чим знижують свою

адаптивну функцію. Пристосуватися такій системі до нових умов складно і, як наслідок, маємо справу з деструктивною системою (приклад: деструктивні сім'ї, конфліктний колектив, асоціальні угруповання...).

А що ж треба, щоб система розвивалася, будуючи конструктивні стосунки?

Необхідно зробити вибір – де поставити кому і вислові: «Покарати не можу Любити». Від чого відмовляється система? І чому навчає?

Проблема насильства дуже дотична до такої емоції, як гнів і такої потреби, як самоствердження. Є багато популярних теорій про те, що жити можливо і без агресії. Але такі погляди є утопічними. Будь-яка емоція нам необхідна і вкрай важлива для виживання. Але...

Агресивність може бути керованою і некерованою. Некерована агресивність скоріше шкідлива, як і некерований страх, некерована радість, некероване збудження і будь-яка інша некерована емоція. Агресивність не доречна у відносинах між близькими людьми і друзями, крім жартівливої агресивності, коли агресивність - це гра, обидві сторони зацікавлені у такій грі, сприймають це як гру і отримують від цього задоволення.

Так, вроджений механізм прояву гніву передбачає оскал як демонстрацію готовності кинутись на супротивника і вкусити, але багато людей в гніві, навпаки, стискають зуби і підтискають губи, немов прагнучи пом'якшити або замаскувати зовнішні прояви гніву.

Щоб припинилися напади агресії, треба змінити свій характер, стати спокійним і стриманим. Іноді це здається нереалістичним, неймовірним, неможливим, але це не так. Характер - це сукупність звичок, а звички можна змінювати.

Керована агресивність може бути корисна, наприклад, у вирішенні конфліктних ситуацій, в яких зачепили ваші інтереси, а на спробу вирішувати "по-доброму" не відреагували. Агресивність іноді потрібна там, де вас "випробовують на міцність", і ви зобов'язані продемонструвати розумну твердість, а іноді і адекватно відповісти. Одним словом, щоб сказати «Ні» або «Стоп» людині має бути притаманна доля агресивності.

Таким чином, якщо питати: «Для чого людині агресивність?» - все одно, що питати: «Навіщо кішкам кігті?». І відповідь одна: «щоб забезпечити виживання виду»

Дозволити дітям довільно себе проявляти – дитинство для того і є. Загалом, саме завдяки такому руху, діти навчаються відреагувати емоції, психічно розвантажуються, знімають напруження, фізично розвиваються. Їхня швидкість, винахідливість іноді приносить непередбачувані результати, які важко зрозуміти попередньому поколінню – і вмикається «червона кнопка» - це не правильно. І воно втручається у природні процеси розвитку, намагаючись підпорядкувати під себе, що згубно впливає на прояви у молодого покоління – дітей. Одного разу, будучи на зборах батьків, я запитала: «Що для них означає бути дорослим?». І отримала відповідь: «Це коли ти вже можеш робити, що хочеш». І в такий момент ми маємо усвідомити, що: чим старшою стає особа, тим більше відповідальності бере на себе. І ніяк не навпаки, не варто перекладати на дітей відповідальність, до якої вони ще не готові. Все має відбуватися поступово.

І самоствердження, і вільний прояв емоцій відбуватимуться тільки у незагрозливих ситуаціях. Тож, задача дорослих – задоволення базової потреби дитини – бути у безпеці. Залякування, шантаж, маніпуляції призводять до хиткого емоційного стану. В такому стані важко керувати проявами, бо з'являється страх бути неприйнятним. А дитина потребує колективу, бути приналежним до групи. І якщо безпека порушується у системі, де вона зросла, то вона з такими побоюваннями приходять у будь-яку систему і вже ставиться до неї ворожо. І наша задача: не говорити їй, що вона має піти у стару систему і навчитися там себе вести безпечно – це провал. Щоб дитина не сприймала і інше оточення ворожим, необхідно зупинити «потік страху» і показати приклади безпечного реагування. Але для цього новий колектив має сам володіти безпечними прийомами взаємодії.

Саме тому, ми можемо стверджувати, що безпека дитини – це обране рішення, нас дорослих, стосовно якості власних змін, з метою створення умов для рівних стосунків.

Таким чином, якщо дитина відчуває певний тиск, але не може сказати: «З мене досить» - означає знижений індекс протистояння стану терпіння.

Види психологічного насильства, які проявляються в дитячих осередках:

Булінг - це психологічний терор, емоційний тиск, переслідування, в окремих випадках - побиття і фізичні приниження. Цькування може виникнути в будь-якому суспільстві: жертва – булер - спостерігачі

Мобінг – вид цькування, до якого можна віднести чутки і плітки, грубі і непристойні жарти, прізвиська, висміювання.

Кібертравля – загрози і повідомлення, що відправляються поштою або в соціальних мережах.

Віктімблеймінг - це звинувачення жертви і «перекладання» всієї відповідальності на людину, яка і без того перебуває під психологічним тиском. Віктімблеймінг одночасно може бути і наслідком булінгу (коли жертва не отримує належної підтримки, наприклад після пережитого насильства), і окремою формою цькування.

Харасмент - це сексуальні домагання у вигляді гумору, анекдотів на сексуальну тематику, поширенням все тих же пліток, висміюванням перед іншими, приниженням.

Аутинг - це публічне розголошення компрометуючої жертву інформації, яка в підсумку може стати приводом для цькування.

Психологічні маніпуляції застосовуються з метою психологічного насильства та можуть завдати шкоди людині.

Газлайтінг – це маніпулятивний прийом, який найпростіше проілюструвати такими типовими фразами: «Не було такого», «Тобі здалося» і «Ти з глузду з'їхала?». Газлайтінг – мабуть, один з найпідступніших прийомів маніпуляції, тому що спрямований на те, щоб спотворити і підірвати у жертви почуття реальності; роз'їдає здатність людини довіряти собі, і в результаті вона починає сумніватися в правомірності своїх скарг на образи і погане поводження.

Зараз хочу повернутися до схеми: стимул – реакція – оцінка. І це стосується того, як ми, дорослі, реагуємо на поведінку дітей і яку оцінку даємо:

- Чи не робимо зауваження дитині в присутності інших?
- Чи не критикуємо стиль мовлення?

- Чи не акцентуємо на приналежності до статі, даючи характеристики?
- Чи не виправдовуємо власні помилки?
- Чи не розголошуємо інформацію без дозволу?
- Чи не принижуємо за зовнішністю?
- Чи не звинувачуємо, іноді, жертву у такому ставленні до неї групи?

Чи не існує Булінгу, Аутиingu, Газлайтінгу, Харасменту, Віктімблеймінгу серед дорослої частини системи, до якої потрапляє дитина?

Тож, так, безпека дитини – це система прийнятих рішень щодо оцінки ситуації нами, дорослими. Як ми сприймаємо, і як ми реагуємо.

Система, яка застрягла в розвитку, уповільнює розвиток наступного покоління

Психологічне насильство повинно зупинятись, оскільки це порушення прав людини, визначених в Конституції України:

Стаття 28. Кожен має право на повагу до його гідності. Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню.

Ми маємо пам'ятати, що:

1. Насильство не може бути виправданим
2. Кривдником є не тільки той, хто чинить дії, а й той, хто знає, але мовчить
3. Кожна дитина має право просити дозвіл на допомогу
4. Необхідно встановлювати обмежувальний термін не контактувати кривднику з постраждалим.

Тож, давайте усвідомимо усю важливість впливу і припинемо вибирати мотив уникнення покарання, а оберемо мотив досягти більшого успіху. Якщо в серці буде надія, в душі віра у краще майбутнє, а в голові розуміння, що кожен наш крок і кожне слово не береться з «відкілясь» і не дівається «в нікуди» – ми неминуче будемо змінюватися і станемо більш гнучкими, динамічними. І в таких умовах легко «окриляти» дитину без тиску, на сам перед, психологічного.

Булінг – не тільки проблема дітей. Це – проблема дорослих.

Орловська Л.О.

викладач вищої категорії, викладач-методист педагогічний фаховий коледж комунального закладу вищої освіти «Хортицька Національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради м. Запоріжжя

КОНВЕНЦІЯ ПРО ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОГО ВИКРАДЕННЯ ДІТЕЙ, ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ ТА ЇЇ МІСЦЕ В ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Незалежно від громадянства, кожна дитина має широкий спектр прав, зокрема право на здорове зростання, духовне формування, на любов та піклування обох батьків. Попри те, що батьки мають юридично закріплені рівні права і несуть рівні обов'язки щодо своїх дітей, конфліктні ситуації й непорозуміння між ними часто призводять до викрадення дитини одним із батьків, зокрема незаконного утримування або самовільного вивезення до іншої країни. Супутніми факторами міжнародного викрадення дітей на сьогодні також стають збройні конфлікти на території низки держав, коли унеможлиблюється ефективний рівень контролю перетину кордону, а також запровадження заходів нерозповсюдження пандемії Covid-19 та встановлення особливих правил перетину/закриття кордонів країн світу. Найкраще забезпечення інтересів дитини- це принцип, задекларований у міжнародних документах, зокрема в Декларації прав дитини 1959 року та Конвенції про права дитини 1989 року.

У 2006 році Україною було ратифіковано Конвенцію про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей від 1980 р.(далі - Гаазька конвенція або Конвенція), яка спрямована на захист дітей від їх незаконного вивезення та/або утримування. Відповідно до ст. 9 Конституції України, ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори України» Конвенція є частиною національного законодавства України та застосовується в порядку, передбаченому нормами національного законодавства.

Конвенцією запроваджено процедуру, яка забезпечує повернення до країни постійного місця проживання дітей, яких незаконно вивозять або утримують. Відповідно до статті 1 цілями Конвенції є: а) забезпечення негайного повернення дітей, незаконно переміщених до будь-якої з Договірних держав або утримуваних у будь-якій із Договірних держав; б) забезпечення того, щоб права на опіку і на доступ, передбачені законодавством однієї Договірної держави, ефективно дотримувалися в інших Договірних державах. Відповідно до умов статті 3 Конвенції, переміщення або утримування дитини розглядаються як незаконні, якщо: а) порушують права піклування про дитину, що належать будь-якій особі, установі або іншому органу, колективно або індивідуально, відповідно до законодавства держави, в якій дитина постійно мешкала до переміщення або утримування; б) у момент переміщення або утримування ці права ефективно здійснювалися, колективно або індивідуально, або здійснювалися б, якби не

переміщення або утримування.

Стаття 8 Конвенції надає будь-якій особі, установі (іншому органу), які стверджують, що дитина була вивезена або утримується з порушенням прав піклування, право звернутися з заявою про допомогу у забезпеченні повернення дитини.

У Конвенції вживаються поняття «право піклування» і «право доступу», тлумачення яких обмежено цілями Конвенції. Так, «право піклування» охоплює права, пов'язані з піклуванням будь-якої особи про дитину, і зокрема, право визначати місце проживання дитини, а «право доступу» включає право спілкуватися з дитиною, у тому числі переміщувати дитину на обмежений час у місце інше, ніж місце її постійного проживання.

Правові підстави виникнення правового зв'язку між дитиною і особою (установою) визначаються відповідно до законодавства держави, у якій дитина постійно проживала, чинного рішення суду або компетентного органу або є наслідком угоди.

Положення Гаазької конвенції застосовуються до випадків, які не містять складу злочину.

Конвенцію застосовують до будь-якої дитини, що постійно проживає, в Україні безпосередньо перед вчиненням акта порушення прав піклування або доступу. Застосування Конвенції припиняється, коли дитина досягає віку 16 років. Для забезпечення виконання положень Конвенції Кабінет Міністрів України прийняв постанову від 10.07.2006 № 952 «Про виконання на території України Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей». Функції Центрального органу в Україні за Конвенцією виконує Міністерство юстиції України безпосередньо та через територіальні управління юстиції. Центральний орган може діяти самостійно або залучати інші спеціально уповноважені органи - Національну поліцію, органи Державної прикордонної служби, служби у справах дітей, органи опіки та піклування, тощо.

Фізична або юридична особа (заявник), яка має право на опіку (піклування) над дитиною, може звернутися до Мін'юсту або центрального органу будь-якої іншої держави, що є Стороною Конвенції, із заявою про сприяння поверненню дитини, незалежно від напрямку її вивезення (переміщення) з-за кордону на територію України чи з території України за кордон та заявою про забезпечення реалізації права доступу до дитини.

Для України Стороною Конвенції вважається тільки та держава, що визнала приєднання України до Конвенції або приєднання якої до Конвенції визнано Україною відповідно до ст. 38 Конвенції. Однак відповідно до ст. 27 Конвенції, якщо очевидно, що вимоги цієї Конвенції не виконані або що заява є іншим чином недостатньо обґрунтованою, Центральний орган не зобов'язаний приймати заяву. У такому випадку Центральний орган негайно інформує про причини цього відповідного заявника або Центральний орган, через який була подана заява.

Заява, яку направляють на підставі Конвенції, повинна бути складена державною мовою і супроводжуватися перекладом на офіційну мову запитуваної держави або англійську чи французьку мову та містити: інформацію про заявника, дитину і про особу, яка ймовірно вивезла або утримує дитину, підстави, які

обґрунтовують вимогу про повернення дитини; всю наявну інформацію про особу і про особу, з якою може перебувати дитина. До заяви додаються фото дитини та документи, які її обґрунтовують, наприклад, завірена копія судового рішення або договору між батьками, у якому визначено місце проживання дитини або порядок здійснення права піклування про дитину. Разом із заявою надають доручення, яким заявник надає Центральному органу тієї держави, на території якої перебуває дитина, повноваження діяти від імені заявника, зокрема, звертатися до суду. Центральний орган перевіряє, чи відповідає заява вимогам Конвенції, а отже, по ній можуть вживатися заходи, спрямовані на вирішення питання повернення дитини або забезпечення права доступу до дитини. При надходженні заяви щодо дитини, яка перебуває на території України, Мін'юст у разі потреби залучає компетентні органи для встановлення місцезнаходження дитини, вживає заходи для досягнення згоди на добровільне повернення дитини. Водночас у разі відмови від добровільного повернення дитини документи передаються до суду з метою прийняття рішення. У той же час представництво інтересів заявника у суді забезпечують представники Міністерства юстиції та територіальних органів. У разі якщо особа має намір звернутися з заявою про повернення дитини до України або забезпечення реалізації права на доступ щодо дитини, яка перебуває за кордоном, Мін'юст роз'яснює порядок звернення, надає або сприяє наданню юридичної допомоги і консультацій, допомагає, у разі потреби, заявнику у підготовці відповідної заяви. Після направлення заяви і всіх документів до іноземного Центрального органу Мін'юст сприяє заявнику в отриманні інформації про хід розгляду справи, а після надходження повідомлення про задоволення заяви, у разі потреби, допомагає заявнику виконати рішення суду.

Ефективність запропонованого Конвенцією механізму забезпечується також спрощеним доступом осіб до компетентних органів. Зокрема, не передбачено будь-яких зборів у зв'язку із заявою, платежів з боку заявника на відшкодування витрат, пов'язаних з розглядом заяви в суді, крім випадків, коли держава зробила застереження про відшкодування послуг адвокатів або радників, не вимагається ніякої легалізації або подібних їй формальностей для виконання положень цієї Конвенції. █

Ключовим для виконання Конвенції є застосування найоперативніших процедур (статті 2, 11 Конвенції) та прийняття рішення стосовно повернення дитини протягом 6 тижнів з дати порушення провадження у справі (стаття 11).

Разом із тим, Конвенція дозволяє заінтересованій особі звернутися безпосередньо до суду або компетентного адміністративного органу будь-якої Договірної держави, не залучаючи Центральні органи. Рішення про повернення дитини або відмову у поверненні приймає суд або компетентний орган тієї Договірної держави, в якій дитина перебуває внаслідок вивезення.

Конвенція не визначає порядку розгляду справи у судах, суд керується національним процесуальним законодавством і національне законодавство визначає порядок виконання рішення про повернення дитини або про право доступу до дитини. В Україні таке рішення ухвалюється судом, який розглядає відповідні судові справи у позовному провадженні в порядку, визначеному Цивільним процесуальним кодексом України, а примусове виконання рішень здійснюється

відповідно до Закону України «Про виконавче провадження».

Україна останні десятиліття формує свою нормативну базу та впроваджує законодавчі ініціативи у вказаній категорії судових справ. Справи про повернення дітей до країни постійного місця проживання є справами з іноземним елементом. На сьогодні порядок розгляду таких справ та вчинення виконавчих дій з повернення/передачі дітей є ще не досить досконалими, особливої уваги в цих випадках заслуговує застосування законодавства іноземних держав і процесуальний порядок розгляду таких справ на території іншої країни.

У разі встановлення судом незаконності переміщення або утримування та якщо минуло менш ніж 12 місяців до початку судового провадження, викрадені діти мають бути негайно повернені. При цьому Конвенція містить вичерпний перелік обставин, за наявності яких суд має право відмовити у поверненні дитини до місця постійного проживання. Обов'язок доведення наявності підстав для відмови у поверненні дитини Конвенція покладає на особу, яка вчиняє протиправне вивезення або утримування дитини. При вирішенні справ щодо повернення дітей участь представників органів опіки та піклування є обов'язковою.

Ухвалені рішення про повернення дитини до країни її постійного місця проживання не означає автоматичного вирішення питань про подальше постійне місце проживання дитини, способи участі у вихованні та спілкуванні з нею та інших питань щодо правовідносин батьків та дітей.

Конвенція також передбачає можливість звертатися із заявою про ефективне здійснення прав доступу, тобто про надання можливості іншому з батьків або родичу, що проживають за кордоном, реалізовувати своє право на спілкування з дитиною. Механізм розгляду заяв про здійснення права доступу в цілому не відрізняється від механізму, передбаченого для заяв про повернення дитини. Рішення у разі, коли батьки або інші зацікавлені особи не досягають згоди, також ухвалюється судом з урахуванням найвищих інтересів дитини.

Відтак, ставши учасницею Конвенції, Україна, взяла на себе зобов'язання вживати усіх необхідних заходів і долучилася до міжнародного механізму, який дозволяє вирішувати питання організації впорядкованого і негайного повернення незаконно вивезених або утримуваних за кордоном дітей, що постраждали від наслідків протиправної поведінки одного із батьків або інших родичів, діями яких порушуються права батьків або іншого з батьків щодо піклування про дитину. Механізм, визначений Конвенцією дозволяє вирішувати випадки цивільно-правових «викрадень» міжнародно-правовими засобами, забезпечувати повернення дітей, яких незаконно вивозять і утримують, а також вирішувати питання транскордонних контактів, якщо батьки проживають у різних державах.

У преамбулі Конвенції визначено, що «інтереси дітей - це найважливіше в справі турботи про них». У статті 3 Конвенції про права дитини вказано, що в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини. З огляду на зазначене, при вирішенні справ про міжнародне викрадення дітей та їх транскордонні контакти, повинні бути захищені, в першу чергу, інтереси дітей, а не одного з батьків/опікунів, що

зумовлює необхідність всебічного врахування, крім положень Конвенції, норм міжнародного права та національного законодавства, практики національних судів щодо застосування Гаазької конвенції, а також практики Європейського суду з прав людини.

Список використаних джерел

1. Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей від 25.10.1980 року (Гаазька конвенція). Дата оновлення: 29.04.2011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_188#Text (дата звернення: 05.11.2021).

2. Конвенція ООН про права дитини від 20.11.1989 року. Дата оновлення: 20.11.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 05.11.2021).

3. Європейська Конвенція про здійснення прав дітей від 25.01.1996 року. Дата оновлення: 03.08.2006. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_135#Text (дата звернення: 05.11.2021).

4. Конституція України. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 05.11.2021).

5. Цивільний процесуальний кодекс України. Дата оновлення: 05.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 05.11.2021).

6. Про приєднання України до Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей: Закон України від 11.01.2006 р. № 3303-ІУ. Дата оновлення: 11.01.2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3303-15#Text> (дата звернення: 05.11.2021).

7. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 р. № 1906-ІУ. Дата оновлення: 11.04.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text> (дата звернення: 05.11.2021).

8. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 р. № 1404-УІІІ. Дата оновлення: 06.10.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text> (дата звернення: 05.11.2021).

9. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 р. № 3477-ІУ. Дата оновлення: 02.12.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text> (дата звернення: 05.11.2021).

10. Про виконання на території України Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей: Постанова Кабінету Міністрів України від 10.07.2006 р. № 952. Дата оновлення: 21.05.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/952-2006-%D0%BF#Text> (дата звернення: 05.11.2021).

Пальченкова В.М.

доктор юридичних наук, професор
Національний університет
«Запорізька політехніка»

УЧАСТЬ СУСПІЛЬСТВА У ВИПРАВЛЕННІ НЕПОВНОЛІТНІХ ЗЛОЧИНЦІВ (ДОСВІД ХІХ СТ.)

Починаючи з ХІХ ст. у Європейських країнах та Російській імперії зароджується гуманістичний рух, який торкнувся багатьох сторін кримінального правосуддя, зокрема й питань ставлення до неповнолітніх осіб, які скоїли злочин і відбувають покарання.

Вкрай важкі умови відбування покарання неповнолітніми та їхнє утримання спільно з дорослими злочинцями сприяли розвиткові й закріпленню злочинної субкультури, «заражало духом розбещеності», що вимагало від уряду вживати законодавчих та практичних заходів з обмеження впливу на підлітків злочинного середовища.

Завдяки працям таких науковців, як О.М. Богдановський, Д.А. Дріль, О.Ф. Кістяківський, Д.А. Тальберг, М.С. Таганцев, І.Я. Фойницький було теоретично обґрунтовано безперспективність боротьби зі злочинністю неповнолітніх із застосуванням лише каральних заходів й водночас доведено необхідність проведення з ними різнопланової виправно-превентивної та ресоціалізуючої роботи.

Стокгольмський міжнародний пенітенціарний конгрес (1878 р.) висловив думку, що для дітей-правопорушників буде найкращим, якщо їх на виховання передаватимуть до добропорядної родини, й лише при неможливості знайти таку родину потрібно звертатися до публічних або приватних виховних установ.

У Російській імперії, *принципово погоджуючись з ідеєю перевиховання неповнолітніх правопорушників, не безпідставно вважали, що така думка на практиці нездійсненна*. Адже знайти родину, яка з доброї волі могла б прийняти дитину й виховувати її як рідну, дуже важко. Крім того, її легко перетворити на раба, батрака, наймита через відсутність реальних засобів юридичного захисту. Так, І. Я. Фойницький говорив, що пануючим став погляд, згідно з яким стосовно дітей-злочинців потрібно застосовувати не фізичний примус та покарання, а педагогічний вплив добрими звичками та позитивним прикладом, здійснювати такий вплив повинні окремі приватні особи й громадські об'єднання, які діятимуть від імені держави. О.Ф. Кістяківський також підтримував ідею передати для виправлення «малолітніх злочинців неурядовою діяльністю», але категорично заперечував створення таких установ окремими приватними особами, вважаючи, що вони переслідуватимуть свої особисті інтереси. Він надавав перевагу створення спеціальних громадських товариств.

Ретельно вивчаючи зарубіжний досвід науковці дійшли висновку, що в основі примусового перевиховання неповнолітніх лежить приватна ініціатива, яка має перетворитися на пріоритетну загальнодержавну політику стосовно неповнолітніх, отримуючи підтримку держави.

До середини ХІХ ст. у законодавчій практиці дореволюційної Росії не було

ідеї перевиховання неповнолітніх правопорушників, проте уряд не міг ігнорувати досягнення світової та вітчизняної науки в цій сфері. 20 листопада 1864 р. у Російській імперії було прийнято Статут про покарання, що накладаються мировими судьями, який визначив, що в «місцях, де будуть засновані виправні притулки, неповнолітні віком від 10 до 17 років, замість ув'язнення в тюрмі, можуть бути відправлені до зазначених притулків на термін, визначений мировим суддею, але з тим, щоб залишати їх там до досягнення вісімнадцятирічного віку ...» (ст. 6. гл. I). Згідно з законом виправні притулки визначалися богоугодними й загальнокорисними установами, основною метою яких було моральне виправлення неповнолітніх, які віддавалися до цих закладів на перевиховання на підставі вироків мирових суддів. Закон уперше визнав необхідність застосування до неповнолітніх принципу виправлення, хоча це більше стосувалося теорії законодавства, ніж практики.

До практичного впровадженні ідеї запобігання злочинності неповнолітніх шляхом їх виховання та перевиховання перейшли через кілька років. 5 грудня 1866 р. було прийнято підписаний Олександром II закон «Про виправні притулки», яким створено правову основу формування системи установ для утримання неповнолітніх правопорушників. Це був перший значний крок до практичного здійснення того, що теоретично було визнано необхідним за два роки до цього. Положення закону вперше містили заклик суспільства до заснування виправних установ для неповнолітніх правопорушників. У законі уряд не відмовлявся від створення державних виправних притулків, але водночас закликав суспільство й приватних осіб до їх заснування. «Закликаються, – сказано в законі, – до заснування таких богоугодних і загальнокорисних установ земства, товариства й духовні установи, рівно як і приватні особи». Отже, заснування виправних установ допускалося як урядом, так і земствами, церквою, громадськими організаціями, приватними особами. Тим самим держава намагалася передати основні повноваження в цій сфері громадським структурам суспільства Російської імперії.

Причому з метою заохочення приватної ініціативи закон надавав таким установам такі пільги: звільнялося від усіляких зборів на користь держави нерухоме майно, яке належить притулку або набувається для нього; надавалося право розігрувати благодійну лотерею на суму до 3 тис. крб. кожному притулку щорічно; держава виділяла в користування вільні земельні наділи для землеробських притулків; Товариство піклувальне про тюрми зобов'язувалося на кожного неповнолітнього виділяти щомісяця гроші в кількості, необхідній для прогонування й придбання одягу як для дорослих засуджених.

Хоча такі пільги й були суттєвими, більшість практиків і теоретиків сходилися в думці, що вони не є достатніми. О.Ф. Кістяківський писав: «Яким би значними не був розвиток приватної благодійності, але остання ніколи не зможе виконати такого великого завдання, як виправлення малолітніх злочинців, без суттєвої допомоги держави». Науковець, обґрунтовуючи свої тези, наводить приклад Англії, де в 1871 р. приватні виправні установи на 2/3 фінансувалися за державні кошти.

Одним із джерел фінансування виправних установ закон визнав кошти батьків правопорушників, які не звільнялися від відповідальності за майбутнє своїх дітей, а зобов'язувалися робити певні внески на користь таких закладів. Проте вказувалося,

що для незаможних батьків, внесок обмежується 3-ма крб.

Першою в українських губерніях 18 грудня 1871 р. відкрилася спеціальна установа для виправлення малолітніх злочинців – Харківське товариство виправних притулків, пізніше – Київське товариство землеробських колоній і ремісничих притулків, статут якого було затверджено 17 липня 1874 р. Ці товариства на території українських губерній започаткували діяльність Рубежівської (Київської) землеробсько-ремісницької колонії для неповнолітніх злочинців недалеко від Києва (30 серпня 1876 р.) та Харківського виправного притулку для малолітніх злочинців та безпритульних дітей у с. Дергачі (24 травня 1881 р.). Таким чином, в українських губерніях було створено два типи установ для неповнолітніх: землеробсько-ремісницька колонія змішаного типу та ремісничий притулок. Як показує практика, у майбутньому колонії першого типу, які працюватимуть як ремісничко-землеробські колонії або ремісничкі притулки зі школами садівництва, огородництва, бджільництва, хмільництва тощо, стануть найбільш поширеними в Російській імперії.

Незважаючи на позитивні зрушення, загалом, відкриття установ для виправлення малолітніх правопорушників у Російській імперії, просувалося дуже повільно. Так, у 1878 р. О.Ф. Кістяківський відмічав, що за дванадцять років засновано «усього-на-всього вісім установ та три-чотири в проекті, дуже незначна кількість для держави з 80-ма мільйонами населення». Науковець стояв на тих позиціях, що створення виправних установ є справою загальнодержавною, а не реалізацією ідеалів про гуманізм та задоволенням приватних інтересів окремих осіб. Він наголошував, що законодавець небезпідставно сподівався на громадську благодійність, сподівання його виправдалися, саме приватній ініціативі належить створення перших виправних установ, але вважати, що справа виправлення неповнолітніх правопорушників може здійснюватися лише силами громадськості без участі та значних затрат із боку держави, безпідставно як для Російської імперії, так і інших країн. Розміри приватної благодійності О.Ф. Кістяківський ставить у пряму залежність від економічної ситуації в державі, наводячи приклад по Рубежівській колонії, яка в перші роки свого існування зібрала значні кошти шляхом приватної благодійності, а в 1877 р., коли економічна криза охопила цукрову промисловість, головну в даному регіоні, розмір пожертв значно скоротився. Сподіватися лише на громадськість у такій важливій справі навряд чи є доцільним, робить висновок О.Ф. Кістяківський. Попри всі труднощі, у 1880-90-х рр. в українських губерніях було засновано 9 відповідних товариств.

Проте активні учасники цієї сфери суспільної діяльності, як практики, так і науковці, відмічали в деяких випадках пасивність суспільства стосовно долі неповнолітніх правопорушників. Так, наприклад, заснувавши Рубежівську колонію члени Київського товариства «майже залишили її без контролю й нагляду», мотивуючи віддаленістю місця розташування й неможливістю її регулярно відвідувати. Однак, як підмітив Д.А. Тальберг, активність громадськості залежала й від керівництва товариством. Так, у 1880 р., коли частково оновився склад товариства, його робота значно активізувалася й члени комітету розробили дієву інструкцію для управління Рубежівської колонії. Відмічав апатію в суспільстві й Д.Л. Бейтгілель, вихід із цього стану він вбачав у поінформованості суспільства про

рівень злочинності неповнолітніх, проблеми пов'язані з їх утриманням у місцях позбавлення волі та наслідки для суспільства.

На початку 1880-х рр. особлива стурбованість небайдужої частини суспільства Російської імперії про долю підлітків правопорушників посприяла започаткуванню проведення загальнодержавних з'їздів представників виправних установ для малолітніх злочинців. Загалом відбулося вісім таких з'їздів: перший з'їзд представників виправних установ – в 1881 р. з ініціативи К.В. Рукавишнікова, піклувальника Московського міського притулку для малолітніх, другий – в Києві в 1884 р. У роботі з'їздів завжди брали участь вчені, письменники, релігійні діячі та меценати, які торкалися таких актуальних питань, як, приміром, види профілактики правопорушень серед неповнолітніх, розширене залучення до морально-виховної роботи з ними інститутів кураторства та патронажу тощо.

Стосовно здійснення патронажу закон від 5 грудня 1866 р. у ст. 11 визначив, що обов'язком притулків для малолітніх є «сприяння в справі облаштування їх майбутнього». Серед науковців розгорнулася дискусія щодо визначення установи, яка повинна здійснювати патронаж. Так, І.Я. Фойницький вважав, що цю функцію на себе мають взяти безпосередньо створені притулки, які повинні допомагати своїм вихованцям здійснити перші кроки в самостійному житті. Дещо іншої точки зору дотримувався О.Ф. Кістяківський. На підставі вивчення практичної роботи притулків для малолітніх злочинців і особистої участі в створенні Рубежівської колонії він дійшов висновку, що система виправлення малолітніх злочинців без системи патронажу та соціальної допомоги після виходу з виправно-пенітенціарних установ буде лише «невдалим півзаходом». Він пропонував здійснення патронажу над неповнолітніми покласти на товариства землеробських колоній і виправних притулків, виділивши в їх складі окремих комітет для виконання функцій патронажу над неповнолітніми після відбування терміну у виправній установі.

Поступово в Російській імперії з громадської ініціативи почали створюватися спеціальні заклади допомоги неповнолітнім після відбування ними покарання. Після заснування Рубежівської колонії в Києві, О.С. Гольденвейзер організував і очолив Товариство допомоги особам звільненим із місць позбавлення волі. Усього до 1903 р. за відомостями Міністерства юстиції, нараховувалося 14 таких організацій.

Результатами роботи благодійних організацій і державних органів (з'їздів представників виправних установ для малолітніх злочинців, педагогічних колективів виправних установ, ГТУ) стало прийняття закону «Про виховно-виправні установи для неповнолітніх», яким було затверджено «Положення про виховні виправні заклади для неповнолітніх» (19 квітня 1909 р.). Положення остаточно визначило правовий статус подібних закладів, який чітко окреслив, що заклади для неповнолітніх мають виховний, запобіжний характер і повинні йменуватися виховно-виправними, чим підкреслювався пріоритет виховання в їхній діяльності. Усі виховно-виправні установи, як і створені приватні товариства, увійшли до складу пенітенціарної системи Російської імперії й перебували в підпорядкуванні Міністерства юстиції та ГТУ.

Аналіз особливостей діяльності громадських об'єднань та урядових установ по створенню й організації виправних установ, постпенітенціарного виховання

показує, що в Російській імперії історично сформувався громадсько-державний характер виправних установ, при якому діяльність держави виражалася переважно в контрольно-наглядних і частково нормотворчих функціях. Безпосередніми організаторами й учасниками справи виправлення неповнолітніх правопорушників були громадські об'єднання. Потреби суспільства випереджали економічні можливості держави, у якої не знаходилося коштів для розвитку справи запобігання злочинності неповнолітніх шляхом виховання та виправлення цієї категорії правопорушників. З цієї причини громадськості доводилося брати вирішення цього питання під свій контроль. Діяльність державних і громадських органів у галузі організації виховно-виправних установ для неповнолітніх правопорушників будувалася на основі розподілу функцій: контроль і часткове фінансування та правову регламентацію – держава в особі Міністерства юстиції й Головного тюремного управління залишила собі, а ініціювання, організація, практичне здійснення діяльності, переважне фінансування відводилося благодійним та патронажним товариствам, приватним особам. Разом із тим представники громадськості й державні органи намагалися співпрацювати та тісно взаємодіяти, особливо це простежується на рівні з'їздів представників виправних установ для малолітніх та втіленні їх рішень у законодавчій практиці. По суті, ініціаторами прийняття законів, що регламентували цю сферу, виступали саме громадські об'єднання та окремі науковці.

Пашковська М.В.

кандидат юридичних наук, с.н.с.,

Національна академія внутрішніх справ, м.Київ

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ

В умовах соціально-економічних перетворень та ведення на частині території України військових дій, проблеми захисту прав дітей набувають особливої актуальності. Адже діти – своєрідні індикатори, які визначають рівень добробуту й розвитку суспільства, які чутливо реагують на зміни, які відбуваються в житті держави, проте самостійно не можуть впливати на умови, в яких існують [1].

Вітчизняне законодавство декларує широкі гарантії захисту прав дитини. Створено систему інституцій, покликаних захищати права дитини, серед яких Уповноважений Президента України з прав дитини, служби освітнього омбудсмена України, міністерства соціальної політики, охорони здоров'я, освіти і науки, судові, правоохоронні органи, прокуратура, науково-дослідні інститути, значна кількість громадських організацій.

Прийнята резолюцією 1386 (XIV) Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1959 року Декларація прав дитини [2], визначає фундаментальні принципи, якими проголошується, що дитині, незалежно від кольору шкіри, мови, статі, віри, законом повинен бути забезпечений соціальний захист, надані умови та можливості, котрі дозволили б їй розвиватися фізично, розумово, морально та духовно. Декларація зобов'язала держави-учасниці створювати умови для здорової та нормальної життєдіяльності дитини, гарантуючи їй свободу та гідність. Дитина

повинна бути першою серед тих, хто одержує захист і допомогу, а також захищеною від недбалого ставлення до неї, жорстокості та експлуатації.

Відповідно до міжнародного та українського законодавства, дитиною є особа віком до 18 років (тобто до досягнення нею повноліття). Згідно зі статтею 6 Сімейного Кодексу України малолітньою вважається дитина до досягнення нею 14 років, а неповнолітньою – у віці від 14 до 18 років [3].

В сучасних умовах актуальності набувають питання порушень прав дитини. Зростання кількості звернень про порушення прав дітей, кількість зафіксованих випадків жорстокого поводження, мають місце випадки недотримання прав дітей на охорону здоров'я, освіти, забезпечення житлом, що свідчить про неналежний стан охорони прав дітей, малоефективну систему контролю за дотриманням законодавства в даній сфері.

У загальному розумінні порушенням прав дітей є обмеження їх у правах та можливостях, які надаються їм державою від народження для нормального й всебічного розвитку та формування особистості [4].

У більш широкому значенні, також відносять порушення прав, що захищені нормами Законів України “Про охорону дитинства”, “Про запобігання та протидію домашньому насильству”, “Про освіту”, Конвенцією про права дитини, а також іншими законодавчими актами

Зокрема в Конвенції про права дитини [5] передбачено, що кожна дитина має право:

- на особисте життя та захист від посягань на нього, право на захист від усіх форм фізичного та психологічного насильства, право на відпочинок і дозвілля;

- на захист від економічної експлуатації та від виконання будь-якої роботи, яка може нести небезпеку для здоров'я, бути перешкодою в здобутті дитиною освіти чи завдавати шкоди її здоров'ю, фізичному, розумовому, духовному, моральному та соціальному розвитку;

- на захист від незаконного зловживання наркотичними засобами та психотропними речовинами, захист від усіх форм сексуальної експлуатації та сексуальних розбещень, захист дитини від усіх форм експлуатації, що завдають шкоди будь-якому аспекту добробуту дитини, захист від катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження чи покарання [4].

Законодавством України захист прав дітей, їх благополуччя визнаються загальнодержавними стратегічними пріоритетами. Так актуальності набувають питання забезпечення безпеки та безпечного середовища. Наразі розробляється масштабний проект «Безпечне дитинство». Задля актуалізації даного питання для українського суспільства було створено Всеукраїнський Форум «Україна 30» [6]. В рамках якого заступниця Міністра внутрішніх справ України Катерина Павліченко презентувала проект «Безпечне дитинство», який покликаний протистояти небезпечним викликам.

Про необхідність розробки даного проекту свідчать статистичні дані: впродовж 9 місяців цього року дітьми та за їх участю скоєно більше 3000 кримінальних правопорушень, з них, 1,5 тисячі, – тяжкі та особливо тяжкі злочини. Кожні 4 години поліцейські складають протокол про адміністративне

правопорушення за продаж алкогольних напоїв, тютюнових виробів.

Разом з тим, у порівнянні з 5 попередніми роками, спостерігається тенденція до зменшення кількості дітей, які вчинили злочини, їх втягнення у протиправну діяльність. Ключ до покращення тенденцій лежить в злагодженій роботі різних відомств, структур, міжнародних партнерів, депутатського корпусу і представників територіальних громад у сфері безпечного простору [6].

Наразі до проекту уже приєдналось понад десять територіальних громад.

Проект дозволить громадам побудувати середовище для дітей вільне від булінгу, наркотиків і насильства. Вихователь безпеки – це цивільна особа, яка пройде відбір і навчання. А його основне завдання – виявлення і припинення правопорушень у межах навчального закладу, участь у превентивних заходах і внесення пропозицій щодо посилення безпечного освітнього середовища.

До робочої групи, яка працює над реалізацією проекту, увійшли представники Національної академії внутрішніх справ, Міністерства внутрішніх справ, Міністерства освіти і науки України, Міністерства розвитку громад та територій України, Служби освітнього омбудсмена України, Управління ювенальної превенції Національної поліції та громадських організацій.

До компетенції «вихователя безпеки» будуть належати функції з

- протидії булінгу (цькуванню) учасників освітнього процесу;
- виявлення та припинення в межах компетенції правопорушень у приміщенні навчального закладу та на його прилеглий території;
- комунікація з адміністрацією закладу освіти, представниками поліції та служби у справах дітей щодо проявів серед дітей суїцидальної поведінки;
- провадження діяльності, пов'язаної із забезпеченням права дитини на здобуття освіти;
- участь у проведенні індивідуальної профілактичної роботи з учнями, які перебувають на внутрішньо шкільному обліку та на профілактичних обліках в Національній поліції;
- запобігання правопорушенням в учнівському середовищі (проводить індивідуальні бесіди, лекції, інтерактивні заняття тощо);
- впровадження передового досвіду в організації безпеки учасників освітнього процесу, підвищення рівня захищеності дітей, протидії вчиненню правопорушень дітьми та стосовно них тощо;
- протидія тютюнопалінню, вживанню алкогольних напоїв серед дітей, незаконному обігу наркотичних засобів на території закладу освіти та прилеглий території;
- створення безпечної інфраструктури на прилеглий до шкіл території та інше [7].

Таким чином, безпечне освітнє середовище – це стан освітнього середовища, в якому: наявні безпечні умови навчання та праці, комфортна міжособистісна взаємодія, що сприяє емоційному благополуччю учнів, педагогів та батьків, відсутні будь-які прояви насильства та є достатні ресурси для їх запобігання, а також дотримано.

Список використаних джерел

1. М. В. Кравченко, К. С. Міщенко, Державна політика в сфері захисту прав та благополуччя дітей: ретроспективний аналіз <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1048>
2. Декларація прав дитини https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384#Text (дата звернення 12.11.2021)
3. Сімейний кодекс України: URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення 15.11.2021)
4. Права дітей. Що про них треба знати? <https://www.legalaid.gov.ua/novyny/prava-ditej-shho-pro-nyh-treba-znaty/>
5. Конвенція про права дитини https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення 12.11.2021)
6. Всеукраїнський Форум Україна 30 <https://www.facebook.com/Forum.Ukraine30>
7. В Україні стартував пілотний проєкт «Вихователь безпеки» <https://mvs.gov.ua/uk/press-center/news/v-ukrayini-startuvav-pilotnii-projekt-vixovatel-bezpeki>

Рудь Д.О.,

аспірантка кафедри кримінального права, процесу та криміналістики, інституту економіки та права Класичного приватного університету

Науковий керівник: **Калюга К. В.,**

д.ю.н., доцент, заступник завідувача кафедри кримінального права, процесу та криміналістики інституту економіки та права Класичного приватного університету

МІСЦЕ ТА РОЛЬ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

***Ключові слова:** контрольні органи виконавчої влади, органи державної влади, органи охорони правопорядку, правоохоронна діяльність, правоохоронні органи.*

Сучасний етап розбудови української державності свідчить про необхідність кардинального реформування системи правоохоронних органів діяльність, яких є запорукою побудови демократичного суспільства. Однак даний процес значно ускладнюється через відсутність нормативного визначення поняття «правоохоронний орган» та наявність чисельних суперечностей у теоретичних джерелах, в яких робиться спроба визначати необхідні та достатні ознаки даного феномена [1, с. 419]. Саме тому встановлення ролі та значення правоохоронних органів у системі органів державної влади має першочергове значення в аспекті визначення шляхів підвищення ефективності їх діяльності, а отже, й забезпечення

належного функціонування держави в цілому [2, с. 38].

Окремі проблемні питання щодо функціонування правоохоронних органів та напрямів удосконалення їх діяльності неодноразово потрапляють в поле зору та аналізуються різними науковцями, зокрема приділяють увагу в своїх працях: О. М. Бандурка, А. П. Гель, Г. С. Семаков, С. П. Кондракова, В. Л. Федоренко, С. М. Кременчуцький, М. І. Мельник, М. І. Хавронюк та інші.

У вітчизняній теорії права щодо поняття «правоохоронні органи» точиться наукова полеміка. Так, одні науковці, спираючись на Основний Закон держави вважають, що правоохоронними є державні та громадські формування, наділені правоохоронними функціями. Інші розглядають поняття «правоохоронні органи» у широкому і вузькому розумінні. При цьому перша група науковців до правоохоронних органів у їх широкому розумінні відносить усі державні органи, наділені повноваженнями у галузі контролю за дотриманням законності та правопорядку в державі, а представники другої групи науковців схиляються до вузького розуміння правоохоронних органів, до яких вони відносять лише державні органи, спеціально створені для забезпечення законності та правопорядку і боротьби зі злочинністю, яким з цією метою надані повноваження застосовувати передбачені законом заходи державно-владного впливу на осіб, які вчинили правопорушення, з метою їх покарання та виправлення, а також застосування щодо них заходів із ресоціалізації у громадянське суспільство [3, с. 498].

Найбільш повне тлумачення терміна «правоохоронні органи» містилося у ч. 4 ст. 1 «Визначення основних термінів» Закону України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави», відповідно до якої «правоохоронні органи - державні органи, які відповідно до законодавства здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції» [4].

С. Ф. Денисюк відмічає той факт, що окремі з учених-правознавців правоохоронні органи розглядають виключно з позиції їх віднесення до органів виконавчої влади. Дійсно, більшість правоохоронних органів будуть представниками саме виконавчої гілки влади. Так, як свідчить аналіз чинного національного законодавства, в якості прикладу правоохоронних органів, які є представниками виконавчої влади можна назвати такі: Національну поліцію України, Державну прикордонну службу України, Державну міграційну службу України, Державну податкову службу України та інші [2, с. 39].

Взагалі, законодавство України не містить чіткого переліку державних органів, які є правоохоронними, проте, згідно зі ст. 2 Закону України "Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів" від 23 грудня 1993 р. (зі змінами) та іншими нормативними актами України до правоохоронних органів належать: суд; органи прокуратури України; органи Національної поліції України; органи служби безпеки України; органи Військової служби правопорядку у Збройних Силах України; антикорупційні органи: Національна рада з питань антикорупційної політики; Національне антикорупційне бюро України; Нацагентство з повернення активів (НАБУ, НАЗК) чи Національне агентство з питань запобігання корупції; Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП); Державне бюро розслідувань (ДБР); Вищий антикорупційний суд (ВАС); органи охорони державного кордону

України; органи доходів і зборів України; органи і установи виконання покарань (ДПтС); Служба зовнішньої розвідки України; митні органи України; слідчі ізолятори (СІЗО); органи Державного фінансового контролю України (Держаудитслужба); органи Державної фінансової інспекції; органи рибоохорони України; органи державної лісової охорони України; Антимонопольний комітет України; інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції (працівники суду і правоохоронних органів, зазначених вище; а також співробітники кадрового складу розвідувальних органів України, працівники Антимонопольного комітету України та уповноважені особи Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, які беруть безпосередню участь відповідно у: а) розгляді судових справ у всіх інстанціях; б) кримінальному провадженні та провадженні у справах про адміністративні правопорушення; в) оперативно-розшуковій та розвідувальній діяльності; г) охороні громадського порядку і громадської безпеки; д) виконанні вироків, рішень, ухвал і постанов судів, постанов органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, та прокурорів; е) контролі за переміщенням людей, транспортних засобів, товарів та інших предметів чи речовин через державний і митний кордон України; є) нагляді і контролі за виконанням законів; Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку; Управління державної охорони України; Державна санітарно-епідеміологічна служба України (Держпродспоживслужба); Державна екологічна інспекція [5]. Цей перелік не є вичерпним, він змінюється в залежності від утворення, ліквідації, реорганізації тих чи інших органів.

Таким чином, якщо не обмежуватися лише зовнішніми ознаками класифікації правоохоронних органів, а звернутися до аналізу змісту їхньої діяльності, то всі державні органи, що діють в правоохоронній сфері можна поділити на дві основні групи: органи охорони правопорядку та контрольні органи виконавчої влади [6, с. 6].

Під органами правопорядку розуміються органи виконавчої влади, для яких правоохоронна функція є основною, і вони здійснюють повноваження, спрямовані на захист прав, свобод людини та охорони правопорядку; ці органи мають право легального застосування примусу до людей; у своєму складі вони мають озброєні формування [7]. До таких органів доцільно віднести органи Національної поліції, Служби безпеки, органи військової служби правопорядку, органи фіскальної служби, прикордонної служби тощо.

Під контрольними органами виконавчої влади розуміється більшість органів виконавчої влади, які здійснюють контрольні повноваження в різних сферах. В Україні до таких сфер належать: збереження і раціональне використання державного майна; додержання фінансової дисципліни, порядку ведення обліку та звітності, виконання державних контрактів і зобов'язань перед бюджетом, належне і своєчасне відшкодування збитків, заподіяних державі; використання та охорона земель, лісів, надр, води, атмосферного повітря, рослинного і тваринного світу та інших природних ресурсів; додержання законодавства про державну таємницю та інформацію тощо [8, с. 74].

На підставі вищевикладеного можемо констатувати, що держава є основним суб'єктом правоохоронної діяльності. Це пояснюється тим, що вона не може

існувати без певного порядку в системі суспільних відносин, і, отже, виступає основним ініціатором охорони права. Більшість із правоохоронних органів є представниками органів виконавчої влади. Особливе місце правоохоронних органів у системі органів державної влади зумовлено їх функціональним призначенням. Діяльність всіх державних органів та публічно-правових структур певним чином спрямована на реалізацію правоохоронної функції. Незалежно від правової природи ці органи виконують функцію правоохорони щодо прав і свобод людини від імені та за дорученням держави з суворим дотриманнями принципу законності.

Список використаних джерел

1. Зайченко В. В., Лаптева А. В. Роль і місце правоохоронних органів у правовій державі. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. Вип. 23, 2013. С.419-424.
2. Єднак В. М. Місце правоохоронних органів у системі органів державної влади. *Південноукраїнський правничий часопис*. № 4 2019. С.38-40.
3. Шай Р. Я. Роль і місце правоохоронних органів у правовій державі. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2011. С.496-508.
4. Закон України "Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави" (*Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2003, N 46, ст.366). *Верховна рада України. Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/975-15#Text>
5. Закон України "Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів" (*Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1994, № 11, ст.50). *Верховна рада України. Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12#Text>
6. Завальний М. В. Місце державних органів в системі суб'єктів правоохорони. Харківський національний університет внутрішніх справ. URL : <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:ZlV84AJ2vHgJ:univd.edu.ua/science-issue/issue/2945+&cd=5&hl=uk&ct=clnk&gl=ua>
7. Боняк В. О. Конституційно-правові засади організації та функціонування органів охорони правопорядку України: проблеми теорії і практики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: спец. 12.00.02. Харків. 2015. 40 с.
8. Гаращук В. М. Система контролюючих органів та їх повноваження: загальний огляд. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2003. №5. С. 67-74.

Рябчинська О.П.

Д.ю.н., професор,
завідувач кафедри кримінального права,
процесу та криміналістики
Класичного приватного університету

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ПРАВ ДІТЕЙ ЗА ПРОЕКТОМ НОВОГО КК УКРАЇНИ

Статистика вчинення кримінальних правопорушень щодо неповнолітніх залишається невтішною. Так, тільки в 2020 році потерпіло від злочинів 53,9 тис. фізичних осіб, з них 1,6 (2,9%) тис. неповнолітніх (зокрема від кримінальних правопорушень проти власності, проти життя та здоров'я, безпеки руху та експлуатації транспорту, проти статевої недоторканості).

Сучасна кримінально-правова політика щодо охорони прав та інтересів дитини кримінально-правовими засобами характеризується зокрема такими тенденціями: посиленням кримінальної відповідальності батька, матері, вітчима, мачухи, опікуна, піклувальника, інших близьких родичів та членів сім'ї, особи, на яку покладено обов'язки щодо виховання потерпілого чи піклування про дитину, за вчинення певних злочинів проти дітей; диференціації кримінальної відповідальності шляхом введення до певних норм обтяжуючої відповідальності обставини у вигляді вчинення злочину із залученням або втягненням неповнолітнього або малолітнього; посиленням покарання за окремі злочини, що вплинуло на зміну їх категорії за ступенем тяжкості [1, с. 96-98].

Одним з напрямків подальшого вдосконалення вітчизняного кримінального законодавства у сфері захисту дітей пропонувалося виділення окремого розділу в Особливій частині КК, присвяченого злочинам у сфері сім'ї, опіки, піклування та нормального розвитку дітей куди доцільно включити як злочини проти сім'ї (ст. 164–169), так і окремі норми з інших розділів цього Кодексу. Саме розпорошеність норм, що передбачають відповідальність за посягання на сім'єю та дітей, їх неузгодженість між собою визнають перешкодою на шляху створення комплексної кримінально-правової охорони нормального функціонування сім'ї та належного розвитку неповнолітніх [2, с. 536]. Також відмічаються, що Україна разом з Естонією залишилися єдиними державами серед країн колишнього СРСР, де немає спеціального розділу (глави), присвяченого зазначеним злочинам. Такі розділи мають місце і в низці інших зарубіжних КК, наприклад, Австрії, Аргентини, Бельгії, Болгарії, Данії, Іспанії, Норвегії, Польщі, Сан-Марино, Сербії, ФРН, Швейцарії, Швеції та ін. [3, с. 192].

Переважаючою серед прихильників такої позиції зводяться до кола кримінально-правових заборон, які мають бути включені в такий розділ.

На сьогодні розробники проекту нового КК України представили на розсуд наукової спільноти та фахівців Розділ «Злочини та проступки проти сім'ї, дітей та інших вразливих осіб». Аналіз проекту дозволяє говорити про наступність у підходах щодо криміналізації в межах цього розділу таких діянь як: використання дитини в жебрацтві (Стаття 4.6.4. проекту); експлуатація дитини (Стаття 4.6.14);

втягнення неповнолітніх в асоціальну діяльність, зокрема: 1) пияцтво, 2) бродяжництво або 3) заняття азартною грою (Стаття 4.6.15.); зловживання опікунськими правами (Стаття 4.6.5) Неналежне виконання обов'язків щодо підопічної особи, що спричинило тяжку шкоду (Стаття 4.6.6.); Розголошення таємниці усиновлення (Стаття 4.6.8.); незаконної посередницької діяльності щодо усиновлення чи передачу дитини під опіку або піклування (Стаття 4.6.9.); підміна малолітньої дитини (Стаття 4.6.11.) [4]. Отже незважаючи на пропозиції розширення кола кримінальних правопорушень, які доцільно включити у відповідний розділ, за рахунок передбачених ст. 137, ч.3 ст. 300, ч.4 ст. 301 КК, ст. 304 КК, ст. 323 та 324 КК, розробники проекту обмежились більш вузьким колом.

Водночас новелами проекту є криміналізація в межах цього підрозділу: вивезення дитини із України або залишення її за кордоном (Стаття 4.6.10.); невжиття належних заходів щодо чужої дитини, зокрема за: 1) не повідомлення органу влади, батьків чи опікунів про знайдену нею підкинуту, загублену або таку, що заблукала, малолітню дитину або 2) не передання такої дитини органу влади, батькам чи опікуну (Стаття 4.6.12.); продаж алкогольного напою неповнолітній особі або придбання алкогольного напою для неповнолітньої особи (Стаття 4.6.16.); самочинне відібрання дитини у випадку коли особа, яка всупереч рішенням суду про відібрання дитини самочинно змінила місце проживання малолітньої дитини (Стаття 4.6.19.).

Окремі з цих норм викликають питання щодо доцільності криміналізації в запропонованому обсягу, точності, зрозумілості меж кримінально-правової заборони. Потребує уточнення поняття посередницької та комерційної діяльності щодо усиновлення дитини-сироти, дитини, позбавленої батьківського піклування в ст. 4.6.9 Проекту. Так, в ст. 216 Сімейного кодексу України передбачена заборона посередницької, комерційної діяльності щодо усиновлення дітей, передання їх під опіку, піклування чи на виховання в сім'ї громадян України, іноземців. Водночас ці поняття в межах кримінально-правової заборони мають бути в достатній мірі розтлумачені. Також цим кодексом передбачена заборона на приховування дитини від усиновлення, чи доцільно встановлювати за такі дії адміністративну чи кримінальну відповідальність?

Це також стосується доцільності вказівки в цій статті на дитину, народжену в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій. Якщо статуси перших двох категорій дітей визначено в ЗУ «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» від 13 січня 2005 року № 2342-IV, то про який статус дитини йде мова в останньому випадку не досить зрозуміло. Допоміжні репродуктивні технології (далі - ДРТ) це методики лікування безпліддя. І навіть у разі вибору такої методики як сурогатне (замінне) материнство за медичними показниками подружжя (або один з майбутніх батьків), в інтересах якого здійснюється СМ, повинно (повинен) мати генетичний зв'язок з дитиною, сурогатна мати не повинна мати безпосередній генетичний зв'язок з дитиною [5].

З приводу криміналізації самочинного відібрання дитини у випадку коли особа, яка всупереч рішенням суду про відібрання дитини самочинно змінила місце проживання малолітньої дитини. Наразі це питання урегульовано в статті 162

Сімейного кодексу України в частині першої якої зазначено, якщо один з батьків або інша особа самочинно, без згоди другого з батьків чи інших осіб, з якими на підставі закону або рішення суду проживала малолітня дитина, або дитячого закладу (установи), в якому за рішенням органу опіки та піклування або суду проживала дитина, змінить її місце проживання, у тому числі способом її викрадення, суд за позовом заінтересованої особи має право негайно постановити рішення про відібрання дитини і повернення її за попереднім місцем проживання. Отже виникає питання про достатність обґрунтованості криміналізації таких дій, з огляду на той факт, що цей спір стосується вкрай чутливої сфери правовідносин, який вирішується в межах цивільно-правових відносин [6].

Норма про кримінальну відповідальність за продаж алкогольного напою неповнолітній особі вступає в колізію з нормою КУпАп (ст. 156), яка передбачає адміністративну відповідальність зокрема за продаж неповнолітнім пива (крім безалкогольного), алкогольних, слабоалкогольних напоїв, вин столових або тютюнових виробів та штраф у розмірі від 6 800 грн. до 13600 грн.

Звісно, що це лише частина питань, які потребують подальшого вивчення, фахової дискусії із залученням фахівців в галузі цивільного, медичного та сімейного права задля вироблення узгоджених підходів у розумінні підстав криміналізації тих чи інших суспільно-небезпечних діянь в сфері захисту прав дітей, сім'ї в цілому, з тим щоби не допустити надмірної або безпідставної криміналізації, колізії норм.

Список використаних джерел:

1. Євтєєва Д. П. Кримінально-правова охорона дитинства в Україні: тенденції законодавчого реформування та напрями подальших змін. *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2018. Вип. 1 (81). С. 95-102.
2. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Кримінальне право: навчальний посібник / за заг. Ред. М.І. Хавронюка. К.: Ваїте, 2014. 944 с.
3. Євтєєва Д. П. Питання кримінально-правової охорони дітей та осіб, які перебувають під опікою або піклуванням. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2015. Вип. 1(4). С. 185–207.
4. Проект Кримінального кодексу України. Контрольний текст (станом на 12.12.2021 року). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code>
5. Порядок застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні, затверджений Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 09.09.2013 № 787 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13#Text>
6. Постанова КЦС ВС від 19.09.2018 у справі № 486/709/16-ц (№ в ЄДРСР 76715539). Пряме посилання на документ в системі «Прецедент»®: <https://precedent.ua/7671553>

Скрипник М. О.,
студентка 1 курсу група ДП-121,
інституту економіки та права
Класичного приватного університету,
Науковий керівник: **Калюга К. В.,**
д.ю.н., доцент, заступник завідувача кафедри
кримінального права, процесу та
криміналістики
інституту економіки та права
Класичного приватного університету,

СУДОВА СИСТЕМА І УЧАСТЬ ДІТЕЙ У СУДІ

***Ключові слова:** права дитини, процесуальний порядок, суд, судочинство, судова практика, судовий процес, судова система, судове провадження.*

Відповідно до ст. 3 Конвенції ООН про права дитини, у всіх діях у відношенні дітей, незалежно від форми власності установи, провадяться за умови створення найкращих умов і з забезпеченням інтересів дитини [1]. Такого ж принципу дотримується й судова практика [2].

Одна з найважливіших задач, вважається нам - це розробка відповідної моделі реалізації прав дитини: відповідні засоби донесення змісту та думки дитині і, навпаки, бачення дитини на загальнотущо. Тобто, коректне отримання інформації від дитини.

Суд – це орган, що здійснює правосуддя у формі розгляду і вирішення цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних і інших категорій справ у встановленому законом конкретної держави процесуального порядку.

Судочинство – це встановлений законом або звичаєм порядок і форма вчинення судових у межах завдання судів у здійсненні правосуддя. Цей порядок, як правило регулює порядок розгляду справ у суді, порядок знаходження істини по справі, розрахунок судових витрат та інших можливих сплат [3].

Систему судів загальної юрисдикції відповідно до Конституції України та Закону України "Про судоустрій України" сьогодні складають: місцеві суди, апеляційні суди, Апеляційний суд України; Касаційний суд України; вищі спеціалізовані суди; Верховний суд України. Створення надзвичайних та особливих судів не допускається законом [4-5].

Щоб зрозуміти роботу судової системи України студенти Інституту економіки та права Класичного Приватного Університету відвідали Заводський районний суд міста Запоріжжя.

«8 жовтня, на честь святкування Дня юриста, студенти першого, третього, четвертого курсів та магістратури Інституту економіки та права Класичного приватного університету відвідали Заводський районний суд міста Запоріжжя. Майбутні юристи були присутні в залі судових засідань на відкритому слуханні низки кримінальних та однієї цивільної справи. Засідання під головуванням судді Заводського районного суду міста Запоріжжя Сінельніка Руслана Васильовича.»

Під час судових засідань студенти мали змогу безпосередньо спостерігати за ходом судового засідання:

- у кримінальних справах:
- за поданням служби пробації про скасування звільнення від призначеного кримінального покарання, під час якого було винесено ухвалу про призначення адвоката за рахунок держави та виклик представника служби пробації на наступне засідання шляхом телефонограми;
- за клопотання власника майна про скасування арешту, під час якого було винесено ухвалу про задоволення клопотання та скасування арешту автомобіля;
- з приводу розгляду кримінального провадження по ст.388 « Незаконні дії щодо майна, на яке покладено арешт, заставленого майна або майна, яке описано чи підлягає конфіскації» КК України. Справу було відкладено у зв'язку з відсутністю прокурора через хворобу – прийнято рішення про виклик прокурора на засідання телефонограмою;
- у цивільній справі про поділ майна подружжя.

Після розгляду справ суддя коментував процесуальні тонкощі кожної дії та етапу судового процесу, свідками яких були студенти, а вони в свою чергу мали можливість ставити уточнюючі питання і отримувати відповіді на них. Таким чином, процес навчання мав прикладний характер і сприяв закріпленню теоретичних знань, які були отримані студентами раніше, а також показав деякі тонкощі професії судді, прокурора, дізнавача, адвокатів, секретаря судового засідання тощо.

Практика часто знаходить нові дієві способи тлумачення норм права та застосування. Свою роль також грає розвиток технологій, що сприяє створенню нових методів реалізації прав дитини в суді. У зв'язку з цим можлива поява нових методів визначення думки дітей або отримання від них інформації, необхідної суду для з'ясування обставин у справі та прийняття законного, справедливого та обґрунтованого рішення.

Список використаних джерел

1. Конвенції про права дитини №789-ХІІ від 20 листопада 1989 року. *Верховна рада України. Законодавство України.* URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
2. Постанова Великої Палати Верховного суду від 29 травня 2019 року по справі №357/17852/15-ц. *Верховний суд: Дайжест судової практики* Великої Палати Верховного суду. URL : <https://su.arbitr.gov.ua/userfiles/media/Didgest%2026.07.2019.pdf>
3. Суд. *Вікіпедія.* URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%83%D0%B4>
4. Конституція України Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. *Верховна рада України. Законодавство України.* URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

5. Закон України "Про судоустрій України". *Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 31, ст.545. Верховна рада України. Законодавство України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>*

Стоматов Е.Г.,
к.ю.н., доцент,
доцент кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
Класичного приватного університету

ПРАВО НА ПОВАГУ ДО ПРИВАТНОГО ТА СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ ДИТИНИ

Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод людини передбачено, що кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції (ст.8). Органи ж державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб [1]. Це положення стосується і дітей. Так, в статті 16 Конвенції про права дитини передбачено, по-перше, що жодна дитина не може бути об'єктом свавільного або незаконного втручання в здійснення її права на особисте і сімейне життя, недоторканність житла, таємницю кореспонденції або незаконного посягання на її честь і гідність, по-друге, дитина має право на захист закону від такого втручання або посягання [2].

В Конституції України також передбачено, що ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України (ст. 32).

Відповідно до ч.7 ст.7 Сімейного кодексу дитина має бути забезпечена можливістю здійснення її прав, установлених Конституцією України, Конвенцією про права дитини, іншими міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною радою України.

Сторони Європейської конвенції з прав людини зобов'язані забезпечувати певні права особам, що перебувають під їх юрисдикцією. Водночас держави-члени наділені межами розсуду, тобто мають певний ступінь дискреції у визначенні заходів, що вони їх вживають на забезпечення визначених Конвенцією прав. Цими межами розсуду вони наділені щодо законів, які приймаються на забезпечення гарантованих Конвенцією прав, щодо тлумачення або застосування зазначених у Конвенції концепцій та термінів (зокрема такого як «необхідний у демократичному суспільстві»), а також щодо встановлення правильного балансу у тих справах, де виникає колізія прав [3, с. 10]. Визначаючи обсяг можливості розсуду, котрий надається державам при ухваленні рішень за будь-якою справою стосовно статті 8, слід брати до уваги низку чинників. Суд визнає, що державні органи мають широку

можливість розсуду, зокрема, оцінюючи необхідність взяття дитини під опіку у надзвичайному порядку або формуючи й імплементуючи у конкретних випадках законодавство щодо розлучення або визначаючи правовий статус дитини.

Можливість розсуду є вужчою у питаннях стосовно прав на спілкування і інформацію. І ще вужчою вона є тоді, коли йдеться про тривале відокремлення дитини і батька. У таких випадках держави несуть зобов'язання вжити заходів для возз'єднання батьків і дітей [4, с.49].

Відповідно до практики ЕСПЛ гарантії статті 8 Конвенції стосовно «сімейного життя» поширюються серед іншого і на: право спілкування з родичами та близькими, зокрема: стосунки між батьком і дитиною, яка після розлучення проживає з матір'ю; стосунки між біологічними батьками та дітьми, які перебувають під опікою; відносини з дідом та бабою; відносини усиновлених дітей з усиновлювачами та з рідними батьками; стосунки між подружжям, між батьками і дітьми, що мають різне громадянство; встановлення батьківства; позбавлення батьківських прав; відібрання дитини від батьків без позбавлення їх батьківських прав; опіку і піклування; інші «сімейні зв'язки», які існують де-факто і характеризуються достатньою сталістю; рівність між дітьми; статус позашлюбних дітей [3, с. 65].

В Конвенції про права дитини 1989 року держави-учасниці поважають відповідальність, права і обов'язки батьків і у відповідних випадках членів розширеної сім'ї чи общини, як це передбачено місцевим звичаєм, опікунів чи інших осіб, що за законом відповідають за дитину, належним чином управляти і керувати дитиною щодо здійснення визнаних цією Конвенцією прав і робити це згідно зі здібностями дитини, що розвиваються (ст. 5).

Стаття 9 Конвенції регламентує ряд важливих аспектів, спрямованих на належну реалізацію дітьми права на приватне та сімейне життя та дотримання цього права з боку інших суб'єктів. Так, визнано, що держави-учасниці забезпечують те, щоб дитина не розлучалася з батьками всупереч їх бажанню, за винятком випадків, коли компетентні органи згідно з судовим рішенням визначають відповідно до застосовуваного закону і процедур, що таке розлучення необхідне в якнайкращих інтересах дитини. Таке визначення може бути необхідним у тому чи іншому випадку, наприклад, коли батьки жорстоко поведуться з дитиною або не піклуються про неї, або коли батьки проживають роздільно і необхідно прийняти рішення щодо місця проживання дитини. Держави-учасниці поважають право дитини, яка розлучається з одним чи обома батьками, підтримувати на регулярній основі особисті відносини і прями контакти з обома батьками, за винятком випадків, коли це суперечить інтересам дитини.

Дитина, яка тимчасово або постійно позбавлена сімейного оточення або яка в її власних якнайкращих інтересах не може залишатися в такому оточенні, має право на особливий захист і допомогу, що надаються державою. Держави-учасниці відповідно до своїх національних законів забезпечують зміну догляду за дитиною. 3. Такий догляд може включати, зокрема, передачу на виховання, «кафала» за ісламським правом, усиновлення або, за необхідності, направлення до відповідних установ по догляду за дітьми. Під час розгляду варіантів зміни необхідно належним чином враховувати бажаність наступництва виховання дитини, її етнічне

походження, релігійну і культурну належність і рідну мову (ст. 20 Конвенції).

Право на підтримання зв'язку із своєю сім'єю шляхом листування та побачень, за винятком особливих обставин, має і позбавлена волі дитина (ст.37 Конвенції).

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
2. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021/paran33#n33
3. Стаття 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: стандарти застосування при здійсненні правосуддя / Автори: Н. Ахтирська, В. Філатов, Т. Фулей, Х. Хембах. К.: Істина, 2011. 200 с.
4. Довідник із застосування статті 8 Європейської конвенції з прав людини. Право на повагу до приватного і сімейного життя, житла і кореспонденції. Рада Європи/Європейський суд з прав людини, 2018 рік. 118 с.

Удовика Л.Г. д.ю.н., професор,

Запорізький національний університет

ВАКЦИНАЦІЯ В СИСТЕМІ ПРАВ ДИТИНИ

Упродовж останніх років проблеми, пов'язані з вакцинацією дітей, набули особливої актуальності та стали предметом низки судових справ на національному й міжнародному рівнях. Поширення пандемії COVID-19 у світі та запровадження вакцинації дорослих і навіть дітей надали ще більшої гостроти й суперечливості проблемам вакцинації, її місця в системі прав і обов'язків людини. За таких умов вкрай важливо визначитися із правовими засадами вакцинації дітей, її місця в системі прав і обов'язків людини. Саме тому, метою пропонованої роботи є визначення правових засад вакцинації в системі прав дитини.

Насамперед, необхідно уточнити поняття «дитина» і «права дитини». Згідно зі статтею 6 Сімейного кодексу «Правовий статус дитини має особа до досягнення нею повноліття. Малолітньою вважається дитина до досягнення нею чотирнадцяти років. Неповнолітньою вважається дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років» [1].

В українському законодавстві основними нормативно-правовими актами, які формують правове підґрунтя прав дитини є – Конституція України, Сімейний кодекс України, Цивільний кодекс України, закони України «Про охорону дитинства», «Про оздоровлення та відпочинок дітей» та ін. Важливу роль у формуванні правових засад прав дитини відіграє і Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року.

В узагальненому вигляді права дитини – це правові можливості й свободи, які мають українці віком до 18 років. Не вдаючись до аналізу всіх прав дитини, що є

предметом окремого наукового дослідження, слід наголосити, що *вже від народження дитина має, зокрема, такі права, як: право на життя; право на охорону здоров'я і безоплатну кваліфіковану медичну допомогу; право на безпечні умови для життя і здорового розвитку; право на ім'я та громадянство; право на рівень життя, достатній для фізичного, інтелектуального, морального, культурного, духовного і соціального розвитку; право на вільне висловлювання особистої думки, формування власних поглядів, розвиток власної суспільної активності; право на отримання інформації, що відповідає її віку; право на свободу, особисту недоторканність та захист гідності; право на проживання в сім'ї разом з батьками або в сім'ї одного з них та право на піклування батьків; право на освіту. Із збільшенням віку зміст і обсяг прав дитини розширюються.*

Осердям прав дитини є право на життя, право на охорону здоров'я і медичну допомогу. Так, згідно зі статтею 49 Конституції України «Кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм. Держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування» [2]. Стаття 5 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» закріплює важливе положення: «Охорона здоров'я – загальний обов'язок суспільства та держави. Державні, громадські або інші органи, підприємства, установи, організації, посадові особи та громадяни зобов'язані забезпечити пріоритетність охорони здоров'я у власній діяльності», а стаття 7 зокрема закріплює: «Держава гарантує всім громадянам реалізацію їх прав у сфері охорони здоров'я шляхом:...організації і проведення системи державних і громадських заходів щодо охорони та зміцнення здоров'я»[3].

В окремих нормах чинного вітчизняного законодавства конкретизується право на надання медичної допомоги дітям. Так, згідно зі статтею 284 Цивільного кодексу України «Фізична особа має право на надання їй медичної допомоги. Надання медичної допомоги фізичній особі, яка досягла чотирнадцяти років, провадиться за її згодою» [4]. Тобто, йдеться про те, що при досягнення дитиною 14 років необхідне інформування дитини про медичне втручання та її згода на отримання медичної допомоги.

Важливу роль у забезпеченні громадського здоров'я, складником якого є здоров'я дітей, відіграє вакцинація, яка є обов'язком держави, а в окремих випадках і обов'язком людини (дитини). Важливими у розумінні засад вакцинації як виду медичного втручання є і положення статті 43 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я, згідно з якою «Згода інформованого пацієнта необхідна для застосування методів діагностики, профілактики та лікування. Щодо пацієнта віком до 14 років ..., медичне втручання здійснюється за згодою їх законних представників» [3] та статті 12 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб», яка проголошує: «Повнолітнім дієздатним громадянам профілактичні щеплення проводяться за їх згодою після надання об'єктивної інформації про щеплення, наслідки відмови від них та можливі поствакцинальні ускладнення. Особам, які не досягли п'ятнадцятирічного віку чи визнані у встановленому законом порядку недієздатними, профілактичні щеплення

проводяться за згодою їх об'єктивно інформованих батьків або інших законних представників. Особам віком від п'ятнадцяти до вісімнадцяти років чи визнаним судом обмежено дієздатними профілактичні щеплення проводяться за їх згодою після надання об'єктивної інформації та за згодою об'єктивно інформованих батьків або інших законних представників цих осіб» [5].

Таким чином, у системі прав дитини важливу роль відіграють право на охорону здоров'я і право на медичну допомогу. Право на медичне втручання здійснюється за згодою законних представників дітей, які не досягли 14 років, (15 років у разі щеплення). При цьому, у разі медичного втручання дитина віком від 14 років має право на отримання інформації, що відповідає її віку, яке кореспондується із правом на свободу, особисту недоторканність та захист гідності. Піклування про здоров'я і вакцинація, в першу чергу, знаходиться у полі розсуду самої людини, яка розуміючи всі ризики й загрози її здоров'ю у разі вакцинації чи навпаки, відмови від неї, приймає виважене й відповідальне рішення. Піклування про здоров'я дітей – це обов'язок батьків, які несуть відповідальність за стан здоров'я дитини, її фізичний розвиток. Свідоме й раціональне ставлення людини до свого здоров'я та здоров'я своєї дитини забезпечується принципом добровільної згоди, який гарантується статтею 7 Міжнародного пакту про громадянські й політичні права (ООН, 1966 рік), статтями 5 і 6 Конвенції про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини, статтями 28 Конституції України, статтею 284 ЦПК України, статтями 42 і 43 Закону України «Основи законодавства про охорону здоров'я», статтею 12 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб».

Важливим є те, що у вирішенні питання щодо вакцинації, право однієї людини (право на відмову від нього) стикається із інтересами суспільства, та обов'язком держави забезпечувати громадське здоров'я. Саме тому, закони України «Про захист населення від інфекційних хвороб» і «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя» передбачають обов'язковість окремих щеплень. Так, згідно з ч.1 статті 12 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» «Профілактичні щеплення проти дифтерії, кашлюка, кору, поліомієліту, правця, туберкульозу є обов'язковими і включаються до календаря щеплень, а згідно з ст. 15 «Дітям, які не отримали профілактичних щеплень згідно з календарем щеплень, відвідування дитячих закладів не дозволяється» [5]. Закон допускає відмову від профілактичного щеплення лише за медичними показниками (серед них зокрема, хворим на ВІЛ, особам, які отримують хіміотерапію та ін.).

Зазначена правова позиція підтверджується і судовою практикою. Так, у Постанові Верховного Суду від 17 квітня 2019 року (справа № 682/1692/17) зазначається, що «індивідуальне право (інтерес) відмовитися від щеплення протиставляється загальному праву (інтересу) суспільства, інших батьків та їх дітей, які провели у встановленому державою порядку щеплення, зокрема, перед направленням дітей до навчального закладу для здобуття освіти. Внаслідок встановлення такого балансу досягається мета – загальне благо у формі права на безпеку та охорону здоров'я, що гарантовано статтями 3, 27 та 49 Конституції України» [6].

Близької позиції дотримується і ЄСПЛ. У справі 1998 року *Carlo Boffa v. San*

Маріно Європейська комісія з прав людини відхилила заяву батьків, що відмовилися дати згоду на обов'язкове щеплення дітей від гепатиту В, вказавши на широке поле розсуду держави у царині вакцинації як системи запобігання поширенню небезпечних хвороб та відповідність такої системи критерію необхідності в демократичному суспільстві. Згодом, у справі «Соломахін проти України» від 15 березня 2012 року, заява N 24429/03) ЄСПЛ зауважив, що «Вимога про обов'язкову вакцинацію населення проти особливо небезпечних хвороб з огляду на потребу охорони громадського здоров'я, а також здоров'я зацікавлених осіб, є виправданою» [7]. Тобто в даному питанні превалює принцип важливості суспільних інтересів над особистими. І якщо відмова від вакцинації може спричинити негативні наслідки для суспільства в цілому, держава встановлює санкції за відмову.

Резюмуючи зазначене вище слід зауважити, що вакцинація є важливою складовою частиною фундаментального права на здоров'я в системі прав дитини, яка забезпечує профілактику і протидію поширенню інфекційних епідемічних хвороб, які мають суттєву загрозу як для здоров'я конкретної особи, так і суспільства у цілому. У чинному вітчизняному законодавстві існує вичерпний перелік хвороб, вакцинація щодо яких є обов'язковою для дітей. В інших випадках вакцинація вимагає добровільної згоди. Ураховуючи поширення пандемії COVID-19 та ускладнення епідеміологічної ситуації до уваги необхідно взяти той факт, що низка держав йде шляхом впровадження обов'язкової вакцинації, яка може стосуватись як окремих категорій населення (Франція, Греція, Росія), так і населення у цілому (Таджикистан, Туркменістан). Важливо, щоб при вирішенні питання обов'язковості вакцинації як дорослих, так і дітей, було дотримано критеріїв, а саме: 1) законність; 2) наявність нагальної суспільної потреби; 3) найменш обтяжлива для людських прав альтернатива; 4) пропорційність легітимній меті, тобто має існувати розумне співвідношення між вжитими заходами і метою, що переслідується.

Список використаних джерел

1. Сімейний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2002, № 21-22, ст.135). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
2. Конституція України Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1996. № 30. ст. 142. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
3. Основи законодавства України про охорону здоров'я № 2801-XII від 19.11.1992. http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T280100.html.
4. Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2003, № 40-44, ст.356. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/ru/ed20131011#Text>.
5. Про захист населення від інфекційних хвороб. Закон України від 06.04. 2000 р. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2000, № 29, ст. 228. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14#Text>.
6. Верховний Суд. Постанова від 17.04.2019 № 682/1692/17. Касаційний цивільний суд. <https://verdictum.ligazakon.net/document/81652333>.

7. «Соломахін проти України» від 15 березня 2012 року, заява N 24429/03.
http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/SOO00428.html.

Федоровська Н.В.

Національна академія внутрішніх справ, місто
Київ

ТЕРМІНОВИЙ ЗАБОРОННИЙ ПРИПИС ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ У БОРОТБІ З ДОМАШНІМ НАСИЛЬСТВОМ

Аналіз статистичних даних Національної поліції свідчить про щорічне збільшення звернень щодо домашнього насильства, так за 8 місяців 2021 року надійшло 203 724 звернень, складено 101 122 адміністративних протоколів, винесено 33 242 термінових заборонних приписів, перебуває 86 942 кривдники на обліку [1].

Терміновий заборонний припис (далі - ТЗП) стосовно кривдника це спеціальний захід протидії домашньому насильству, що вживається уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України (підрозділи превентивної діяльності та патрульної поліції) як реагування на факт домашнього насильства та спрямований на негайне припинення домашнього насильства, усунення небезпеки для життя і здоров'я постраждалих осіб та недопущення продовження чи повторного вчинення такого насильства відповідно до п. 16 ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [2].

На сьогоднішній день, у 67 містах України функціонує 86 мобільних груп реагування на домашнє насильство. Допомогу поліцейських отримали майже 28 тисяч постраждалих від дій кривдників, зокрема 22 тисячі жінок, 3,4 тисячі чоловіків і 2,4 тисячі дітей. За дев'ять місяців поточного року поліцейські винесли 13 тисяч термінових заборонних приписів стосовно кривдників та склали 21 тисячу адміністративних протоколів за статтею 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення. За результатами реагування мобільних груп на повідомлення про факти вчинення домашнього насильства протягом 2021 року до Єдиного реєстру досудових розслідувань унесено відомості щодо вчинення кримінальних правопорушень у сфері домашнього насильства, з яких за статтею 126-1 (Домашнє насильство) – 343 фактів і 45 - за статтею 390-1 (Невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або не проходження програми для кривдників) Кримінального кодексу України [3].

Відповідно до п. 18 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію», ст. 10 та 25 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», підпункту 23 п. 4 Положення про Національну поліцію та з метою запобігання та протидії домашньому насильству, забезпечення вжиття заходів з негайного його припинення, недопущення продовження чи повторного вчинення МВС України наказом від 01.08.2018 № 654 затверджено Порядок винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника [4].

ТЗП виноситься як за заявою постраждалої особи так і за власною ініціативою

працівника уповноваженого підрозділу поліції за результатами оцінки ризиків строком до 10 діб.

Бланки ТЗП стосовно кривдників та форми оцінки ризиків вчинення домашнього насильства поліцейські отримують в УПД ГУНП в областях та м. Києві, відділах (відділеннях) територіальних (відокремлених) органів поліції, а облік використаної бланкової продукції здійснюється згідно із розділом IV Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції [5].

Під час вирішення питання про винесення ТЗП пріоритет надається безпеці постраждалої особи. Зазначена вимога поширюється також на місце спільного проживання (перебування) постраждалої особи та кривдника незалежно від їхніх майнових прав на відповідне житлове приміщення.

Припис може містити такі заходи:

- зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи;

- заборона на вхід та перебування в місці проживання (перебування) постраждалої особи;

- заборона в будь-який спосіб контактувати з постраждалою особою. Стосовно неповнолітніх кривдників, які мають спільне місце проживання (перебування) з постраждалою особою, зазначені перші два заходи не підлягають застосуванню [4].

Місцем спільного проживання може бути і квартира, і будинок, і будь-яке інше приміщення, у яких мешкають разом постраждала особа та кривдник. Єдина необхідна умова – фактичне спільне проживання. Ведення спільного домогосподарства не є необхідною умовою. Правовою підставою для спільного проживання може бути право власності, оренди або суборенди, а також фактичне спільне проживання на підставі сімейних чи інших відносин.

Якщо насильство відбувається поза межами місця спільного проживання (наприклад, у готелі або замиському будинку) і виконуються інші умови для винесення ТЗП, поліцейський видає ТЗП, що стосується лише місця спільного проживання, а не місця, у якому особи перебували тимчасово чи упродовж нетривалого часу (наприклад, номер у готелі) [6, с. 299].

У разі, якщо кривдником є особа, яка на день винесення ТЗП не досягла вісімнадцятирічного віку та має спільне місце проживання (перебування) з постраждалою особою ТЗП не може містити заходів: зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи; заборона на вхід та перебування в місці проживання (перебування) постраждалої особи [6, с. 146].

Стосовно кривдника складається припис на бланку, виготовленому друкарським способом згідно з технічним описом бланка ТЗП стосовно кривдника, на якому проставлено відповідні серію та номер. Усі реквізити припису заповнюються державною мовою, розбірливим почерком, чорнилом чорного або синього кольору.

У разі якщо особа, щодо якої виноситься припис, не володіє українською мовою, припис складається за участю перекладача.

Не допускаються закреслення чи виправлення відомостей, що заносяться до

припису, а також унесення додаткових записів після того, як припис підписано постраждалою особою (її представником), свідком (свідками) (за наявності) та кривдником. У разі допущення порушень при оформленні припису його заповнений бланк вважається зіпсованим.

ТЗП складається в одному примірнику з утворенням двох копій через самокопіювальний папір. Оригінал вручається кривднику під підпис, перша копія – постраждалій особі або її представнику, друга копія залишається у працівника уповноваженого підрозділу поліції [4].

При винесенні ТЗП працівник уповноваженого підрозділу поліції отримує пояснення від кривдника, постраждалої особи (її представника), свідка(ів) (у разі наявності). У разі вчинення домашнього насильства кількома особами або наявності декількох постраждалих поліцейський виносить ТЗП стосовно кожного кривдника/постраждалого окремо.

У разі відмови кривдника підписати ТЗП поліцейський зазначає про це та ставить власний підпис та пропонує підписати постраждалій особі (її представникові) та свідку(ам) (у разі наявності).

Кривдникові роз'яснюються положення ст. 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення про притягнення до відповідальності за невиконання ТЗП, а також право на оскарження застосування даного заходу у суді [6, с. 299-300].

Винесені ТЗП обліковуються впродовж доби в журналі обліку ТЗПСК та зберігаються у працівника підрозділу превенції уповноваженого підрозділу поліції, який забезпечує організацію роботи із запобігання та протидії домашньому насильству.

Заповнення журналу реєстрації повідомлень про місце тимчасового перебування кривдника, якому винесено ТЗП, здійснюється працівником чергової служби органів (підрозділів) поліції [4].

Особа, стосовно якої винесено ТЗП, може оскаржити його до суду в загальному порядку, передбаченому для оскарження рішень, дій або бездіяльності працівника уповноваженого підрозділу поліції, який виносив ТЗП.

Практика свідчить, що суд не притягує кривдника до адміністративної відповідальності за невиконання ТЗП або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування виходячи з наступних підстав:

- терміновий заборонний припис складено нерозбірливо;
- відсутність підтвердження того, що особа була ознайомена під підпис з терміновим заборонним приписом:

«в матеріалах даної адміністративної справи відсутні будь які докази порушення ОСОБА_1 термінового заборонного припису, оскільки терміновий заборонний припис стосовно кривдника, який наявний в матеріалах даної адміністративної справи, складений **НЕРОЗБІРЛИВО І НЕЧИТАЄМО** підтвердження того, що особа була ознайомена під підпис з даним терміновим заборонним приписом в матеріалах адміністративної справи відсутні» (01 квітня 2020 р. м. Житомир, справа № 296/256/20).

ТЗП є обґрунтовано винесеним та юридично діючим, навіть коли кривдник відмовляється його підписувати, про що в ньому робиться відповідний запис

«Кривдник від підпису відмовився в присутності»;

- до протоколу про адміністративне правопорушення не було долучено копії термінового заборонного припису, в самому протоколі не вказано строк дії заборони.

«Однак, до протоколу про адміністративне правопорушення не було долучено копії даного заборонного припису, в самому протоколі не вказано строк дії заборони, у зв'язку з чим суддя позбавлений можливості винести законне і обґрунтоване рішення» (22 квітня 2020 р. м. Житомир справа № 295/452/20) [7, с. 25].

Дія ТЗП припиняється в разі застосування до кривдника судом адміністративного стягнення у вигляді адміністративного арешту або обрання щодо нього запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою у кримінальному провадженні.

Кривдник, стосовно якого винесено ТЗП, згідно з яким він повинен залишити місце спільного проживання (перебування) з постраждалою особою, зобов'язаний повідомити про місце свого тимчасового перебування уповноважений підрозділ поліції за місцем учинення домашнього насильства.

Якщо кривдник порушує обмежувальний припис, то постраждала телефонує до поліції для фіксування даного факту. Після цього відкривається кримінальне провадження за статтею 390-1 Кримінального кодексу України. Стаття передбачає обмеження волі строком до 2 років. Це злочин проти правосуддя, який є вагомим аргументом для багатьох кривдників. Вони розуміють, що за порушення правил ТЗП він вже став підозрюваним у вчиненні кримінального злочину. Коли його викликають на допит, до кривдника доходить, що це не жарти. Жінці це дає час та можливість жити без загрози життю і вирішувати судові питання з аліментами та визначити місце проживання дітей.

Так, Київська місцева прокуратура № 5 підтримала державне обвинувачення у кримінальному провадженні стосовно 33-річного місцевого мешканця, який систематично в присутності малолітніх дітей скоював психологічне та фізичне насильство у сім'ї (ст. 126-1 КК України). До цього, з січня по жовтень 2019 року, чоловік 9 раз притягувався до адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства (ст. 173-2 КУпАП), проте складені адмінпротоколи не вплинули на підозрюваного і не змінили його поведінку стосовно дружини. За результатами судового розгляду Оболонським районним судом м. Києва зловмисника засуджено до 3 місяців арешту та взято під варту у залі суду [8].

На сьогодні, фахівцями Національної поліції триває робота над розробкою використання електронних засобів контролю за кривдниками з врахуванням досвіду Грузії та Іспанії. За рішенням суду кривднику заборонено наближатися до потерпілої особи, також одразу, тим самим рішенням суду має бути визначено використання електронних засобів контролю за дотриманням цієї дистанції. Якщо кривдник приходить ближче, потерпілій особі починає про це сигналізувати мобільний телефон. Наразі опрацьовується можливість створення окремого застосунку із надходженням відповідного сигналу до Національної поліції. Поліцейські в такому разі виїжджатимуть на місце та превентивно реагуватимуть [1].

Останнє, під час зустрічі з послами країн «Великої сімки» Міністр МВС України Денис Монастирський озвучив п'ять основних напрямків розвитку системи

МВС, серед них безпечне дитинство та протидія домашньому насильству.

Список використаних джерел

1. Подолання домашнього насильства - це пріоритетне завдання для МВС - Катерина Павліченко (29.10.2021). URL: <https://mvs.gov.ua/uk/press-center/news/podolannya-domasnyogo-nasilstva-ce-prioritetne-zavdannya-dlya-mvs-katarina-pavlicenko>
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>
3. З початку року групи реагування на домашнє насильство здійснили майже 63 тисячі виїздів (17.09.2021). URL: <https://mvs.gov.ua/uk/press-center/news/z-pocatku-roku-grupi-reaguvannya-na-domasnje-nasilstvo-zdiisnili-maize-63-tisyaci-viyizdiv>
4. Порядок винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника: затв. наказом МВС України від 01.08.2018 № 654. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0965-18#Text>
5. Інструкція з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції: затв. наказом МВС України від 06.11.2015 № 1376. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1496-15#Text>
6. Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» / кол. авт. ; за заг. ред. К. Б. Левченко, К. В. Павліченко, В. В. Чернея. – Київ : МВС України ; Нац. акад. внутр. справ, 2020. – 396 с.
7. Запобігання та протидія домашньому насильству підрозділами Національної поліції [Текст]: метод. рек. / [В.Л. Костюк, Н.В. Федоровська, М.В. Пашковська]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. 76 с. URL: <https://www.naiu.kiev.ua/images/news/img/2021/06/pr12.pdf>
8. Чоловіка, який систематично знущався над дружиною, засуджено до 3 місяців арешту. URL: <https://www.facebook.com/kyiv.gp.gov.ua/posts/2963096360368373>

Філіппов С.О.

Д.Ю.Н., доц.,
заступник начальника факультету правоохоронної діяльності,
Сеньчук М.В., курсант 3-го курсу
факультету правоохоронної діяльності

Національна академія Державної прикордонної служби України,
м. Хмельницький, Україна

СУЧАСНА ПРАКТИКА ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Останнім часом питання чоловічого та жіночого безпліддя у людей репродуктивного віку в повсякденній медичній практиці стало буденним, що свідчить про збільшення кількості сімейних пар, які не мають можливості мати дітей. Водночас демографічна ситуація в Україні, як і загалом у Європі, залишає бажати кращого.

Досить вдалим методом боротьби з безпліддям та досягнення потрібного рівня народження дітей відповідно до демографічної політики нашої країни залишаються репродуктивні технології. Серед них значне місце займає сурогатне (замінне) материнство.

Правове регулювання замінного материнства в окремих державах характеризується значними відмінностями. Загальноприйнятим є такі підходи у розумінні нормативної регламентації сурогатного материнства:

- Альтруїстична – даною формою передбачено надання дозволу лише на некомерційне сурогатне материнство, тобто оплачуються лише поточні витрати сурогатної матері, а оплата самої послуги заборонена. Є характерним для Ізраїлю, Канади, Бельгії, Великобританії, Індії, Данії.

- Дозвільна – передбачає надання згоди як на некомерційне, так і на комерційне замінне материнство. Прикладами є: Україна, Грузія, Південно-Африканська Республіка, Росія та майже всі штати Сполучених Штатів Америки.

- Заборонна – накладена абсолютна заборона на будь-який з видів

сурогатного материнства. Практикується у Франції, Німеччині, Австрії, Норвегії, Швейцарії, Пакистані.

Доцільно розглянути врегулювання сурогатного материнства на законодавчому рівні в Україні. На даний момент основним документом, яким можна керуватись під час вивчення питання сурогатного материнства є Наказ Міністерства охорони здоров'я України №787 від 09.09.2013 «Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні». В даному документі визначено умови, алгоритм, перелік документів, показання та протипоказання для проведення сурогатного материнства. Також зазначено, що сурогатною матір'ю може бути повнолітня дієздатна жінка, яка вже народила власну здорову дитину та отримала письмову нотаріально посвідчену згоду від чоловіка на дану процедуру (крім одиноких жінок).

Проте цей нормативно-правовий акт зазначає лише загальні риси питання сурогатного материнства і не передбачає головного – дотримання інтересів дитини. У зв'язку з тим, що в Європі сурогатне материнство не врегульоване законодавством на достатньому рівні, або ж в деяких країнах взагалі заборонене законом, а в Україні досить не стабільна економічна ситуація – наша держава стає останньою надією для багатьох безплідних іноземних пар.

Вищеперелічені обставини можуть стати причиною виникнення чималої кількості пов'язаних з цим проблем. Досить резонансною стала історія французької пари, яка намагалась незаконно перевезти свою народжену в Україні сурогатною матір'ю дитину до Франції. Причиною даного правопорушення стала відмова посольства Франції надати новонародженій дитині французьке громадянство та відповідні документи. Даний інцидент закінчився добре і через півроку дитина все ж таки прибула у Францію, проте такий випадок, нажаль, далеко не єдиний та пов'язаний з потребою нормативного, адже, в такий ситуації найбільш незахищеною залишається дитина.

Проблемними аспектами застосування законодавства щодо замінного материнства є:

- обов'язок сурогатної матері віддати дитину після народження її

генетичним батькам і відповідно обов'язок батьків забрати цю дитину,

- покриття батьками-замовниками витрат під час вагітності, компенсація втраченої заробітньої платні та безпосередня оплата даної послуги,
- юридична грамотність батьків, сурогатної матері,
- статус медичного закладу, у якому буде проведено штучне запліднення
- обов'язки сурогатної матері,
- санкції за недотримання умов договору та велика кількість інших питань.

Проте, саме питання захищеності дитини у процедурі сурогатного материнства необхідно врегулювати в першу чергу. А саме такі нюанси як:

- наслідки народження хворої дитини,
- завчасне надання дозволу іноземною державою на надання дитині громадянства та всіх відповідних документів (для іноземних батьків-замовників)
- наслідки у випадку смерті генетичних батьків до народження дитини,
- надання батьками аргументованих вагомих причин проведення процедури сурогатного материнства (для попередження можливості торгівлі людьми у такий спосіб),
- правові наслідки для батьків, які вчинили правопорушення, пов'язані з загрозою життю чи фізичному/психічному здоров'ю дитини,
- конфіденційність інформації про спосіб запліднення дитини

З вищезазначеного можна зробити висновок, що сурогатне материнство з кожним роком стає все більш необхідним для суспільства. Вже зовсім скоро Україна могла б досягти значних успіхів в практиці легітимного здійснення сурогатного материнства не тільки у Європі, а й в усьому світі, проте дана сфера потребує організаційного вдосконалення, що неможливо без суттєвих змін у законодавстві. Необхідним аспектом в даному питанні є видання нормативно-правового акту, який належним чином міг би врегулювати усі деталі щодо реалізації такої практики.

Список використаних джерел

1. Наказ Міністерства охорони здоров'я України №787 від 09.09.2013 «Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні»
2. Розгон О. Колізійне регулювання встановлення походження дитини при застосуванні сурогатного материнства. Альманах міжнародного права. 2017 №17. с.123 URL: <http://inlawalmanac.mgu.od.ua/v17/16.pdf>
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року №435-IV
4. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року №2947-III
5. Новикова А. Диво сучасної медицини чи нечесний бізнес: основні аспекти сурогатного материнства в Україні. Судово-юридична газета. 20 березня 2017. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/137892-divo-suchasnoyi-meditsini-chi-nechesniy-biznes-osnovni-aspekti-surogatnogo-materinstva-v-ukrayini>

Філіппов С.О.

д.ю.н., доц.,
заступник начальника факультету
правоохоронної діяльності,
Лопаткіна В.С. курсант 3-го курсу
факультету правоохоронної
діяльності
Національна академія Державної
прикордонної служби України,
м. Хмельницький, Україна

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ ЗАХОДИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ БУЛІНГУ ТА ПОРУШЕННЮ ІНШИХ ПРАВ ДИТИНИ

Питання булінгу є надзвичайно важливим, оскільки знущання над дітьми

багато в чому вразливіше та жорстокіше, ніж булінг серед дорослого населення, а жорстоке поводження з дітьми є каталізатором розвитку дитячої психологічної травми та причиною проявів девіантної поведінки у дітей.

Актуальність даної теми обумовлена підвищеним рівнем відповідальності за результати виконання обов'язків суб'єктами, які вживають заходи щодо запобігання булінгу серед дітей.

Забезпечення прав дитини регулюється низкою нормативно-правових актів як на міжнародному, так і на національному рівні. Конвенція про права дитини (Конвенція про права дитини, CRC або UNCRC), безсумнівно, є одним із найважливіших міжнародних договорів щодо захисту прав дитини. Аналізуючи зміст Конвенції, ми можемо підкреслити її основну ідею, що діти – це не маленькі дорослі з обмеженими правами, а повноправні члени суспільства, які, окрім багатьох прав дорослих, мають також свої особливі права: право на гру, на сімейне виховання, на спілкування з однолітками та протидію цькуванню (булінгу).

Конвенція втілює прогресивне уявлення про те, що дитинство – це не лише підготовка до дорослого життя, а й важливий і цінний етап у житті людини. У ч. 1 ст. 16 Конвенції про права дитини зазначено, що жодна дитина не може бути об'єктом свавільного чи незаконного втручання у здійснення її права на приватне та сімейне життя, недоторканність житла, таємницю кореспонденції або незаконного посягання на її честь і гідність [1].

Основним законодавчим актом, що реалізує положення Конвенції про права дитини на національному рівні, є Закон України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 р. [2]. Цей закон визначає основні принципи забезпечення прав дитини, але не конкретизує механізми протидії булінгу.

Так що ж таке «булінг» і чим регулюється протидія йому?

Булінг – часто повторюване, систематичне знуцання, психологічний терор. Булінг може виявлятися в найрізноманітніших формах: комунікативно-емоційна ізоляція, бойкот, погрози, збір компрометуючих даних і негативне «сарафанне» радіо у вигляді умисного або пасивного поширення чуток, планові і спонтанні втручання в робочий процес, метою яких є зрив ділових контактів, погрози,

приниження, «підстава» – шляхом надання завідомо неправдивої інформації, залякування, психологічний пресинг, ігнорування ініціативи, а іноді покарання, провокаційні питання, «приклеювання» образливих ярликів шляхом брехливих тверджень і негативних умовиводів, стресогенні аноніми.

Насильство в освітньому середовищі має інший характер і природу. Він може проявлятися як у вигляді одноразових, так і систематичних дій. Але ці дії завжди шкодять психічному і фізичному здоров'ю всіх учасників цього процесу. Важко виявити випадки насильства в навчальних закладах. Здебільшого тому, що насильство відбувається переважно в місцях, де немає контролю та нагляду дорослих. Більше того, і потерпілий, і спостерігачі вважають за краще нікому не повідомляти про інцидент, щоб їх не вважали за «шухляду» чи боячись зізнатися. Найнебезпечнішими є рецидиви насильства в освітньому середовищі.

Варто пам'ятати, що булінг відрізняється від сварок чи конфліктів між дітьми кількома типовими ознаками: по-перше, це систематичний (повторний) вчинок – вчинення різних форм насильства (фізичного, економічного, психічного, сексуального, в тому числі за допомогою електронного спілкування) два або більше разів для однієї і тієї ж особи.

По-друге, булінг майже завжди обумовлений низькими мотивами, коли дії зловмисника спрямовані на заподіяння психологічної та/або фізичної шкоди, приниження, страху, тривоги, бажання підпорядкувати жертву своїм інтересам та/або спричинити соціальну ізоляцію жертви.

По-третє, булінг характеризується дисбалансом сил - дисбалансом сил між винним і потерпілим (асиметричні стосунки), відмінностями у фізичному розвитку, рівні соціально-психологічної адаптації, соціальному статусі, стані здоров'я (інвалідність або особливі освітні потреби), відмінності у фізичному розвитку, рівні соціально-психологічної адаптації, суспільному статусі, розумовий розвиток тощо.

По-четверте, у винного немає докорів сумління. Варто пам'ятати, що булінг ніколи не припиняється сам по собі – він вимагає втручання сторонніх осіб, захисту та допомоги потерпілому, зловмиснику та свідкам [1].

Тепер, коли ми остаточно визначилися з поняттям та найпоширенішими

формами булінгу, можна переходити до тем реагування на булінг у навчальних закладах. Суб'єктами реагування у разі настання випадку булінгу (цькування) в закладах освіти (далі - суб'єкти реагування) є:

- служба освітнього омбудсмена;
- служба у справах дітей;
- центри соціального захисту сім'ї, дітей та молоді;
- органи місцевого самоврядування;
- керівники та інші працівники навчальних закладів;
- засновник (засновники) закладу освіти або уповноважений ним (ними) орган;
- територіальні органи (підрозділи) Національної поліції України.

Не останнім за значенням є питання відповідальності за булінг. Відповідно до п.11 ч. 2 ст. 54 Закону України «Про освіту» педагогічний колектив зобов'язаний захищати учнів під час навчально-виховного процесу від усіх форм фізичного та психологічного насильства, приниження честі та гідності, дискримінації за будь-якою ознакою, пропаганди та агітації, що завдають шкоди здоров'ю здобувача освіти [3].

Стаття 173⁴ Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачає відповідальність: «Булінг (цькування) учасника освітнього процесу» Кодексу України про адміністративні правопорушення: «Булінг (цькування), тобто діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок якого могла або могла бути завдана шкода психічному чи фізичному здоров'ю потерпілого, - тягне за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від двадцяти до сорока годин» [4].

Отже, булінг є однією з різновидів насильства, це емоційне насильство. Ефект, який він справляє на жертву, особливо якщо це триває досить довго, має таку руйнівну силу, що деякі люди думають про сенс свого існування взагалі. Кожен

випадок булінга вимагає уважного комплексного наукового розгляду для встановлення причин конкретної ситуації і розробки системи заходів щодо усунення проблеми.

В якості профілактики булінга в навчальних закладах найчастіше пропонуються такі заходи: формування організаційної культури в навчальному закладі; здорового соціально-психологічного клімату; розвинення педагогічних навичок у вчителів; проведення командоутворюючих тренінгів спільно з викладачами, а також тренінгів, спрямованих на розвиток комунікативних навичок; створення умов, що забезпечують отримання зворотного зв'язку від учнів; заходи щодо запобігання професійного вигорання у викладачів.

Список використаних джерел

1. Левченко К. Двадцять років Конвенції ООН про права дитини. 23.11.2009. URL: <http://khp.org/index.php?id=1258983351> (дата звернення: 15.11.2021).
2. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2402-14> (дата звернення: 15.11.2021).
3. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 15.11.2021).
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. № 80731-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>(дата звернення: 15.11.2021).

Vladyslav Kozii, Ph. D.,

now working as a Postdoctoral Associate
in Lawrence Berkeley National Laboratory
and University of California, Berkeley

CHILDREN'S RIGHTS PROTECTION IN THE UNITED STATES

In the United States legislation the term "child" is defined as "a person under the age of 18". Children have basic rights as citizens of the United States, enshrined in the Constitution, federal and state laws.

Every child has the right to a safe environment, good nutrition, health care and education. Parents should meet the basic needs of their children.

In our country, there is The United States Children's Bureau, which is under the United States Health Department. Bureau takes measures to prevent child abuse, orphanages and adoption of children.

It should be noted that the Convention on the Rights of the Child has not yet been ratified by the authorities of the United States.

Code Adam is the largest child safety program in the US to find children who have disappeared in public places (like the mall). When the mall manager triggers the Code Adam alarm, employees stop working, lock the front doors and start searching for the child and monitoring all entrances, to prevent the child from leaving the building or being forcibly taken away. If the child is not found within 10 minutes after the alarm is triggered, then the law enforcement is reported about the missing person.

Also in the US, the employer checks the information about the applicants, and if such person does not pay child support, then it is unreal for him to get the job!

In the US, children can be given the life sentence in prison without any possibility of early release. However, it is worth noting that recently the Supreme Court of the United States of America has issued a number of decisions, aimed at limiting the use of such harsh punishment for minors.

At the same time, in the United States children have a whole set of rights, even

while still in the womb. A six-week abortion ban went into effect in 2021 in Texas. The law, which colloquially referred to as the "Heartbeat Act," was signed by Greg Abbott, the governor of Texas in May of this year. The Civil Liberties Union claims that millions of women have lost their right to an abortion. "This Texas law violates a constitutional right established in case Roe v. Wade and held as a precedent for nearly half a century," Biden said, citing a 1973 Supreme Court case that legally secured a woman's right to an abortion.

Also, it is important to note that the state agency Child Protective Services (CPS stands for Child Protective Service) has been given very strong authority and has established procedures in many states for investigating suspected cases of child abuse. It is the CPS that now stands guard over the interests and rights of American children. CPS actively responds to all citizen reports of child abuse, abuse or neglect by parents or guardians.

Every report of child abuse is reviewed by Child Protective Services. CPS officers arrive at the child's family home and interview family members and witnesses to clarify the situation. If CPS employees believe that parents have made a mistake in the educational process, they will be "registered" and sent for a consultation with a psychologist. If, in their opinion, the behavior of the parents towards the child is cruel or irresponsible, as a result of which the life of the baby was in danger or harm was done to his health, parents are summoned to court. The child (and maybe even all children) is taken away for the duration of the investigation, the serving of a sentence, or the execution of court orders by the parents. The child is given under the care of relatives, another family, or placed in an orphanage house.

In the US there is a definition of "child abuse". This is understood as any action that harms the baby physically or emotionally. This also includes cases when a child is exploited and situations when something threatens the life or health of the baby.

When a child's rights are violated by a stranger, the police deal with the offense, and when a parent or guardian is the offender, the case is handled by the CPS.

In the United States, CPS is very active, so parents try to behave with their children as democratically as possible.

Law-abiding citizens report their neighbors and relatives at the slightest suspicion of child abuse. But, statistics of the CPS says that almost a third of the claims are recognized as unfounded.

All people are sure that they are responsible for someone else's child, his rights, safety and well-being.

The achievements and successes of the American nation are largely ensured by the younger generation, who grew up with such a system of the children's rights protection.

Наукове видання

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАПОБІГАННЯ ПОРУШЕННЯМ ПРАВ ДИТИНИ:
ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД**

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

Матеріали подано в авторській редакції

Технічний редактор: Ю. В. Бабич

Підписано до друку 20.12.2021.

Формат 60×84/8. Папір офсетний. Друк ризографний. Гарнітура Arial. Умовн.-
друк. арк. 60,21. Обл.-вид. арк. 60,21. Тираж 100 пр. Зам. № 1-11-2021К..

Видавництво

Класичного приватного університету

Свідоцтво Державного комітету інформаційної
політики, телебачення та радіомовлення

України про внесення суб'єкта видавничої
справи до Державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої
продукції

Серія ДК № 3321 від 25.11.2008 р.

Виготовлено на поліграфічній базі Класичного
приватного університету 69002, м. Запоріжжя,
вул. Жуковського, 70б